

Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer

Samlet udgave

København juni 2016

Af: Nell Rasmussen, konsulent, cand. jur.

Esther Nørregård-Nielsen ph.d., cand. scient. soc.

Niels Westermann-Brændgaard, stud. scient. soc.

**Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer.
Samlet version**

Nell Rasmussen, konsulent, cand. jur.
Esther Nørregård-Nielsen ph.d., cand. scient. soc.
Niels Westermann-Brændgaard, stud. scient. soc.

Udarbejdet i 2016.

Ved yderligere oplysninger kontakt venligst: enn@rso.dk

Publikationen kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

Rapporten "Forebyggelse af Drab og dødelig vold i nære relationer" er opbygget af følgende elementer:

Intro, metode og Tak.....	4
Kort version samt fakta-ark.....	9
Gennemgang af sagsakter hos politiet.....	27
Hvordan fagpersoner og civilsamfund inddrages i arbejdet.....	59

Tak

Denne rapport er gjort mulig af flere grunde. Projektet blev startet på initiativ af Nell Rasmussen. En væsentlig forudsætning var dog finansiering. Det var glædeligt, at Trygfonden troede så meget på projektet, at de skød penge i det, og at vi dernæst fik tilført yderligere midler fra andre sider, da det blev besluttet at udvide projektet med flere data. Endnu en forudsætning for at projektet er kommet så langt er, at organisationer og personer med faglig viden har vist interesse for at diskutere projektets resultater, og dermed perspektiveret og nuanceret den viden, vi nåede frem til. Velvilje har også været vist fra politiet, der har givet aktindsigt i sagsakter om efterforskning i sager om drab og dødelig vold i nære relationer. Endvidere har politiet bidraget til at fremskaffe viden om andre former for voldssager, ligesom de har deltaget aktivt i en faglig følgegruppe.

Projektet er således grundlagt og drevet ved hjælp af mange gode organisationers, fondes og menneskers hjælp. Og stor tak for dette. Stor tak også til de mange danskere, der svarede på spørgeskemaer om deres synspunkter om vold i nære relationer, og til de mange fagpersoner der har ladet sig interviewe. En stor tak også til alle interesserede for også at holde os til ilden ved at blive ved med at spørge efter rapporten og dens resultater. Det har betydet meget, at dens indhold er blevet efterspurgt.

Endelig skal det nævnes, at selvom Nell Rasmussen har været anker på gennemgangen af politiets sagsakter og Esther Nørregård-Nielsen på den sociologiske del af projektet, har også Niels Westermann-Brændgaard været en bærende kraft, såvel fagligt som i forbindelse med at drive processen. Dertil kommer flere studentermedarbejdere, der på forskelligvis har bidraget til at fremskaffe oplysninger, renskrive, optælle osv., samt Lotte Rohde og Cristine Bjerregaard Agerholm, der bidrog i den sidste korrektur- og redigeringsfase.

Rapporten har af mange grunde været længe undervejs. Først skulle finansieringen på plads. Dernæst tilladelserne. Det er af gode grunde en kompliceret proces at få udleveret følsomme personoplysninger. Det var dog ikke forudset, hvor besværligt det var, idet det tog næsten et år at få alle tilladelser og at få udleveret de fornødne data. En meget varieret dataindsamling, et ønske om ekstra data, der udløste fornyet ventetid på tilladelser, samt mange andre gøremål betyder, at rapporten først foreligger nu.

Det spændende i rapporten er resultaterne. De er måske næppe så overraskende. Og alligevel er de, idet de viser, at psykisk vold må tages langt mere alvorligt, end det er sket hidtil, især i sammenhæng med partnerdrab. Resultaterne viser også, at vi, der befinder os i periferien af partnervold, ofte godt ved, hvad der sker. Og oftest gerne vil handle. Men vi er usikre på egen viden, og på hvad de andre mon tænker. Endelig viser resultaterne, at fagfolk fortsat ikke får særlig udbygget viden om vold i familien med sig fra deres uddannelse. Og også de er usikre, når de oplever vold i nære relationer. Der er således nok at tage fat på - og meget af det er helt konkret.

Rapportens opbygning

Rapporten er bygget op af to dele, en kortere sammenfatning med et faktaark samt denne korte introduktion. Formen er valgt, fordi de forskellige dele af undersøgelsen er så forskellige, at det ikke giver mening at ensarte dem. Alle bidrag i denne samlede rapport er opbygget, så de kan læses hver for sig. Det betyder, at der er en del gentagelser, hvis man læser hele rapporten. Overskrifterne viser dog, når man kommer til kendt stof. Der kan være enkelte områder, der er lidt mere elaboreret i den ene del fremfor den anden, men der er tale om nuancer.

- **Første del: Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Gennemgang af sagsakter hos politiet** er baseret på en gennemgang og analyse af 36 politisager.
- **Anden del: Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Hvordan civilsamfund og fagpersoner kan inddrages i forebyggelsen** baserer sig på to elementer:
 - En undersøgelse om synet på familievold hos et repræsentativt udsnit af danskere i alderen 18-89 år.
 - En kortere afdækning af fagpersoners uddannelse i forhold til at kunne håndtere familier præget af vold.

Der er medtaget en kortere sammenfatning, der opsummerer de to dele og tilføjet et dataark, således at man hurtigt kan orientere sig i hele undersøgelsen.

Undersøgelsens metoder

Undersøgelsens dataindsamling blev påbegyndt i efteråret 2013 og afsluttet ultimo 2015.

Undersøgelsen er en mixed-methods undersøgelse, hvori indgår både kvantitative og kvalitative metoder:

- Der er foretaget en gennemgang af et selekteret udvalg af den uhyre omfattende internationale (især amerikansk, canadisk og engelsk samt nordisk) forskning om partner- og familievold og –drab samt af litteratur om risikovurderingsmetoder, især de metoder som anvendes i Norden.
- Der er foretaget en gennemgang og analyse af sagsakter i 36 sager i undersøgelsesperioden, som i politikredsene er kategoriseret og efterforsket som partnerdrab eller -vold med døden til følge.¹
- Domme om partnervold og -drab offentliggjort i Tidsskrift for Kriminalret i samme periode er gennemgået.
- Endelig er gennemlæst 10 tilfældige sager om grov partnervold for at undersøge, om der kunne ses forskellige indikatorer i partnerdrabs- og partnervoldssager.
- På baggrund af undersøgelsens formål er gennemlæsningen af sagsakterne sket ud fra et rapporteringsskema udarbejdet ud fra spørgsmål i risikovurderingsmodellerne SARA:SV og MARAC, samt på grundlag af en kvalitativ beskrivelse af forløbet i sagerne.

¹ Det kønsneutrale ord partnerdrab er valgt, vel vidende, at der er tale om en meget kønsskæv forbrydelse. "Dødelig vold" er inddraget, fordi den dødelige udgang på en sag kan være hhv. tilsigtet (drab) eller utilsigtet (dødelig vold).

- Der er foretaget et review af et udvalg af de undersøgelser, der er lavet omkring undervisning i familievold på uddannelsesinstitutioner.
- En række undervisningsinstitutioner der underviser lærere, socialrådgivere, politi med mange flere, er kontaktet med henblik på nuværende praksis omkring undervisning i vold i familien.
- Der er gennemført interviews af frontpersonale om deres erfaringer med og håndtering af familievold.
- En større del af den meget omfattende litteratur, der foreligger vedrørende social norms approach samt social norms marketing, er gennemgået.
- Der er gennemført en kvantitativ repræsentativ undersøgelse af godt 1000 danskere i alderen 18-85 år om deres syn på familievold.

Følgegruppe

Undervejs har vi haft en række møder med relevante fagpersoner, der er kommet med kritik og input til arbejdet. Vi har således ikke haft en fast følgegruppe, men i stedet indbudt personer vi til forskellig tid, har fundet kunne bidrage til det videre arbejde med rapportens indhold.

Afgrænsning

Det var forventningen, at undersøgelsen kunne belyse socialforvaltningers, sundhedsvæsnets og/eller andre relevante aktørers medvirken i sagerne ud fra politiets efterforskningsmateriale, da politiet skal samarbejde med både socialforvaltning og sundhedssystemet og har hjemmel til både at indhente og videregive oplysninger til de sociale myndigheder i sager om personfarlige forbrydelser. Sagsakterne hos politiet indeholdt imidlertid kun i meget få tilfælde oplysninger om andre myndigheders viden om og evt. indsatser i de konkrete sager, hvorfor det systemiske perspektiv i undersøgelsen måtte opgives.

Hvorfor denne undersøgelse

Næsten hver måned – og i perioder oftere – skriver medierne om et partnerdrab, som regel på en kvinde. Kan sådanne partnerdrab forebygges, eller kommer de ”ud af den blå luft”?

Inden for de seneste 10-15 år er der kommet en stigende erkendelse af, at vold er et alvorligt folkesundhedsproblem. Verdenssundhedsorganisationen, WHO, fremhæver, at vold på globalt plan er den tredje vigtigste årsag til død blandt 15-44-årige, og den femte vigtigste årsag til tabte gode leveår blandt kvinder (WHO 2002). Det betyder, at kroniske fysiske og psykiske helbredsproblemer som følge af vold belaster livet i alvorligt omfang for kvinder. Vi kan formode, at voldsrelaterede helbredsproblemer også forekommer blandt mænd.

- Det skønnes ud fra befolkningsundersøgelser, at ca. 33.000 kvinder og 13.000 mænd i hele befolkningen udsættes for fysisk partnervold. Antallet var måske lidt lavere i 2010 end i 2005, men det er baseret på store usikkerheder².
- Der foretages omkring 500 politianmeldelser af partnervold³⁴.
- Ca. 2.000 kvinder og godt og vel 200 mænd årligt skønnes udsat for partnervold, der medfører en skadestuekontakt.
- Godt og vel 2.100 kvinder havde i 2010 ophold på et af 37 krisecenter – kun et fåtal af mænd har pga. vold haft ophold på et mande- eller krisecenter.

Sager om partnervold anmeldes således sjældent til politiet, registreres sjældent i skadejournaler og resulterer sjældent i et ophold på krisecenter.

10-12 kvinder mister hvert år livet som følge af vold fra en tidligere eller nuværende partner. Også når partnervold ikke har dødelig udgang, kaster den lange skygger. Angst, nervøsitet og selvmordsforsøg er blot nogle af de psykiske mén, der bliver registreret hos personer, der har været udsat for grov vold. Børn, der er vokset op i voldelige hjem, får i nogle tilfælde samme symptomer som torturofre, f.eks. posttraumatisk stress og uhyggelige flashbacks, ligesom børnene har øget risiko for senere i livet selv at blive voldsudøvere og voldsofre. Desuden påfører volden hvert år samfundet udgifter til skadestuebesøg, lægebehandling, politiudrykninger, ophold på krisecentre, kommunal sagsbehandling, tabt arbejdsfortjeneste osv⁵.

Den enorme disproportion – med 46.000 årligt udsatte for partnervold hvoraf kun de færreste får kontakt til nogle af de mest centrale aktører på området – siger noget om, at langt størstedelen af partnervold forbliver inden for hjemmet, selvom familien, kolleger eller venner måske har haft kendskab til eller mistanke om volden.

Et forebyggende perspektiv på partnervold, herunder på at forebygge dødelig vold og drab, er meget lidt udforsket og beskrevet i Danmark. Formålet med undersøgelsen har derfor været at undersøge, om risikovurderinger med henblik på at forebygge partnervold, som anvendes i mange europæiske lande og

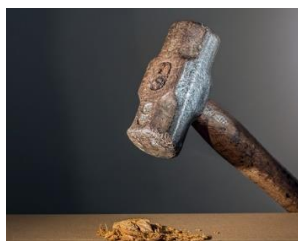
² Karin Helweg-Larsen 2012. Vold i nære relationer. Omfang, karakter, udvikling og indsats i Danmark. Statens Institut for Folkesundhed i samarbejde med Ministeriet for Ligestilling og Kirke.

³ Ibid.

⁴ Politianmeldt vold kan beskrives ud fra data i Offerregisteret, men der er i registeret ikke oplysninger om relationen mellem voldsudsat og voldsudøver, dvs. partnervold kan ikke direkte afgrænses. Politianmeldt vold i nære relationer er derfor defineret som politianmeldt vold, hvor der kan identificeres et bofællesskab mellem volds-udsatte og voldsudøver inden for en toårig periode.

⁵ Ud af familiens vold. Debat om indsatsen mod vold i nære relationer: Mandag Morgen og Trygfonden 2011.

bl.a. USA og Canada også kunne anvendes i Danmark til at forebygge, at nogle tilfælde af partnervold eskaleres og ender i dødelig vold eller drab. Vi stillede spørgsmålene: Kan de indikatorer, der lægges til grund i risikovurderinger i andre lande genfindes i sager i Danmark? Hvilke risikoindikatorer for drab eller dødelig vold kan ses hos de involverede personer, i familien og deres sociale sammenhæng? Er der mønstre i udviklingen i parrets relationer og/eller sociale forhold forud for drabet eller den dødelige vold? Har familie og venner kunnet blive bekendt med eller observere disse indikatorer? Har myndigheder og/eller andre aktører, som familien måtte have haft kontakt med – så som politi, socialforvaltning eller sundhedsvæsen – haft mulighed for at identificere problemerne i familien og at iværksætte en indsats, som kunne have hindret, at konkrete tilfælde udviklede sig til drab eller dødelig vold? Undersøgelsen har således haft både et partner/familieperspektiv og et systemisk perspektiv.

Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer

Kort version samt fakta-ark

København juni 2016

Af: Nell Rasmussen, konsulent, cand. jur.

Esther Nørregård-Nielsen ph.d., cand. scient. soc.

Niels Westermann-Brændgaard, stud. scient. soc.

**Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer.
Kort version samt fakta-ark**

Nell Rasmussen, konsulent, cand. jur.

Esther Nørregård-Nielsen ph.d., cand. scient. soc.

Niels Westermann-Brændgaard, stud. scient. soc.

Udarbejdet i 2016.

Ved yderligere oplysninger kontakt venligst: enn@rso.dk

Publikationen kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

Indholdsfortegnelse

Baggrunden for denne korte version	12
Hvorfor denne undersøgelse	12
Opbygningen af rapporten samt af denne korte version	13
Metode	13
Kan partnervold forebygges	13
Kan politiets risikovurderinger af partnervold nedsætte risikoen for partnerdrab?	14
Partnerdrab og risikovurderinger	15
Element 1: sager om partnerdrab	15
Tidligere fysisk partnervold indikerer en risiko for partnerdrab, men.. ..	15
Psykisk vold er en væsentlig risikofaktor for partnerdrab	15
Element 2: Survey om partnervold	17
Resultater og figurer	18
Element 3: Undervisning af fagpersoner i 2015.....	22
Konklusion	22
Fakta-ark	23

Baggrund for denne korte version

Denne version af rapporten **Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer** udgør et kort sammendrag af følgende to rapporter

1. Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Gennemgang af sagsakter hos politiet.
2. Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Hvordan civilsamfund og fagpersoner kan inddrages i forebyggelsen.

Hvorfor denne undersøgelse

Næsten hver måned – og i perioder oftere – skriver medierne om et partnerdrab, som regel på en kvinde. Kan sådanne partnerdrab forebygges, eller kommer de ”ud af den blå luft”?

Inden for de seneste 10-15 år har der været en stigende erkendelse af, at vold er et alvorligt folkesundhedsproblem. Verdenssundhedsorganisationen, WHO, fremhæver, at vold på globalt plan er den tredje vigtigste årsag til død blandt 15-44-årige, og den femte vigtigste årsag til tabte gode leveår blandt kvinder (WHO 2002). Det betyder, at kroniske fysiske og psykiske helbredsproblemer som følge af vold belaster livet i alvorligt omfang for kvinder. Vi kan formode, at voldsrelaterede helbredsproblemer også forekommer blandt mænd.

- Det skønnes ud fra befolkningsundersøgelser, at ca. 33.000 kvinder og 13.000 mænd i hele befolkningen udsættes for fysisk partnervold. Antallet var måske lidt lavere i 2010 end i 2005, men det er baseret på store usikkerheder¹.
- Der foretages omkring 500 politianmeldelser af partnervold²³.
- Ca. 2.000 kvinder og godt og vel 200 mænd årligt skønnes udsat for partnervold, der medfører en skadestuekontakt.
- Godt og vel 2.100 kvinder havde i 2010 ophold på et af 37 krisecenter – kun et fåtal af mænd har pga. vold haft ophold på et mande- eller krisecenter.

Sager om partnervold anmeldes således sjældent til politiet, registreres sjældent i skadejournaler og resulterer sjældent i et ophold på krisecenter.

10-12 kvinder mister hvert år livet som følge af vold fra en tidligere eller nuværende partner. Også når volden ikke har dødelig udgang, kaster den lange skygger. Angst, nervøsitet og selvmordsforsøg er blot nogle af de psykiske mén, der bliver registreret hos personer, der har været udsat for grov vold. Børn, der er vokset op i voldelige hjem, får i nogle tilfælde samme symptomer som torturofre, f.eks. posttraumatisk stress og uhyggelige flashbacks, ligesom børnene har øget risiko for senere i livet selv at blive voldsudøvere

¹ Karin Helweg-Larsen 2012. Vold i nære relationer. Omfang, karakter, udvikling og indsats i Danmark. Statens Institut for Folkesundhed i samarbejde med Ministeriet for Ligestilling og Kirke.

² Ibid.

³ Politianmeldt vold kan beskrives ud fra data i Offerregisteret, men der er i registeret ikke oplysninger om relationen mellem voldsudsat og voldsudøver, dvs. partnervold kan ikke direkte afgrænses. Politianmeldt vold i nære relationer er derfor defineret som politianmeldt vold, hvor der kan identificeres et bofællesskab mellem volds-udsatte og voldsudøver inden for en toårig periode.

og voldsofre. Desuden påfører volden hvert år samfundet udgifter til skadestuebesøg, lægebehandling, politiudrykninger, ophold på krisecentre, kommunal sagsbehandling, tabt arbejdsfortjeneste osv.⁴

Det er sikkert, at en større bevågenhed og et større engagement fra fagfolk tæt på familierne (pædagoger, lærere, sundhedspersonale mm) samt et større engagement i befolkningen er nødvendig, når det kommer til bekæmpelsen af partnervold.

Opbygning af rapporten samt af denne korte version

Rapporten samt denne korte gennemgang er følgelig bygget op af tre elementer. De er beskrevet i særskilte dokumenter⁵, der kan printes og læses uafhængigt, men er samlet i et dokument, fordi de forskellige bidrag hænger tæt sammen, men samtidig er så forskellige, at det ikke giver mening at ensarte dem. I stedet giver de hvert deres bidrag i forhold til et alvorligt emne.

- Første element er baseret på gennemlæsning af en række politisager vedrørende drab og dødelig vold i nære relationer i perioden 2009 til og med 2011.
- Andet element handler om civilbefolkningens parathed til at gå ind i sager om familievold.
- Tredje element omhandler fagpersoners uddannelse i forhold til at omgås familier præget af vold.

Metode

- Gennemlæsning af alle politisager vedrørende partnerdrab i perioden 2009 til og med 2011.
- Deskstudy.
- Interviews med relevante fagpersoner.
- Survey 1000+ personer i Danmark om deres forventninger til egne og andres holdninger til og handlinger i forbindelse med partnervold.

Til projektet har været tilknyttet en følgegruppe bestående af relevante faglige organisationer og professioner.

Kan partnervold forebygges

Et forebyggende perspektiv på partnervold, herunder på at forebygge dødelig vold og drab, er meget lidt udforsket og beskrevet i Danmark. Formålet med undersøgelsen har derfor været at undersøge, om risikovurderinger med henblik på at forebygge partnervold, som anvendes i mange europæiske lande, herunder Norge, Sverige og Finland, også kunne anvendes i Danmark til at forebygge, at nogle tilfælde af partnervold eskaleres og ender i dødelig vold eller drab. Da undersøgelsen startede i 2013 var sådanne risikovurderinger ikke introduceret i Danmark. (For info om risikovurderinger – se fakta-arket sidst i denne korte version).

⁴ Ud af familiens vold. Debat om indsatsen mod vold i nære relationer: Mandag Morgen og Trygfonden 2011.

⁵ Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Gennemgang af politiets sagsakter & Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Hvordan civilsamfund og fagpersoner kan inddrages i forebyggelsen.

Kan politiets risikovurderinger af partnervold nedsætte risikoen for partnerdrab?

Det danske politi er i 2016 begyndt at anvende SARA:SV risikovurderinger for gentagen partnervold.

Formålet med risikovurderingen er at forebygge, at en voldsudøver fortsætter med partnervold eller trusler herom. Men vil politiet med sine risikovurderinger kunne nedsætte risikoen for partnerdrab, hvis de rette forudsætninger er til stede?

En væsentlig forudsætning er naturligvis, at partnervold bliver anmeldt til politiet. Det gør kun de færreste tilfælde, især af psykisk vold og dødstrusler. Men forudsat dødstrusler og psykisk vold bliver anmeldt til politiet af en kvinde selv eller andre, kunne politiets nye risikovurdering måske være værdifuld? En risikovurdering i forhold til partnervold kan kun bidrage til at mindske risikoen i de sager, hvor der har været fysisk vold forud. Der foretages ikke en risikovurdering, hvis en kvinde "kun" anmelder psykisk vold og dødstrusler. Materialet viser imidlertid, at dette vil være yderst relevant i et forebyggelsesperspektiv. En række undersøgelser har nemlig vist, at voldsramte kvinders egen vurdering af risikoen for yderligere vold ofte er rimelig præcis, og at sikkerheden i vurderingen stiger i kombination med en faglig risikovurdering. Dette synes, som det fremgår, også at gælde med hensyn til at vurdere risikoen forbundet med dødstrusler og anden psykisk vold.

Når en kvinde anmelder dødstrusler, henholder politiet sig ofte til, at de ikke kan gøre noget – af bevismæssige grunde. Dette opleves dybt frustrerende af de ramte kvinder og af fagfolk, som arbejder med partnervold. Det er et væsentligt retsprincip, at politiet ikke kan anholde en borger uden tilstrækkelig bevis for, at vedkommende har begået noget ulovligt. På den anden side har de ikke blot en pligt til at håndhæve straffeloven. Politiet skal også gennemføre "forebyggende, hjælpende og håndhævede virksomhed"⁶. I et forebyggende perspektiv vil det betyde, at politiet skal foretage en risikovurdering, hvis en kvinde alene anmelder dødstrusler og psykisk vold. I praksis er der dog ingen tradition for at vægte forebyggelsespligten lige så højt som håndhævelsespligten.

En anden risikovurderingsmetode, MARAC modellen anvendes i Finland, kan anvendes af alle myndigheder og hjælpeinstanser, som kommer i kontakt med en voldsramt og har til formål at forebygge, at der sker en eskalering af partnervold, og at beskytte den voldsramte person mod yderligere partnervold eller trussel herom, æresvold og stalking.

Ingen af de to risikovurderingsmodeller tager sigte på at forebygge partnerdrab og der skal have været fysisk vold forud, før de tages i brug. Men de kunne bidrage til at nedsætte risikoen, hvis de blev anvendt systematisk og i tilfælde, hvor en kvinde frygter for sit liv, især MARAC - der er en tværsektoriel model, fordi der er større mulighed for, at en myndighed eller hjælpeinstans bliver opmærksom på den forhøjede risikosituation, kvinden lever i.

⁶ Politilovens § 1.

Partnerdrab og risikovurderinger

Blandt fagfolk i krisecentre og andre hjælpesammenhænge har det været almindeligt antaget, at partnerdrab eller dødelig vold ville være forbundet med hyppig, langvarig vold, der eskaleres i frekvens og/eller grovhed⁷. Derfor antog vi også, at:

- De risikovurderinger af partnervold, som anvendes i en række europæiske lande, kunne anvendes til at forebygge – eller i hvert tilfælde nedsætte risikoen for - partnerdrab i Danmark.
- De risikofaktorer eller indikatorer for partnerdrab hos personerne og/eller mønstre i parforholdet, der ses i udenlandske undersøgelser, også kan genfindes i drabssager i Danmark.
- Det vil det være muligt at iværksætte en indsats, som kunne nedsætte risikoen for eller forhindre drabet, hvis sådanne indikatorer og/eller mønstre kan observeres.

Element 1: Sager om partnerdrab

Fra 2009 til og med 2011 rapporterede politikredsene i alt 36 sager om partnerdrab. De sager er i undersøgelsen blevet læst og analyseret ud fra risikoindikatorerne i de anvendte risikovurderingsmetoder i Norden (se faktabladet). 6 af de 36 sager faldt uden for vores afgrænsning af partnerdrab, idet vi har valgt at se på sager om drab eller dødelig vold på en partner/tidligere partner af modsat køn. Én sag om drab i et mandligt par, hvor den ene, der havde fået ny kvindelig kæreste, faldt derfor automatisk udenfor undersøgelsens område, ligesom én sag, hvor en mand dræbte sin tidligere samleverskes nye kæreste. I én sag viste det sig, at der ikke var tale om nære relationer mellem gerningskvinden og offeret. I én sag havde en gammel mand skudt sin kone og sig selv, fordi kvinden var blevet dement og han var blevet livstruende syg, og ikke var i stand til at passe på hende længere. Derudover faldt en sag ud, hvor en mand dræbte sin kone og to døtre på grund af en truende konkurs, og i en af sagerne var oplysningerne for sparsomme til at det kunne kortlægges, hvad der var gået forud for at manden havde skudt sin kone og sig selv. Af de 30 partnerdrab i undersøgelsen var 24 begået af mænd og 6 begået af kvinder, hvilket bekræfter, at partnerdrab er en meget kønsskæv forbrydelse. Nedenfor behandles derfor kun sager om partnerdrab begået af en mand på sin partner eller tidligere partner. Rapporten omfatter også partnerdrab initieret eller begået af en kvinde.

Tidligere fysisk partnervold indikerer en risiko for partnerdrab, men ..

Tidligere fysisk vold mod den aktuelle partner er den centrale indikator for fremtidig partnervold. En række undersøgelser, i USA og Canada og Norge, viser, at drabsmændene tidligere havde begået fysisk vold mod deres kvindelige partner i op til 80 % af sagerne. En stor engelsk undersøgelse nåede frem til, at der været tidligere vold i 59 % af partnerdrabene, men ikke i et stort mindretal (41 %) af sagerne. Tidligere fysisk partnervold er betingelsen for, at politiet foretager en vurdering af risikoen for yderligere vold.

I de danske sager, vi har gennemlæst, var fysisk vold en noget mindre central indikator for partnerdrab. "Kun" knap halvdelen af drabsmændene havde tidligere udøvet fysisk vold mod den dræbte partner, heraf

⁷ Risikoen for dødelig vold eller drab øges som påpeget signifikant, når en kvinde bryder op fra samlivet. Wilson, Margo and Daly, Martin: Spousal Homicide Risk and Estrangement. Violence and Victims, Vol. 8 No.1 1993. Springer Publishing Company. Johnson, Holly and Hotton, Tina: Losing Control. Homicide Risk in Estranged and Intact Intimate Relationships. Homicide Studies. 2003.

1/3 mere end 1 gang. De fleste af dem havde slået kvinderne med blå øjne, hævelser og mærker til følge, men kvælertag og mishandling forekom dog også. Kun i tre sager eskalerede volden.

Vigtigt fund: Fysisk vold, især grov og/eller eskalerende fysisk vold, havde ikke været en del af dagligdagen i de fleste af parrenes samliv. Dette billede var anderledes end forventet ud fra den viden, vi har om partnervold.

Psykisk vold er en væsentlig risikofaktor for partnerdrab

Hos hjælpeinstanser og behandlere for voldsramte kvinder er psykisk vold et velkendt fænomen, som de fleste voldsramte kvinder har oplevet. Der er tale om mange former for adfærd, som direkte og indirekte trusler, degraderende og ydmygende adfærd, kontrol, udad agerende jalousi og isolering og også stalking⁸. Psykologisk vold udgør en krænkelse af en persons psykiske integritet, som i sig selv er egnet til at forvolde alvorlig skade.

Psykisk vold er ikke beskrevet som en selvstændig indikator i risikovurderinger i forhold til partnervold, men elementer, f. eks. jalousi, indgår dog i vurderingen af andre forhold. Psykisk vold viser sig imidlertid at være en væsentlig indikator for partnerdrab.

Næsten 2/3 af drabsmændene havde udøvet psykisk vold mod partneren i form af stærk dominans, og/eller kontrol, udad reagerende jalousi, døds—og andre trusler mod partneren, isolering og ydmygelser af kvinden. Flertallet af mændene havde udelukkende udøvet psykisk vold, men flertallet af de fysisk voldsudøvende mænd havde endvidere udøvet psykisk vold⁹. Den psykiske vold blev i en række tilfælde forstærket i forbindelse med kvindens bebudede opbrud¹⁰. Eksempler:

- *En mand havde iflg. et vidne under hele parrets lange ægteskab "aldrig forsømt en lejlighed" til at kritisere sin kone i venners påhør, havde forhindret at hun talte alene med venner og havde kørt "psykisk hetz" mod hende og styrede hende, i alt hvad hun foretog sig. Kvinden fik først en depression og blev senere psykisk syg.*
- *En mand var nogle måneder forud for drabet begyndt at tale meget nedsættende til og om sin kone (bl.a. kaldt hende en smatso og luder) og havde opsøgt hende, når hun var ude (til sportsstævner), for at se om hun var sammen med en mand.*
- *En mand havde stalket sin fraseparerede kone ved hendes bopæl og havde truet med at slå hende og deres fælles børn ihjel.*

De dræbte kvinders oplevelse af den psykiske vold kan af indlysende årsager kun beskrives gennem vidners beretninger. Af disse beretninger fremgår det, at 2/3 af kvinderne havde levet med psykisk vold under forskellige former og havde fortalt om dette til nærtstående. 5 af de dræbte kvinder blevet fysisk og

⁸ Isdal, Per: Meningen med volden. Oslo 2000. (s. 76). Den engelske sociolog, professor Evan Stark, har udviklet en deskriptiv definition af psykisk vold som tvungen kontrol (coercive control), som rummer både formål med og effekt af psykisk vold, som synliggør den psykiske volds karakter. Den tvungne vold rummer to adfærdsmønstre – tvang med det formål at skade og skræmme offeret og kontrol med det formål at isolere og regulere offeret. Mønstrene i tvangen og kontrollen overlapper og forstærker hinanden.⁸ Stark ser psykisk vold som en alvorlig frihedsforbrydelse.

⁹ I 1 sag er oplysningerne om psykisk vold dog sparsomme.

¹⁰ Vatnar, Solveig Karin Bøe: *Partnerdrab i Norge 1990 – 2012*. I den norske undersøgelse var der alvorlig psykisk vold i 84 % af sagerne. I 30 % af sagerne med psykisk vold, var den eskaleret i frekvens forud for drabet.

elektronisk stalket. F.eks. havde en mand søgt om at få en "7/7 ordning" med sin tidligere kæreste om at have deres fælles søn for bedre at kunne overvåge hende.

Halvdelen af kvinderne var meget bange for drabsmanden og havde iflg. vidner udtrykt frygt for, at manden ville dræbe dem eller deres børn - også selv om de ikke havde været udsat for fysisk vold under samlivet. I nogle tilfælde var frygten begrundet i gentagne, meget konkrete dødstrusler, i andre i mere indirekte trusler: "Hvis jeg ikke kan få dig, skal ingen have dig."

Nogle af kvinderne havde levet med frygten for at blive slået ihjel i flere år eller i mange måneder, mens andre, iflg. vidner, oplevede frygt i perioden op til drabet. I halvdelen af de sager, hvor kvinder både havde været udsat for fysisk og psykisk vold, synes den psykiske vold at have været den mest frygtskabende.

Vigtigt fund: Den psykiske vold har ikke blot omfang, men har også kvalitativt fyldt mere i de fleste af parrenes hverdag og at have været mere frygtskabende blandt de dræbte kvinder end fysisk vold.

Element 2: Survey om partnervold

En undersøgelse viser, at villigheden til at gribe ind overfor partnervold, i meget høj grad hænger sammen med, om man føler sig forpligtet til at gribe ind, om man føler samvittighed over ikke at handle samt ens følelsesmæssige reaktioner på partnervold. (Alfredsson et al. 2013: 1886).

Andre undersøgelser viser dog, at selvom vi har et ønske og en intention om at handle på en særlig (og rigtig) måde, handler vi i realiteten ofte helt anderledes, dels fordi vi er bange for at træde ved siden af det, vi skønner som socialt acceptabelt, dels fordi vi forsøger at leve op til de forventninger, der er til os i en given situation. Sagt mere populært, glemmer man ofte sine idealer, sin viden og sine holdninger hvis man bliver stillet i situationer, hvor man enten reelt oplever at blive ekskluderet fra en eftertragtet social sammenhæng eller er bekymret for at blive det grundet disse idealer, holdninger med mere.

Risikoen ved at vi tilpasser os andre er, at der ikke tages tilstrækkelig hånd om de ting, som vi mener, vi burde tage hånd om. Hvis vi mener, at alle kører bil, selvom de har drukket, er vi mere parate til at sætte os bag rattet efter en våd aften, uanset at vi har en masse viden om alkohols negative indflydelse på evnen til at køre bil. Hvis alle mener, at alle de andre har forstået det, forelæseren sagde, vil ingen ikke stille spørgsmål, hvorfor alle går hjem uden at have fået viden.

Teorien bag dette er "Social Norms Approach" og hvordan vores egen adfærd påvirkes af vores forestillinger og tanker om, hvad andre mener, hvordan de handler og af hvilke grunde. Pointen er, at vores forventning til andres meninger og handlinger ofte adskiller sig fra "virkeligheden". Teorien og metoden kan anvendes for at forhindre en særlig adfærd – f.eks. har der været kampagner, der gjorde unge opmærksomme på, at andre unge heller ikke går med kniv i nattelivet. Teorien kan også bruges i situationer, hvor individer er tilskuere - 'bystanders' - og afstår fra at reagere på andres problematiske adfærd. Det kan f.eks. være ved hjertestop. Eller partnervold. Man kan godt vælge at være tilskuer (holde sig udenfor situationen) til trods for, at de fleste af os har en idé om den negative effekt, det har, at man ikke træder til (Berkowitz 2010:4; Neighbors 2010:371).

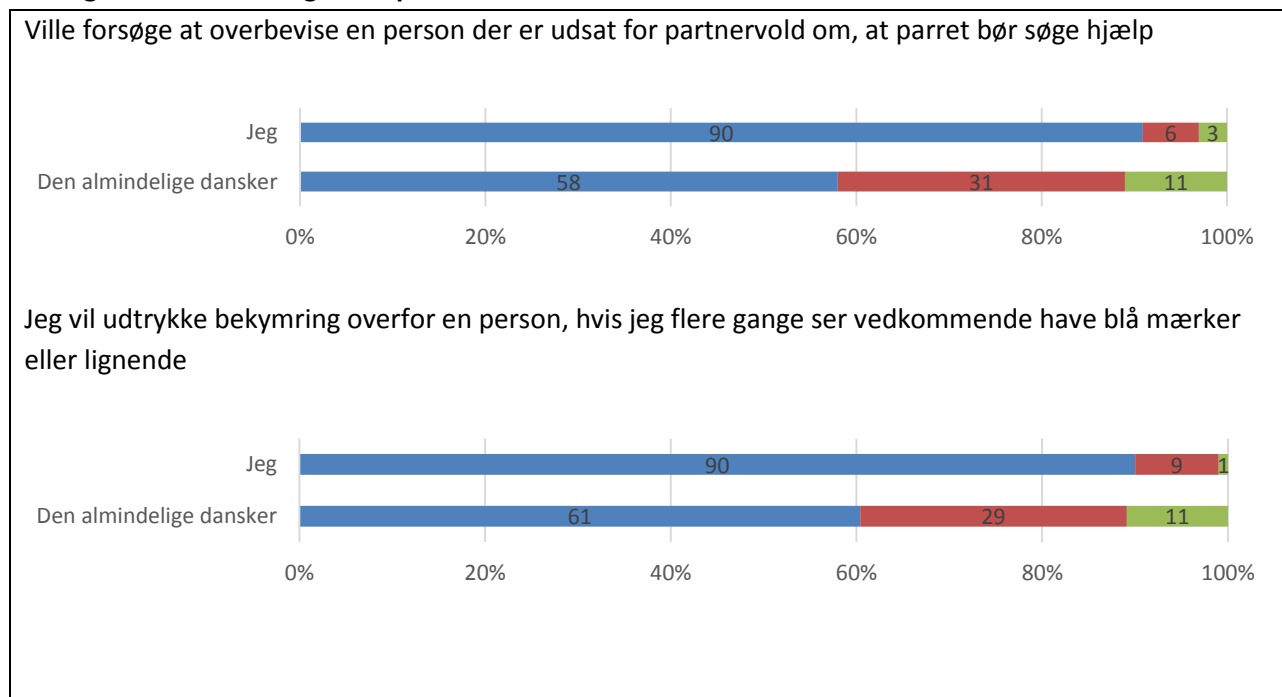
Inspireret af dette har vi foretaget en national spørgeskemaundersøgelse blandt danskere i alderen 18 – 85 år. Spørgeskemaet er udviklet af Rådgivende Sociologer¹¹. Dataindsamlingen er gennemført som webinterviews af Epinions Danmarkspanel (CAWI). Der er i alt modtaget 1042 besvarelser. Svarene er vægtede. Dataindsamlingen startede d. 29/10 2015 og blev afsluttet d. 5/11 2015.

Spørgeskemaet afdækker, gennem en række spørgsmål, villigheden til at gribe ind overfor partnervold samt en række barrierer for at gribe ind. Det består af følgende 8 spørgsmål:

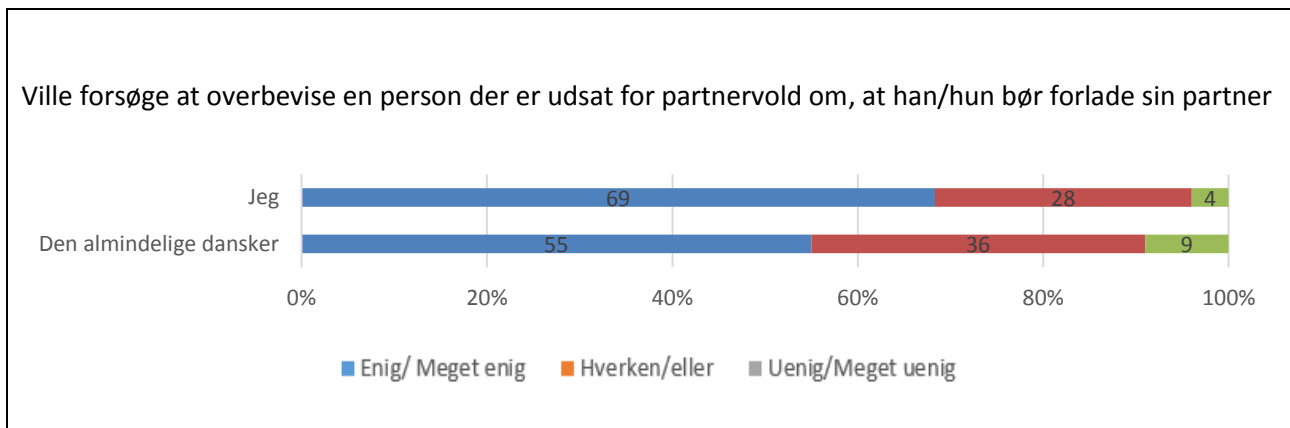
- Jeg mener, at vold mellem ægtefæller er et privat anliggende.
- Jeg ved generelt meget lidt om partnervold.
- Jeg har ikke overskud til at reagere på nogen, der er udsat for partnervold.
- Jeg vil udtrykke bekymring over for en person, hvis jeg flere gange ser vedkommende have blå mærker eller lignende.
- Jeg vil forsøge at overbevise en person, der er udsat for partnervold om, at parret bør søge hjælp.
- Jeg vil forsøge at overbevise en person, der er udsat for partnervold om, at vedkommende bør forlade partneren.
- Jeg vil ringe til politiet, hvis jeg hører eller ser et par råbe og skringe ad hinanden.

Resultater

Fig 1: Social pejling: Hvordan vil man selv reagere og hvordan forventer man, at den almindelige dansker vil reagere i en række sager om partnervold. Pct.

¹¹ Designet og spørgsmålene er udarbejdet med inspiration af følgende undersøgelser "Women's Perceptions of Their Community's Social Norms Towards Assisting Women Who Have Experienced Intimate Partner Violence" (McDonnell et al. 2011) "Engaging Men as Social Justice Allies in Ending Violence Against Women: Evidence for a Social Norms Approach" (Fabiano et al. 2010). "Personal and Perceived Peer Attitudes Supporting Sexual Aggression as Predictors of Male College Students' Willingness to Intervene Against Sexual Aggression" (Brown & Messman-Moore 2010).

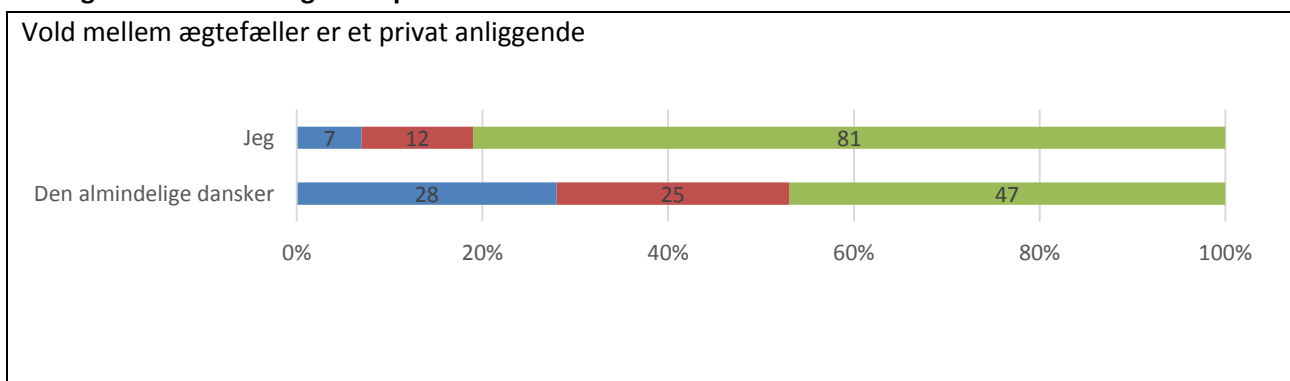
Note: Spørgsmålets originale ordlyd fremgår af grafikken. N= 1004.

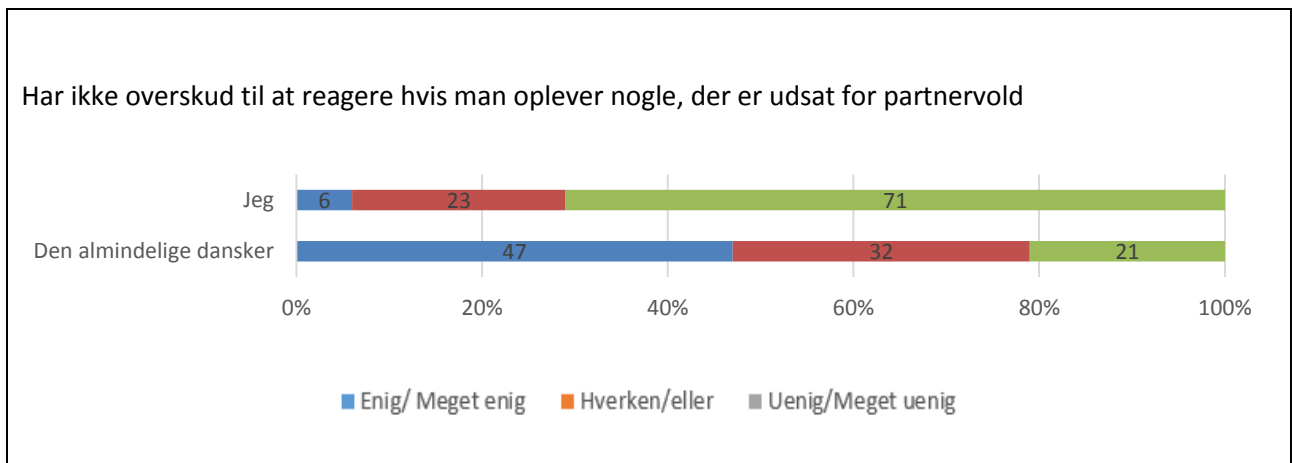
Mere end 90 % angiver, at de selv vil forsøge at overbevise en person, der er udsat for partnervold, om at vedkommende bør søge hjælp. Men forventningen er, at mindre end 60 % af danskerne generelt vil forsøge det samme. En så lille forventning til hvordan andre vil handle, vil meget let betyde, at vi – stillet overfor en person, der har været udsat for vold - ikke vil gå i dialog med vedkommende og råde vedkommende til at søge hjælp, fordi vi vil være bekymrede for, om vi dermed gør det, andre mener, er det rigtige. I stedet vil vi formentlig undlade at handle.

Det samme gælder en langt mere synlig ting, nemlig at have observeret blå mærker på en anden person gentagne gange. 90 % forventer, at de vil udtrykke bekymring overfor en person, de gentagne gange ser have blå mærker, men de forventer, at kun 60 % af danskerne vil det samme. Og 29 % ser ud til at være i tvivl om, hvad den generelle dansker vil gøre. I følge teorien om social pejling, vil det føre til, at man tøver, og skubber sin egne normer, værdier og måske også viden væk, og i stedet handler på følelser og fornemmelser af, hvad andre anser for det rigtige og derfor undlader at handle, selvom langt de fleste angiver, at de mener, der bør handles.

Man kan se, at jo mere radikale løsninger der foreslås, jo mere er man i tvivl om ikke bare de andres men også egen holdning. Næsten hver tredje er således i tvivl om, hvorvidt de direkte vil opfordre til, at den voldsramte forlader partneren, men også her ser vi, at forventningerne til hvad de andre vil gøre, er lavere end forventningerne til en selv.

Fig 2: Social pejling: Hvordan vil man selv reagere og hvordan forventer man, at den almindelige dansker vil reagere i en række sager om partnervold. Pct.

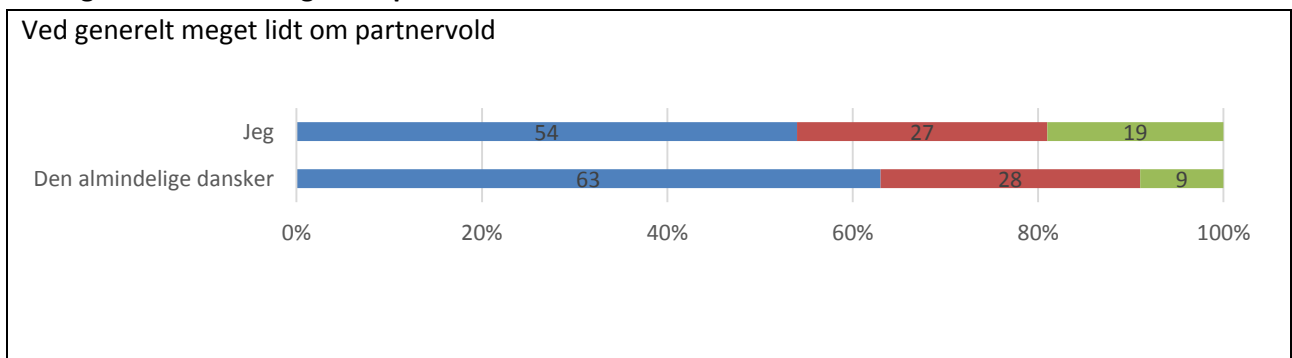

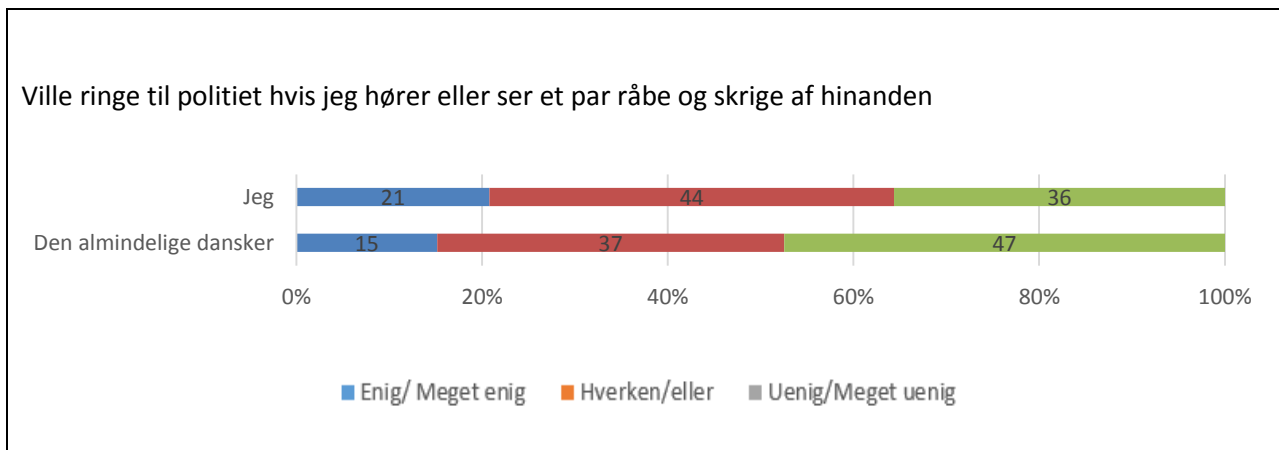
Note: Spørgsmålets originale ordlyd fremgår af grafikken. N= 1004.

Også adspurgte om, hvorvidt man mener, at vold mellem ægtefæller er en privatsag, er der meget stor forskel på, hvad man selv mener, og hvad man tror, andre mener. Selv mener mere end 80 %, at det ikke er en privatsag, og kun 7 % finder, at det er en privatsag. Men forventningen hos 28 % er, at den almindelige dansker mener, at vold mellem ægtefæller er en privatsag, mens kun 7 % som nævnt selv er af den overbevisning. Næsten en tredjedel af den danske befolkning går således rundt med en tanke om, at den øvrige befolkning mener, at partnervold hører til i hjemmet. Det kan være en betragtelig barriere for at henvende sig til andre med en mistanke om partnervold, ligesom det kan hæmme villigheden til at dele egne oplevelser af partnervold med andre, hvis man er bange for, at de mener, at det er noget, man må klare selv.

71 % uenige i udsagnet om, at de ikke ville have overskud til at reagere, hvis de oplevede nogle, der blev udsat for partnervold. Til gengæld forventer de, at kun 21 % af de almindelige danskere ville angive at have tid. Kun 6 % angiver, at de ikke mener, de har overskud til at reagere. Men de forventer, at næsten halvdelen af danskerne ikke har det overskud, der skal til, hvis de oplever en, der udsættes for partnervold. Denne forskel på at man selv oplever at have overskud, men ikke tror at andre har, vil – ifølge teorien om social norms – betyde, at det er meget lettere ikke at handle, fordi man vil mene, at langt de færreste ville have reageret. Så selvom vi ikke mener, at vold mellem ægtefæller er en privat ting, kan vi lade være at handle, fordi vi med urette tror, at andre synes, det er noget, vi ikke skal blande os i. Og samtidig giver vi os selv en udvej til ikke at handle, hvis vi antager, at langt de færreste ville finde overskuddet til at handle.

Fig 3: Social pejling: Hvordan vil man selv reagere og hvordan forventer man, at den almindelige dansker vil reagere i en række sager om partnervold. Pct.

Note: Spørgsmålets originale ordlyd fremgår af grafikken. N= 1004.

Endelig er der spurgt til, hvilket niveau af viden om partnervold man har, og om man ville involvere politiet, hvis man så et par råbe og skringe af hinanden. Det er tydeligvis to spørgsmål, man er mere i tvivl om, hvad man skal svare på, hvorfor næsten hver tredje har placeret sig i midten. Mere end halvdelen af den danske befolkning er enige eller meget enige i, at de oplever, at de generelt ved meget lidt om partnervold, og det forventer de også, at andre gør. Trods kampagner og andre former for oplysninger er det et felt, man ikke føler sig hjemme på. Som nævnt tidligere, kan det også være årsagen til, at kun hver femte ville ringe efter politiet, hvis de oplevede et par råbe og skringe af hinanden. Denne distance til at bringe politiet ind, antyder, at der virkelig skal meget til, før vi føler, at nu skal der bringes nogle ind udefra. Det vil formentlig også betyde, at der skal meget til, før en person, der udsættes for vold, definerer det som sådan og inddrager politiet.

Netop det forhold at der skal så meget til, før vi inddrager politiet – og måske også krisecenter, sociale myndigheder og skolelærere, pædagoger mm viser, at det er særligt vigtigt, at civilbefolkningen tager initiativet og handler. Står det til troende, at man egentlig gerne vil handle, er det ikke holdningen hos den enkelte, der er noget i vejen med. Der er masser af god vilje. Det væsentlige for forandring er, at man bliver bevidst om, at den gode vilje også er tilstede hos de andre.

Små variationer

Helt overordnet gælder det, at vi har fundet overraskende få forskelle i svarmønstrene baseret på de udvalgte baggrundsvariabler. Alder og køn er de to forhold, der har mest betydning for, hvad man svarer. Uddannelse og i hvilken region, man bor, har ingen betydning. Samtidig er der dog tale om, at køn og alder har ret lille betydning for, hvad man svarer på, hvordan man selv ville forholde sig, såfremt man oplever andre bliver udsat for familievold.

Element 3: Undervisning af fagpersoner

En undersøgelse fra 2005 med fokus på, hvorledes emnet vold mod kvinder i familien indgår i undervisningen på en række uddannelser inkluderede i alt 106 uddannelsesinstitutioner fordelt på 12 forskellige uddannelser: Undersøgelsen af uddannelserne viste:

- 53 % af de adspurgte uddannelsesinstitutioner inddrog emnet vold mod kvinder i studieforløbet. På halvdelen af disse kunne de studerende helt undgå emnet, hvis de ikke selv valgte det til.
- På hovedparten af uddannelserne indgik emnet som et valgfag, et projektemne, en valgfri studiekreds, en frivillig temadag mm.
- Kun på 27 ud af de i alt 106 uddannelsesinstitutioner var de studerende sikre på at møde emnet vold mod kvinder i løbet af deres uddannelsesforløb. (Maskall 2005:27).

Resultater blev bekræftet af en spørgeskemaundersøgelse blandt de studerende, der viste, at det udelukkende var på politiuddannelsen og jordemoderuddannelse, (hvor emnet er en obligatorisk del af studieordningen), at samtlige af de adspurgte studerende rapporterede at have modtaget undervisning om vold mod kvinder. På ingen af de øvrige uddannelser oversteg andelen 50 % af de adspurgte studerende. Størstedelen af de uddannelsesinstitutioner, som inddrager vold mod kvinder i undervisningen, gør det på en sådan måde, at det er op til den enkelte studerende at tilvælge netop dette emne, og dermed også fravælge andre emner (Maskall 2005:28).

Undervisning af fagpersoner i 2015

Vi har foretaget en mindre afdækning af, hvordan emnet partnervold indgår på forskellige uddannelsessteder i dag. Afdækningen er på ingen måde fyldestgørende, men blot en række nedslag på uddannelsessteder rundt i landet. Vi har således kun spurgt enkelte uddannelser, enkelte universitycolleges samt enkelte universitetsinstitutter, der kunne tænkes at inkludere viden om partnervold som en del af uddannelsen. Tilbagemeldingerne var ret ens og svarede til undersøgelsen fra 2005. Enkelte steder kan de studerende, der finder emnet interessant, vælge det som tema i forbindelse med nogle af de opgaver, de skal skrive. Men emnet er ikke fast på pensum andet end ganske få steder.

Konklusion

Svarene tyder på, at konklusionen fra 2005 fortsat står til troende, og at vold i familien ikke er et emne, der prioriteres meget højt på studierne. Sandsynligheden for at disse faggrupper ved, hvorledes de skal afdække, om der er tegn på vold, hvorledes de skal gå i dialog med den voldsramte, gå videre med mistanken etc., er meget lille. Tallene sandsynliggør, at uanset at der er en antagelse om, at de fagprofessionelle, qua deres uddannelse, er rustet til at varetage problemerne i familier, der er præget af familievold, så er dette langt fra tilfældet. De fleste fagfolk har ikke bedre forudsætninger for at indgå i en situation omkring vold end resten af befolkningen.

Faktablad

1. Risikofaktorer hos drabsmanden

Parrene i sagerne havde generelt et konventionelt samliv, og drabsmændene havde ikke særlige sociale kendetegn. Knap halvdelen (11) var i arbejde, overvejende som håndværkere, og 5 var arbejdsløse på drabstidspunktet. De øvrige var på forskellige overførselsindkomster og to fik hhv. efterløn og folkepension. 2/3 af drabsmændene var danskere, mens 1/3 var af 7 forskellige nationaliteter. Flertallet havde et meget lille socialt netværk. 10 af mændene havde alkoholproblemer, kun 3 var dog berusede ved drabet.

1/3 var tidligere dømt for kriminalitet, heraf 5 for vold og trusler på livet mod en tidligere partner. Én mand var dømt for hhv. drab og dødelig vold mod to kærestere og havde forsøgt at kvæle en tredje, der slap væk med livet i behold.

Godt 2/3 af mændene beskrives som umiddelbart psykisk upåfaldende, men ved nærmere læsning af sagen, var deres psykiske tilstand ofte ikke helt så uproblematisk. 6 mænd var deprimerede og 3 psykisk syge på drabstidspunktet, og 5 blev beskrevet som karakter- eller personlighedsmæssigt afvigende. Flere havde tidligere været i psykiatrisk behandling, og flere havde forsøgt at begå selvmord. Endvidere viste det sig, at næsten 2/3 (15) af drabsmændene havde alvorlige relationelle problemer i form af vanskeligheder ved opbrud, vold mod eller alvorlige konflikter til en tidligere partner f.eks. om forældremyndighed og samvær og jalousi, som gav sig udslag i bl.a. stalking.

Halvdelen af drabsmændene havde *ikke* tidligere udøvet fysisk vold mod deres partner. 4 af de mænd, der havde udøvet vold, havde "kun" gjort det én enkelt gang mange år tidligere. I alt havde 11 mænd udøvet fysisk vold mod partneren én eller flere gange, og fysisk vold havde ikke været en del af parrets hverdag. I 7 sager var der dog gentagen vold, og i 3 af dem var den fysiske vold dog eskaleret forud for drabet. Eksempelvis havde en mand over 2½ år mishandlet sin partner til døde.

Undersøgelsens metoder

Undersøgelsen blev påbegyndt i efteråret 2013 og afsluttet i efteråret 2015. Den er en mixed-methods undersøgelse, hvori indgår både kvantitative og kvalitative metoder:

Kvalitativt

- Der er foretaget en gennemgang af et selekteret udvalg af den uhyre omfattende internationale (især amerikansk, canadisk og engelsk samt nordisk) forskning om partner- og familievold og –drab samt af litteratur om risikovurderingsmetoder, især de metoder som anvendes i Norden.
- Der er foretaget en gennemgang og analyse af sagsakter i alle de 36 sager, der i undersøgelsesperioden 2009 til og med 2011 i politikredsene er kategoriseret og efterforsket som partnerdrab.
- Gennemgang af domme om partnervold og -drab offentliggjort i Tidsskrift for Kriminalret i samme periode.
- Gennemlæsning af 10 tilfældige sager om grov vold for at undersøge, om der kunne ses forskellige indikatorer i henholdsvis partnerdrabs- og partnervoldssager.

- På baggrund af undersøgelsens formål er gennemlæsningen af sagsakterne sket ud fra et rapporteringsskema udarbejdet ud fra spørgsmål i risikovurderingsmodellerne SARA:SV og MARAC, samt på grundlag af en kvalitativ beskrivelse af forløbet i sagerne.
- Interviews med en enkelt kvinde der i perioden dræbte sin mand.
- Interviews med en række fagpersoner: Politi, socialrådgivere, sundhedsplejersker mm.
- Mindre kortlægning af praksis omkring undervisning i genkendelse og håndtering af vold indenfor relevante faggrupper (politi, socialrådgivere, sygeplejersker, pædagoger, læger med mange flere).

Kvantitativt

- Undersøgelse af 1000 personers forventning til egne handlinger såfremt de fik kendskab til vold i hjemmet eller var i kontakt med voldsramte personer, samt deres forventning til andre danskeres handlinger.

2. Uddybende om metode

A. Gennemgangen af sagsakter

I de 36 sager, der i undersøgelsesperioden i politikredsene er kategoriseret og efterforsket som partnerdrab, er alle sagsakter hos politiet fra efterforskningen, anklageskrifter og domsudskrifter gennemlæst og analyseret. Undersøgelsesmateriale er indsamlet ud fra risikoindikatorer for partnervold og om drabspersonernes psykosociale situation i SARA:SV risikovurderingen og om sårbarhedsfaktorer hos ofre i både SARA:SV og MARAC risikovurderingerne. (Se nedenfor) samt om parrets relationer.

6 af de 36 sager faldt uden for vores afgrænsning af partnerdrab, idet vi har valgt at se på sager om drab eller dødelig vold på en partner/tidligere partner af modsat køn. I en sag var der ikke tale om nære relationer mellem drabskvinden og offeret, og i én sag var det kvindelige offers nye mandlige kæreste.

Undersøgelsen har herefter omfattet 30 sager. I 24¹² sager blev de tiltalte dømt for drab, og i 1 sag for vold med døden til følge¹³. Én sag om drab i et mandligt par, hvor den ene, der havde fået ny kvindelig kæreste, faldt derfor automatisk udenfor undersøgelsens område, ligesom én sag, hvor en mand dræbte sin tidligere samleverskes nye kæreste. I én sag viste det sig, at der ikke var tale om nære relationer mellem gerningskvinden og offeret. I én sag havde en gammel mand skudt sin kone og sig selv, fordi kvinden var blevet dement og han var blevet livstruende syg, og ikke var i stand til at passe på hende længere. Derudover faldt en sag ud, hvor en mand dræbte sin kone og to døtre på grund af en truende konkurs, og i en af sagerne var oplysningerne for sparsomme til at det kunne kortlægges, hvad der var gået forud for at manden havde skudt sin kone og sig selv. Der var i alt 36 gerningspersoner, hvoraf 30 drabsmænd og 6 drabskvinder¹⁴, idet der i 3 sager har været hhv. 2, 3 og 4 gerningspersoner¹⁴. 30 personer - 24 kvinder og 6

¹² 4 drabsmænd begik selvmord og 1 omkom i forbindelse med drabet.

¹³ I opgørelsen er kun medregnet de involverede hovedpersoner i partnerdrabet. I det efterfølgende omtales handlingerne generelt som partnerdrab, m.m. der specifikt refereres til sagen om vold med døden til følge.

¹⁴ I de 3 sager, hvor der er flere gerningspersoner, har en kvinde planlagt og taget initiativ til partnerdrabet, mens hhv. 1, 2 og 3 mænd gennemførte drabet. Kun 3 kvinder har selv begået drabet. I det videre omtales kun kvinden som drabsperson, drabskvinde, idet de mænd, som gennemførte drabene, ikke bidrager til at belyse disse som partnerdrab.

mænd – var direkte ofre for partnerdrab eller dødelig vold¹⁵. Kønsskævheden i partnerdrab er således meget klar.

B. Survey om holdninger til vold i hjemmet

For at supplere læsningen af politisagerne, har vi foretaget en national spørgeskemaundersøgelse blandt danskere i alderen 18 – 85 år. Spørgeskemaet er udviklet af Rådgivende Sociologer¹⁶. Dataindsamlingen er gennemført som webinterviews af Epinions Danmarkspanel (CAWI). Der er i alt modtaget 1042 besvarelser. Dataindsamlingen startede d. 29/10 2015 og blev afsluttet d. 5/11 2015. Spørgeskemaet afdækker, gennem en række spørgsmål, villigheden til at gribe ind overfor partnervold samt en række barrierer for at gribe ind. Det består af følgende 8 spørgsmål:

- Jeg mener, at vold mellem ægtefæller er et privat anliggende.
- Jeg ved generelt meget lidt om partnervold.
- Jeg har ikke overskud til at reagere på nogen, der er udsat for partnervold.
- Jeg vil udtrykke bekymring over for en person, hvis jeg flere gange ser vedkommende have blå mærker eller lignende.
- Jeg vil forsøge at overbevise en person, der er udsat for partnervold om, at parret bør søge hjælp.
- Jeg vil forsøge at overbevise en person, der er udsat for partnervold om, at vedkommende bør forlade partneren.
- Jeg vil ringe til politiet, hvis jeg hører eller ser et par råbe og skrike ad hinanden.

3. Risikovurderinger

SARA:SV-modellen

SARA:SV (Spousal Assault Risk Assessment – Short Version), er en forkortet og tilpasset udgave af SARA risikovurderingsmodellen. Den stammer fra USA og anvendes i Sverige og Norge og introduceret i Danmark i 2015. Den bygger på risikofaktorer, som er identificeret i forskningen om partnervold. SARA:SV risikovurderingen anvendes overvejende af politiet. Formålet er at forebygge, at voldsudøveren fortsætter med partnervold eller trusler herom (recidiv).

Værktøjet består af en checkliste med 15 spørgsmål og en manual. Checklisten er udviklet til at arbejde med voldsudøvere, og spørgsmålene handler om kriminel baggrund, tidligere vold, aktuel risiko for vold og psykosocial tilpasning samt andre overvejelser. Fem af checklistens spørgsmål handler om sårbarhedsfaktorer hos ofrene, som kan have betydning for beskyttelsen af hende/ham. Det noteres, om de enkelte faktorer foreligger, og det vurderes, om der er særligt kritiske faktorer i ”den aktuelle situation” (inden for de seneste fire uger) og ”tidligere” (før de seneste fire uger). I manualen betones, at der ikke er tale om en lineær vurdering, men at enkelte kritiske faktorer kan føre til en vurdering af, at der foreligger høj risiko, selv om andre faktorer ikke foreligger. Risikovurderingen foretages på grundlag af alle

¹⁵ I én sag blev ud over det kvindelige offer også hendes far (utilsigtet) dræbt. Det samlede antal ofre er således 31, hvoraf 30 direkte ofre for partnerdrab.

¹⁶ Designet og spørgsmålene er udarbejdet med inspiration af følgende undersøgelser ”Women’s Perceptions of Their Community’s Social Norms Towards Assisting Women Who Have Experienced Intimate Partner Violence”(McDonnell et al. 2011) ”Engaging Men as Social Justice Allies in Ending Violence Against Women: Evidence for a Social Norms Approach” (Fabiano et al. 2010). ”Personal and Perceived Peer Attitudes Supporting Sexual Aggression as Predictors of Male College Students’ Willingness to Intervene Against Sexual Aggression” (Brown & Messman-Moore 2010).

tilgængelige kilder, f.eks. forhør af voldsudøveren, interviews med den voldsramte, pårørende og evt. vidner. Også oplysninger om fysisk og psykisk vold og mishandling, misbrug, etc. fra f.eks. sagsakter fra politiet, fra behandling og andet kan inddrages.

Den politiperson, som foretager vurderingen lægger pointene sammen for at vurdere, om der foreligger en umiddelbar risiko for (fornyet) partnervold, eller om der foreligger en umiddelbar risiko for vold mod en anden person, f.eks. børn, slægtninge eller en tidligere samlevers nye partner. Risikoen vurderes på en 3-trins skala, hvor 1 er lav risiko, 2 middel og 3 høj risiko. Til sidst i skemaet skrives vurderingen og formålet og sammenhængen med vurderingen, sammenfatningen af de 20 faktorer, og hvilke faktorer, som forøger risikoen, dennes karakter og tidsperspektiv og forslag til risikohåndtering.

MARAC-modellen

I Finland anvendes MARAC risikovurderingsmodellen (Multi-Agency Risk Assessment Conferences) til vurdering af risikoen for gentagen partnervold. Formålet er at forebygge, at en voldsramt udsættes for yderligere vold og trusler og at beskytte vedkommende mod dette. Modellen stammer fra England. Den bygger også på risikofaktorer, som er identificeret i partnervoldsforskningen. MARAC risikovurderingen kan anvendes af alle myndigheder f.eks. politiet, de sociale myndigheder og skadestuer, men også f.eks. krisecentre og offerrådgivninger og -organisationer, som er i kontakt med en voldsramt.

Et risikovurderingsskema med 24 spørgsmål om risikofaktorer, herunder høj-risikofaktorer, anvendes i en samtale med den voldsramte. Spørgsmålene tager udgangspunkt i offerets frygt og tilstand, går videre med den aktuelle vold og slutter med spørgsmål om voldsudøveren. De særlige faktorer for forhøjet risiko for vold er uddybet i manualen, så den fagperson, som fortager vurderingen forstår de mekanismer og konsekvenser, der er forbundet med volden. Udover spørgsmålene kan andre kilder inddrages.

Efter risikovurderingen tager fagpersonen stilling til øvrige relevante oplysninger om f.eks. voldsudøveren, hvorvidt der er behov for beskyttelsesforanstaltninger, om risikoen for vold mod evt. børn og behov for underretning til de sociale myndigheder mv. Endelig tager fagpersonen stilling til, om sagen skal overgå til en MARAC arbejdsgruppe. Det sker, hvis den voldsramte har givet 14 eller flere ja-svar på spørgsmålene i spørgeskemaet, hvis fagpersonens helhedsvurdering er, at risikoen for vold er høj, eller politiet inden for de seneste 12 måneder har rykket ud til familien mindst tre gange.

Hvis risikoen for gentagen vold er høj, og den voldsramte giver samtykke til, at sagen behandles i MARAC, udpeges en uddannet støtteperson fra en frivillig organisation for den voldsramte. Støttepersonens opgave er at være i kontakt med den voldsramte og støtte hende i praktiske spørgsmål og formidle kvindens synspunkter og ønsker til MARAC gruppen. Endvidere skal støttepersonen søge at motivere den voldsramte til at følge sikkerhedsplanen og tilbyde støtte i hele processen.

MARAC mødet er et fast tilbagevendende tværsektorielt møde, hvor fagpersoner fra de relevante myndigheder og evt. hjælpeorganisationer udveksler oplysninger og beslutter evt. sikkerhedsplan og beskyttelsesforanstaltninger, og den voldsramte informeres om beslutningerne. Hver myndighed beskriver herefter de beskyttelsesforanstaltninger, den har ansvar for, og en handlingsplan danner grundlag for den videre opfølgning.

Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer

Gennemgang af sagsakter hos politiet

København maj 2016

Nell Rasmussen, selvstændig konsulent, cand. jur.

I samarbejde med direktør, ph.d., cand. scient. soc. Esther Nørregård-Nielsen

og stud. scient. soc., Niels Westermann-Brændgaard

**Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer.
Gennemgang af sagsakter hos politiet**

Nell Rasmussen, konsulent, cand. jur.

I samarbejde med
Esther Nørregård-Nielsen ph.d., cand. scient. soc.
Niels Westermann-Brændgaard, stud. scient. soc.

Udarbejdet i 2016.

Ved yderligere oplysninger kontakt venligst: enn@rso.dk

Publikationen kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

Indholdsfortegnelse

Opbygning af projektet: Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer	30
Projektets baggrund og formål	30
Materialet i undersøgelsen	32
Risikoindikatorer i materialet	34
Risikofaktorer hos drabsmændene	35
Tidligere fysisk vold	35
Optrapning af fysisk vold	37
Psykisk vold.....	37
Dødstrusler og trusler om alvorlig vold.....	38
Holdninger og attituder som legitimerer eller undskylder partnervold.....	39
Overtrædelse af tilhold.....	39
Drabsmandens psykosociale situation	40
Sårbarhedsfaktorer hos kvindelige ofre	41
Alvorlig frygt for liv og helbred.....	41
Psykisk vold og stalking	42
Inkonsekvent optræden og ambivalente attituder	43
Offeret tør ikke at forlade manden af frygt for sine børns liv	44
Farlig livssituation.....	44
Dårlig adgang til social og anden professionel hjælp	45
Offerets psykosociale situation	45
Risikoindikatorer hos drabskvinderne	46
Tidligere partnervold.....	46
Dødstrusler og trusler om alvorlig vold.....	46
Overtrædelse af tilhold.....	47
Drabskvindens psykosociale situation.....	47
Risikofaktorer hos mandlige ofre	47
Alvorlig frygt for liv og helbred.....	47
Ofrenes psykosociale situation.....	48
Diskussion af resultaterne	48
Konklusioner	52
Psykisk vold og kvindens frygt	52
Omgivelsernes reaktion.....	53
Politianmeldelse – en forudsætning for en risikovurdering.....	54
SARA:SV-modellen.....	57
MARAC-modellen	57

Opbygning af projektet: Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer

Undersøgelsen: "Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer" er bygget op af tre elementer, der alle er samlet som et dokument. De er beskrevet i særskilte dokumenter, der kan printes og læses uafhængigt, men samlet i samme dokument, fordi de forskellige bidrag hænger tæt sammen, men samtidig er så forskellige, at det ikke giver mening at ensarte dem. I stedet giver de hvert deres bidrag i forhold til et alvorligt emne.

- Første element er baseret på gennemlæsning af en række politisager vedrørende drab og dødelig vold i nære relationer i perioden 2009 til og med 2011. Resultaterne af denne del af undersøgelsen er kort beskrevet i dette dokument, og den fulde rapport er vedhæftet som bilag.
- Andet element handler om civilbefolkningens parathed til at gå ind i sager om familievold.
- Tredje element omhandler fagpersoners uddannelse i forhold til at kunne håndtere familier præget af vold.

I denne del af rapporten indgår således kun det første element vedrørende gennemlæsning af sagsakter hos politiet. Andet og tredje element vedrørende civilbefolkningens parathed til at indgå i sager om familievold samt fagpersoners uddannelse i forhold til at kunne håndtere familier præget af vold kan læses i en særskilt afrapportering: "Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Hvordan civilsamfund og fagpersoner kan inddrages i forebyggelsen". En kortfattet gennemgang af alle tre elementer er medtaget i en kortfattet rapport: "Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Kort version samt fakta-ark".

Projektets baggrund og formål

I Danmark er der foretaget en række undersøgelser blandt voldsramte kvinder på krisecenter. Denne viden har dannet udgangspunkt for megen af den teoretiske og faglige forståelse, der er af vold i nære relationer – eller partnervold. Undersøgelserne har bl.a. vist, at omkring halvdelen af kvinderne på krisecenter havde været udsat for vold dagligt, at omkring halvdelen havde været udsat for vold i 3 år eller længere – en fjerdedel i 1-2 år. Volden eskalerede over tid¹, og den sluttede ikke nødvendigvis ved ægteskabets eller samlivets ophør. Over dobbelt så mange kvinder rapporterede i en dansk undersøgelse at have været udsat for vold af en tidligere ægtefælle eller samlever som af en nuværende ægtefælle/samlever². På baggrund af denne viden og en række udenlandske undersøgelser har vi haft den antagelse, at drab eller dødelig vold mellem ægtefæller og samlevende ofte – men ikke udelukkende – vil have været forbundet med vold, der har været hyppig, langvarig og eskalerende i frekvens og/eller grovhed³.

¹ Jensen, Vibeke Lybecker og Nielsen, Sissel Lea: *Når vold er hverdag – en undersøgelse af mænds vold mod kvinder i nære relationer*. København 2004. Undersøgelsen viser, at vold mod kvinder i familien ofte eskalerer i alvor over tid.

² Balvig, Flemming og Kyvsgaard, Britta: *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005 – 2010*. København 2012.

³ Risikoen for dødelig vold eller drab øges som påpeget signifikant, når en kvinde bryder op fra samlivet. Wilson, Margo and Daly, Martin: Spousal Homicide Risk and Estrangement. *Violence and Victims*, Vol. 8 No.1 1993. Springer Publishing Company. Johnson, Holly and Hotton, Tina: *Losing Control. Homicide Risk in Estranged and Intact Intimate Relationships*. Homicide Studies. 2003.

I en del tilfælde har voldsramte kvinder søgt hjælp hos myndigheder og behandling på skadestue som følge af volden. Knap 60 % af kvinder på krisecenter, der har været udsat for partnervold, har været i kontakt med politiet eller har søgt politibeskyttelse, i nogle tilfælde flere gange. Knap 2.000 kvinder søgte i 2010 behandling på skadestue som følge af vold, og godt 2.100 kvinder opsøgte samme år et krisecenter⁴. Vi har derfor også antaget, at myndigheder, i de tilfælde, hvor de har haft kendskab til partnervolden, kan have haft mulighed for at forebygge, at en kvinde blev dræbt.

Et forebyggende perspektiv på partnervold, herunder på at forebygge dødelig vold og drab, er meget lidt udforsket og beskrevet i Danmark. Formålet med undersøgelsen har derfor været at undersøge, om risikovurderinger med henblik på at forebygge partnervold, som anvendes i mange europæiske lande og bl.a. USA og Canada også kunne anvendes i Danmark til at forebygge, at nogle tilfælde af partnervold eskalerer og ender i dødelig vold eller drab. Vi stillede spørgsmålene: Kan de indikatorer, der lægges til grund i risikovurderinger i andre lande genfindes i sager i Danmark? Hvilke risikoinikatorer for drab eller dødelig vold kan ses hos de involverede personer, i familien og deres sociale sammenhæng? Er der mønstre i udviklingen i parrets relationer og sociale forhold forud for drabet eller den dødelige vold? Har familie og venner kunnet blive bekendt med eller observere disse indikatorer? Har myndigheder og/eller andre aktører, som familien måtte have haft kontakt med – så som politi, socialforvaltning eller sundhedsvæsen – haft mulighed for at identificere problemerne i familien og at iværksætte en indsats, som kunne have hindret, at konkrete tilfælde udviklede sig til drab eller dødelig vold? Undersøgelsen har således haft både et partner/familieperspektiv og et systemisk perspektiv.

Projektets systemiske perspektiv er inspireret af en undersøgelse fra 2012 foretaget for det finske Indenrigsministerium af Institutet for Hälsa och Välfärd⁵. I denne undersøgelse blev der foretaget en udredning af familiedrab og forældres drab på deres børn, som havde til formål at klargøre, om myndigheder eller andre aktører havde haft mulighed for at forebygge, at situationer udviklede sig til drab. Udredningen belyste, hvilken kontakt familierne havde haft til forskellige myndigheder og det sociale system, og om disse havde haft mulighed for at klarlægge familiens situation. Et af undersøgelsens mål var at kortlægge, hvordan samarbejdet mellem myndighederne fungerede og at pege på eventuelle tilbagevendende eller gennemgående faktorer i voldtilfældene ”med henblik på at udvikle myndighedernes indsats, så den sikrer en rettidig og den rette type hjælp” (Min oversættelse NR)⁶.

Den finske undersøgelse viste, at krise i forbindelse med skilsmisse samt forældres problemer med psykisk sygdom og misbrug var tilbagevendende baggrundsfaktorer i sager om partnerdrab. Endvidere viste den, at drabsmændene i sagerne ofte havde givet antydninger om deres fremtidige handlinger på forhånd, f.eks. gennem forstærkede trusler og voldsommere adfærd, gennem at have søgt oplysninger om familiedrab på internettet eller at have efterladt noter om selvmordsovervejelser på synlige steder etc. I nogle tilfælde havde det været muligt for de nære omgivelser og myndigheder at identificere familiens situation, hvis de havde været opmærksomme. Desuden afdækkede undersøgelsen, at myndigheder ofte havde ydet hjælp til familierne, men at der ikke var foretaget en overordnet udredning, som kunne have afdækket familiens situation. Endelig viste den, at personer var blevet overført fra en myndighed til en anden uden opfølgning,

⁴ Helweg-Larsen, Karin: *Vold i nære relationer*. København 2012.

⁵ Piispa, Minna, Taskinen, Jukka, Ewalds, Helena. Institutet för hälsa och välfärd: *Utredning om bakgrunderna till familje- och barnadråp 2003 – 2012*. Undersøgelsens resultater foreligger i et kortfattet svensk referat, mens undersøgelsen er offentliggjort på finsk.

⁶ Inrikesministeriets publikation 35/2012.

f.eks. mellem det sociale system og sundhedssystemet, samt at myndighederne ikke altid kendte andre myndigheders indsats.

Begrebsforklaringer og definitioner

- Drab: Forsætligt drab på en person, jf. straffelovens § 237.
- Vold med døden til følge: Legemsangreb med døden til følge, jf. straffelovens § 245 eller § 245 a jf. § 246.
- Direkte ofre for partnerdrab eller dødelig vold: Den person, som er det tilsigtede offer og er blevet slået ihjel.
- Drabsmand/-kvinde eller gerningsmand/kvinde: Den mand eller kvinde, der har taget initiativ til drabet på sin partner.

Vold er defineret som:

- *Fysisk vold* er vold eller angreb på en person. Det er et bredt spektrum af handlinger, som spænder fra at holde en person fast med vedkommendes vilje til drab – f.eks. ved at sparke, slå med hånden eller slagvåben og brug af stik- eller skydevåben, kvælertag, etc.
- *Psykisk vold* dækker over forsætlig forøvelse af ”alvorlig skade på en persons psykiske integritet ved anvendelse af tvang eller trusler”. Der er også her tale om mange former for adfærd, som direkte trusler, indirekte trusler, degraderende og ydmygende adfærd, kontrol, udad agerende jalousi og isolering⁷.
- *Seksuel vold* er en række tvungne seksuelle handlinger, herunder voldtægt, jf. straffelovens § 216. Seksuel vold kan strække sig fra seksuel chikane, blufærdighedskrænkelser til voldtægt og seksuel tortur.
- *Stalking* udgør en form for psykologisk vold, som udgør en krænkelse af en persons psykiske integritet, som er egnet til at forvolde alvorlig skade. Det kan være adfærd og hændelser, der påføres et andet menneske, og som af den udsatte opleves som gentagen, påtrængende og uønsket kontakt og kommunikation.
- *Økonomisk vold* kan f. eks. spænde fra at ødelægge tøj eller genstande til at kontrollere bankkonti. Fænomenet behandles ikke som en særskilt voldsform i denne undersøgelse, men kan være en del af et dominans- og kontrolmønster.

Definitionen tager udgangspunkt i beskrivelsen af vold i Europarådets Konvention til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet (Istanbulkonventionen), som Danmark ratificerede i 2014. Dog er økonomisk vold og stalking i undersøgelsen behandlet som elementer i psykisk vold.

Materialet i undersøgelsen

Materialet der danner baggrund for dette kapitel, omfatter 36 sager identificeret af Justitsministeriets Forskningskontor på grundlag af anmeldelser om drab og dødelig vold i nære relationer indberettet fra

⁷ Isdal, Per: Meningen med volden. Oslo 2000. (s. 76). Den engelske sociolog, professor Evan Stark, har udviklet en deskriptiv definition af psykisk vold som tvungen kontrol (coercive control), som rummer både formål med og effekt af psykisk vold, som synliggør den psykiske volds karakter. Den tvungne vold rummer to adfærdsmønstre – tvang med det formål at skade og skræmme offeret og kontrol med det formål at isolere og regulere offeret. Mønstrene i tvangen og kontrollen overlapper og forstærker hinanden.⁷ Stark ser psykisk vold som en alvorlig frihedsforbrydelse.

landets politikredse til Rigspolitiet. Sagerne omfatter en treårig periode fra 2009 til og med 2011, og alle sager undtagen 5 er afsluttet med dom⁸.

Drabene fordeler sig med 15 sager i 2009, 12 sager i 2010 og 9 sager i 2011 på 11 af landets 12 politikredse. Sagerne er ikke jævnt fordelt over landet, idet flest drab er begået i Fyns politikreds (7 sager) og i Sydsjælland og Lolland-Falsters politikreds (5 sager). I hhv. Københavns og Østjyllands politikredse er der hver 4 sager, mens der i Nordjyllands politikreds kun er 1 sag og i Bornholms politikreds ingen i den omhandlede periode.

6 af de 36 sager faldt uden for vores afgrænsning af partnerdrab, idet vi har valgt at se på sager om drab eller dødelig vold på en partner/tidligere partner af modsat køn. Én sag om drab i et mandligt par, hvor den ene, der havde fået en ny kvindelig kæreste, faldt derfor automatisk uden for undersøgelsens område, ligesom én sag, hvor en mand dræbte sin tidligere samleverskes nye kæreste. I én sag viste det sig, at der ikke var tale om nære relationer mellem gerningskvinden og offeret. I én sag havde en gammel mand skudt sin kone og sig selv, fordi konen var blevet dement og han var blevet livstruende syg og ikke var i stand til at passe hende længere. Endvidere faldt en sag ud, hvor en mand dræbte sin kone og to døtre på grund af en truende konkurs. Endelig var oplysningerne i en sag for sparsomme til, at det kunne kortlægges, hvad der var gået forud for, at manden havde skudt sin kone og sig selv.

De 30 sager i undersøgelsen omfatter i alt 36 gerningspersoner, hvoraf 30 er mænd og 6 kvinder, idet der i 3 sager har været hhv. 2, 3 og 4 gerningspersoner⁹. 30 personer - 24 kvinder og 6 mænd – var direkte ofre for partnerdrab eller dødelig vold¹⁰. Kønskævheden i partnerdrab er således meget klar, idet drabspersonen oftest var en mand og offeret en kvinde. Andelen af ”drabskvinder” er dog 20 %, hvilket er en relativ høj andel.

Undersøgelsen har herefter omfattet 30 sager, heraf 29 sager, hvor de tiltalte blev dømt for drab, og 1 sag om vold med døden til følge¹¹. 10 personer erkendte sig skyldige i drab. 7 personer erkendte sig skyldige i vold med døden til følge men nægtede sig skyldige i drab¹², heraf 1 mand, som blev dømt for grov vold med døden til følge på grund af manglende beviser for drab. 6 personer nægtede sig skyldige. Heraf hævdede én at have handlet i nødværge. Én kvinde blev dømt for medvirken til grov vold, idet hun havde planlagt volden, mens unge 3 mænd gennemførte og blev dømt for drabet. 4 drabsmænd begik selvmord, og 1 omkom i forbindelse med drabet¹³.

Over halvdelen af drabsmændene og halvdelen af drabskvinderne var mellem 40 og 49 år. En stor gruppe gerningsmænd var under 40 år, heraf er 3 under 20 år. Den ældste drabsmand var 72 år. Kun 2 drabskvinder var under 40 år.

⁸ 4 drabsmænd begik selvmord og 1 døde selv ved drabet.

⁹ I de 3 sager, hvor der er flere gerningspersoner, har en kvinde planlagt og taget initiativ til partnerdrabet, mens hhv. 1, 2 og 3 mænd gennemførte drabet. Kun 3 kvinder har selv begået drabet. I det videre omtales kun kvinden som drabsperson, drabskvinde, idet de mænd, som gennemførte drabene, ikke bidrager til at belyse disse som partnerdrab.

¹⁰ I én sag blev ud over det kvindelige offer også hendes far (utilsigtet) dræbt. Det samlede antal ofre er således 31, hvoraf 30 direkte ofre for partnerdrab. 4 drabsmænd begik selvmord, og 1 omkom i forbindelse med drabet.

¹¹ I opgørelsen er kun medregnet de involverede hovedpersoner i partnerdrabet. I det efterfølgende omtales handlingerne generelt som partnerdrab, m.m. der specifikt refereres til sagen om vold med døden til følge.

¹² 1 mand hævdede, han havde handlet i nødværge.

¹³ Der er i 2015 gennemlæst 10 tilfældigt udvalgte sager om grov partnervold (strfl. § 245, jf. § 246) fra samme periode med henblik på at kortlægge mulige faktorer, som kunne medvirke til at forklare, at nogle situationer endte som grov vold frem for dødelig vold.

Af ofrene var næsten halvdelen af kvinderne *mellem 40 og 49 år*, men lige så mange var yngre, den yngste 19 år. Også flertallet af mandlige ofre var mellem 40 og 49 år, 2 var yngre. For 3 ofre var alderen ukendt.

Såvel *drabspersoner* som *ofre* var helt overvejende af *dansk nationalitet*. De øvrige gerningspersoner var 2 grønlændere, 2 polakker, en palæstinenser, en vietnameser, en tanzanianer, en serber og en amerikaner. Af ofrene var 3 grønlændere, en vietnameser og en serber.

Drabspersonernes *sociale status* varierede fra under middel til middel. Godt halvdelen af drabspersonerne var i *arbejde*, drabsmændene primært som håndværkere, men der var også en selvstændig, og to personer på hhv. efterløn og folkepension havde drevet selvstændig virksomhed. Et par gerningspersoner havde en videregående uddannelse. Blandt drabskvinderne var én gårdejer og én i plejesektoren. Resten af drabspersonerne var enten arbejdsløse, kontanthjælpsmodtagere, førtidspensionister og uoplyst. Halvdelen af *ofrene* var ligeledes i arbejde på drabstidspunktet, flere i plejesektoren og som ekspeditricer, og flere var selvstændige. Nogle få havde en videregående uddannelse. Den anden halvdel af ofrene modtog imidlertid forskellige former for overførselsindkomst og generelt må kvinderne beskrives som mere socialt udsatte end drabsmændene.

I 1/3 af sagerne var drabspersoner og ofre *gift eller samlevende* på drabstidspunktet, om end forholdet var i opbrud. De fleste havde levet sammen under 5 år, et par mellem 5 og 10 år og 2 par hhv. i ca. 20 og 30 år. I godt 1/3 sager havde drabspersoner og ofre tidligere været gift eller samlevende, på drabstidspunktet, 5 par mellem 5 og 10 år og 5 mellem 10 og 20 år. I de øvrige sager var drabsperson og offer *ikke-samlevende kærester* på drabstidspunktet, og forholdet havde været nogle måneder, dog i to sager ca. 2 og 5 år.

I godt halvdelen af sagerne havde drabsmanden og offeret et eller flere *fælles børn, som boede hos dem* på drabstidspunktet. Også et par kvindelige ofre havde *særbørn* boende på gerningstidspunktet. Ingen af de mandlige ofre havde fælles børn med gerningskvinden, men flere havde særbørn, som ikke boede hos dem. I en del af sagerne havde børn i familien en eller flere gange været vidne til partnervold, og i 4 sager havde børn overværet drabet.

Risikoindikatorer i materialet

Undersøgelsesmateriale er som nævnt indsamlet med fokus på risikoindikatorer for partnervold hos gerningspersoner, på den psykosociale situation baseret på SARA:SV risikovurderingen og om sårbarhedsfaktorer hos ofre i både SARA:SV og MARAC risikovurderingerne samt på parrets relationer. Risikoindikator/faktor anvendes her i relation til drabsmanden og er defineret som en ydre eller indre begivenhed, som er sket før drabet, og som kan dokumenteres at være en signifikant årsag til eller forudsætning for drabet¹⁴. Sårbarhedsindikator/faktor er her brugt i relation til offeret.

Da SARA:SV risikovurderingen var anvendt i Sverige og Norge ved undersøgelsens begyndelse blev denne model valgt som ramme om indsamlingen og behandlingen af risikoindikatorer i undersøgelsesmateriale. En del undersøgelser viser imidlertid, at den voldsramte var stort set lige så god til at vurdere den risiko for

¹⁴ Vatnar, Solveig Karin Bø: Partnerdrap i Norge 1990-2012. En mixed methods studie av risikofaktorer for partnerdrap. Oslo 2015.

alvorlig vold eller drab, hun befandt sig i, som en professionel struktureret risikovurdering¹⁵. Det er derfor vigtigt, at offeret inddrages, fordi hun/han kan give et billede bl.a. af dynamikken i parforholdet. Den voldsramtes vurdering i sammenhæng med den strukturerede risikovurdering fører derfor en mere præcis risikovurdering.

Drabsofres oplevelse af deres situation og risiko forud for drabet kan selvsagt ikke belyses gennem et interview i forbindelse med en risikovurdering. Derfor er MARAC indikatorer om offerets frygt og vurdering af sin situation inddraget i beskrivelsen af risikoindikatorer i undersøgelsen med henblik på at skabe et så fyldestgørende billede af parrets situation som muligt.

Undersøgelsens resultater i forhold til risikoindikatorerne for partnervold beskrives for at vurdere, hvorvidt indikatorerne er de samme og har samme vægt i vurderingen af risikoen for partnerdrab – og om disse risikovurderinger derfor i praksis kan anvendes til at vurdere en risiko for partnerdrab eller dødelig vold.

Resultaterne vedr. gerningspersonernes psykosociale forhold, risikoindikatorer for partnervold hos gerningspersonerne samt sårbarhedsindikatorer hos ofre beskrives kønsspecifikt for hhv. grupperne drabsmænd og drabskvinder og hhv. kvindelige og mandlige ofre. Denne opdeling er anvendt i megen international forskning, fordi den giver det bedste billede af kønsforbundne eller kønstilskrevne adfærds- og handlemønstre og tolkninger af disse hos såvel drabsmænd og –kvinder og som hos kvindelige og mandlige ofre.

Risikofaktorer hos drabsmændene

Tidligere fysisk vold

Den centrale og væsentligste risikofaktor for (yderligere) partnervold, i værste fald dødelig partnervold, er *tidligere fysisk vold mod partneren, herunder seksuel vold*. Tidligere fysisk vold eller brug af våben, som medfører behov for, eller som burde medføre behandling, er grundlaget for at iværksætte både SARA:SV og i MARAC risikovurderinger.

I undersøgelsesmateriale havde knap halvdelen (11) af de 24 drabsmænd iflg. vidner tidligere udøvet *fysisk vold* mod den dræbte partner én eller flere gange under samlivet, heraf to sager. Den fysiske volds hyppighed spændte fra, at 3 mænd én gang havde taget kvælertag på deres partner og 1 givet sin kone en lussing en årrække forud for drabet og til, at 6 mænd havde udøvet fysisk vold og 1 mishandling mod partneren flere gange. Fysisk vold ser dog ikke ud til at have været en del af de fleste pars dagligdag. Iflg. det oplyste havde ingen af mændene udøvet seksuel vold, men 5 af de voldsudøvende mænd havde ud over fysisk vold også klart udøvet psykisk vold.

Den fysiske volds karakter spændte fra mindre alvorlig vold til alvorlig vold og mishandling, som burde have ført til behandling.

¹⁵Hanson, R. K., Helmus, L. og Morton-Bourgon, G.: The Validity of risk assessment for intimate partner violence: A meta-analysis. Public Safety Canada. 2007. Bennet Cattaneo, L., Bonta, J. og Dutton, M. A.: Intimate partner violence victims' accuracy in assessing their risk of re-abuse. Journal of Family Violence 22:429. 2007

Eksempler på fysisk vold

- *Én mand havde flere gange taget kvælertag på sin samlever og havde mishandlet hende ved mange gange at skubbe hende, så hun slog hovedet i en håndvask og et badekar, ved at slå hende, så hun havde synlige mærker i ansigtet og på armene, at skubbe hende ned ad trapper i huset, så hun pådrog sig indre kvæstelser og til sidst at slå hende med en jernstang, så hun døde.*
- *En anden mand havde ud over at slå sin samlever flere gange slået sin svigermor hårdt i brystet.*
- *Én mand havde ikke udøvet vold mod sin kone, men havde flere gange taget kvælertag på sin ældste søn og jævnligt slået sine tre børn.*
- *Flertallet af de voldsudøvende mænd havde slået kvinderne med blå øjne og hævelser og mærker på*

Halvdelen af drabsmændene havde imidlertid *ikke* udøvet fysisk vold mod kvinden under samlivet forud for drabet, men havde udøvet psykisk vold. Kun i få af disse sager synes drabet ikke at have været relateret til mandens dominans og kontrol, jf. nedenfor under psykisk vold.

Mange undersøgelser viser, at en kvindes risiko for at blive dræbt af sin partner stiger signifikant i forbindelse med, at hun tager skridt til at forlade ægteskabet eller samlivet og i perioden umiddelbart derefter¹⁶. Dette var også tilfældet i undersøgelsesmateriale. Halvdelen af drabene blev begået i forbindelse med, at kvinden havde taget skridt til at bryde op fra forholdet. Knap hver tredje af kvinderne blev dræbt, efter at de havde fortalt deres partner, at de ville separeres eller forlade samlivet, men endnu ikke var flyttet endeligt. Én var flyttet fra manden dagen før drabet. De fleste af de øvrige drab var sket inden for de første 6 måneder og et par inden for et år efter kvindens flytning.

Eksempler på ikke-dominans relaterede drab

- *I én sag synes årsagen til drabet at have været, at den dræbte eks-kæreste truede med at afsløre, at drabsmanden havde begået forsikringssvig.*
- *I en anden havde drabsmanden, der var spinkel og selvudslettende, gennem hele samlivet været kuert og ydmyget af sin fysisk og psykisk dominerende samlever, som han forgæves forsøgte at få til at flytte tilbage til sin egen lejlighed.*

Fysisk vold mod en tidligere partner kan være en selvstændig risikofaktor for partnerdrab. Denne vold behøver dog ikke nødvendigvis at være en indikator for, at en mand vil slå den nuværende partner ihjel, da volden kan have været forbundet med den tidligere konkrete relation. Vold mod en tidligere partner kan imidlertid være indikator på alvorlige relationelle problemer.

¹⁶ Nicolaidis, C. et. Al.: Could we have known? A qualitative analysis of data from women who survived attempted homicide by and intimate partner, Journal of General Internal Medicine, 18, 2003. Dobash, R. E., Dobash R. P. and Cavenagh, K. : "Out of the Blue." Men who murder and intimate partner. Feminist Criminology 4, 2009.

Knap 1/3 af drabsmændene havde begået grov fysisk vold og drabstrusler mod - og én drab på - en tidligere ægtefælle, samlever eller kæreste.

Eksempler på grov fysisk vold

- *En mand havde ofte slået sin tidligere kone - én gang bevidstløs - hvis hun deltog i arrangementer på sit arbejde. Én havde slået sin ekskone, så hun havde blå og gule mærker over hele kroppen og havde stalket hende over en længere periode.*
- *En havde mange gange truet sin eks-kæreste med en kniv og havde bl.a. slået hende med en skovl i hovedet.*
- *En mand dræbte to tidligere kærester og tilbageholdt og taget kvælertag på en tredje, der dog undslap.*

I halvdelen af sagerne var drabet begået med et våben. Kniv var det hyppigst anvendte våben og derefter et skydevåben. I den anden halvdel af sagerne, hvor der ikke var anvendt våben, var kvælning uden eller med et hjælpemiddel som et tørklæde, en pude etc. den hyppigste drabsmetode. I 3 tilfælde havde drabsmanden efterfølgende hhv. stukket og hugget i og brændt offeret. Knap 1/3 af drabene var efter det oplyste sandsynligvis planlagt, f. eks. hvor manden havde indkøbt og prøveskudt et gevær. I flertallet af sagerne kan det dog ikke med sikkerhed afgøres, om drabet havde været planlagt. I knap 1/3 af sagerne havde drabet dog med stor sandsynlighed ikke været planlagt.

Optrapning af fysisk vold

Optrapning af frekvensen eller alvoren af fysisk vold mod partneren udgør en selvstændig risikoindikator. Kun i 3 sager var den fysiske vold imidlertid eskaleret i hyppighed og/eller grovhed under samlivet; men i den ene var dødelig vold mod kvinden kulminationen på et forløb med grov mishandling.

Eksempler på forløb med optrapning af fysisk vold

- *Manden havde over en periode på 2 ½ år med stigende intensitet mishandlet sin samlever med bl.a. stump vold, så hun havde pådraget sig adskillige indre kvæstelser og blødninger og mange udvendige mærker og læsioner. Af mangel på beviser på, at han havde til hensigt (forsæt) at dræbe kvinde, blev manden dømt for vold med døden til følge.*
- *Drabsmanden oftere og oftere slået sin kone og endte med at true med at slå deres fælles børn og sig selv ihjel for at straffe hende.*

Optrapning af vold er iflg. en del undersøgelser ikke en effektiv risikoindikator for partnerdrab, idet mange drab som tidligere nævnt begås i forbindelse med offerets opbrud fra drabsmanden og har nær sammenhæng med separationen og ikke begås i forlængelse af et voldeligt forløb.

Psykisk vold

Psykisk vold anses ikke som en selvstændig risikoindikator i forhold til partnervold, men elementer indgår i vurdering af mandens psykiske og relationelle problemer.

Næsten 2/3 af mændene i materialet havde udøvet psykisk vold mod partneren i form af stærk dominans, og/eller kontrol, udad reagerende jalousi, trusler mod, isolering og ydmygelser af kvinden. 9 mænd havde

udelukkende udøvet psykisk vold, mens 6 af de mænd, som havde udøvet fysisk vold mod partneren én eller flere gange, også havde udøvet psykisk vold¹⁷.

Den psykiske vold blev i en række tilfælde forstærket i forbindelse med kvindens bebudede opbrud¹⁸.

Eksempler på psykisk vold

- *En mand havde iflg. et vidne under hele parrets lange ægteskab "aldrig forsømt en lejlighed" til at kritisere sin kone i venners påhør, havde forhindret at hun talte alene med venner, han havde kørt "psykisk hetz" mod hende og styrede hende, i alt hvad hun foretog sig. Kvinden fik først en depression og blev senere psykisk syg.*
- *En mand var i nogle måneder forud for drabet begyndt at tale meget nedsættende til og om sin kone (bl.a. kaldt hende en smatso og luder) og havde opsøgt hende, når hun var ude, for at se om hun var sammen med en mand.¹*
- *En mand havde stalket sin fraseparerede kone ved hendes bopæl og havde truet med at slå hende og deres fælles børn ihjel.*

Dødstrusler og trusler om alvorlig vold

Dødstrusler og trusler om alvorlig vold eller om planlægning af alvorlig vold er selvstændige indikatorer for partnervold i risikovurderinger og er også elementer i psykisk vold. Mindre alvorlige trusler vurderes som en delvis risiko.

1/3 af mændene havde flere gange under eller efter ægteskabet/samlivet truet deres partner med at slå hende ihjel og én også med selvmord, hvis hun forlod dem. 3 havde ud over partneren truet med at slå deres fælles børn ihjel. Truslerne havde skabt frygt hos kvinderne, ikke mindst hvor de også omfattede deres børn. Kun et par af disse mænd havde dog fortsat deres dødstrusler mod den senere dræbte partner.

Eksempler på dødstrusler og trusler om alvorlig vold

- *En mand havde truet sin kone med tæv og med at slå deres fælles børn ihjel, hvis hun ikke gjorde, som han sagde. Manden havde desuden ved en lejlighed tilbageholdt konen og deres baby og havde truet med at smide babyen ud af vinduet, indtil politiet fik stoppet ham.*
- *En mand blev dømt for trusler om at slå sin ekskone og sine børn ihjel.*
- *En anden havde flere gange truet sin kone med at skyde hende og sig selv, hvis hun forlod ham.*
- *En havde truet sin tidligere kone med at slagte hende, da hun ville forlade ham og havde forfulgt hende fra krisecenter til krisecenter.*
- *En anden havde truet sin tidligere kone med at slå hende ihjel og brænde deres hus ned*
- *En havde flere gange truet sin tidligere kæreste og hendes datter med en stor kniv.*
- *Flere mænd havde flere gange fremsat dødstrusler over for en tidligere kone/samlever eller kæreste.*

¹⁷ I 1 sag er oplysningerne om psykisk vold dog sparsomme.

¹⁸ Vatnar, Solveig Karin Bøe: *Partnerdrab i Norge 1990 – 2012*. I den norske undersøgelse var der alvorlig psykisk vold i 84 % af sagerne. I 30 % af sagerne med psykisk vold, var den eskaleret i frekvens forud for drabet.

Holdninger og attituder som legitimerer eller undskylder partnervold

Holdninger, som understøtter eller undskylder partnervold kan være socialt, politisk, kulturelt eller religiøst begrundede, men kan også være udtryk for besiddertrang eller jalousi, og anses som en risikoindikator.

Kun knap halvdelen af drabsmændene havde som nævnt tidligere udøvet fysisk vold mod den dræbte kvinde, og de nævnte forhold er kun i få tilfælde tilstrækkeligt belyst til at udlede noget om mændenes holdninger til fysisk vold generelt. Et par mænd havde dog med henvisning til en religiøs og opdragelsesmæssig baggrund den opfattelse, at kvinder var laverestående og skulle holdes nede, for den ene mands vedkommende evt. med en lussing. En anden mand havde ved en lejlighed forud for drabet taget kvælertag på kvinden og begrundede det med, at han måtte have en afklaring på deres forhold.

De fleste af mændene udtrykte derimod efter drabet på partneren holdninger, som undskyldte dette. Godt 2/3 af mændene var iflg. familie og venner tydeligt jaloux. Én mand erkendte selv, at han var det. Hver fjerde mand havde klart tilkendegivet over for partneren, at han ville slå hende ihjel, hvis hun forlod dem, og at ingen anden skulle have hende. Kvinderne havde fortalt dette til nærtstående. Flere mænd havde tilbagevendende forhørt deres partner om, hvorvidt hun var dem utro og havde nægtet at tro på kvindens benægtelse. Flere mente, at kvinden havde snydt og bedraget dem ved at få en ny kæreste, efter at hun var flyttet, og en mand begrundede drabet med, at kvinden på tomandshånd ikke var så sød, men kunne være modbydelig og falsk.

Overtrædelse af tilhold

Overtrædelse af en advarsel meddelt af politiet (et tilhold) mod at opsøge eller kontakte en tidligere partner er en stærk risikoindikator for partnervold. Gerningspersonen overtræder dermed en formel advarsel og er blevet informeret om, at en overtrædelse af den er en strafbar handling, som kan straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år. Stalking og anden uønsket kontakt fra den, der har tilholdet, vil være hyppige overtrædelser af dette. På den anden side er ikke al kommunikation med partneren fra en person med tilhold, ulovlig, idet forældres samarbejde om deres børn efter samlivsophør anses så væsentlig, at begge (oftest) er forpligtede til at opretholde kontakt og kommunikation om børnene på trods af et tilhold.

Kun 2 drabsmænd havde – efter at være blevet separeret – fået tilhold af politiet om ikke at forulempe deres tidligere kone og ikke at opsøge eller kontakte hende. Begge overtrådte tilholdet ved flere lejligheder, og begge havde stalket og adskillige gange personligt og telefonisk truet den tidligere kone med at slå hende ihjel.

Eksempler på overtrædelse af tilhold

- *En mand havde fortalt syv vidner, at han agtede at dræbe sin tidligere kone. Kvinden var efter et ophold på krisecenter med sine børn flyttet tilbage til den egn, hvor manden fortsat boede og havde i forbindelse med tilholdet til manden fået udleveret en overfaldsalarm. Manden havde opsøgt en række bekendte for at finde kvinden, og havde, da han havde fundet hendes hus, overvåget hende. På drabsdagen var kvinden gået ud at købe ind uden at have overfaldsalarmen på og kunne derfor ikke nå at søge hjælp, da manden kom løbende imod hende med en stor kniv og stak hende ihjel.*
- *En mand var kort tid før drabet blevet dømt for trusler om at slå både sin tidligere kone og deres børn ihjel og havde i forbindelse med dommen været i kortvarig psykiatrisk behandling, før han dræbte kvinden, som ikke havde nogen overfaldsalarm.*

Begge drabsmænd havde imidlertid også legitim kontakt til deres tidligere kone. Den første havde en sag om forældremyndighed under behandling ved statsforvaltningen, hvor parret var i kontakt og via den formelle partshøring i sagen blev informeret om hinandens og børnenes synspunkter. Den anden mand og hans tidligere kone opretholdt, trods tilholdet, et samarbejde om børnene og spiste bl.a. middag sammen med dem på en restaurant ved en datters fødselsdag og havde kontakt omkring datterens samvær.

Drabsmandens psykosociale situation

Drabsmandens psykosociale situation kan også udgøre en risikoindikator. I vurderingen indgår, hvorvidt han har arbejde, tidligere har begået kriminalitet, har psykiske og/eller relationelle problemer og har et alkohol eller stofmisbrug.

Af de 24 drabsmænd, var halvdelen af gerningsmændene i *arbejde*, overvejende som håndværkere og den anden halvdel var arbejdsløse, kontanthjælpsmodtagere eller førtidspensionister på drabstidspunktet. Et par havde en videregående uddannelse. Flertallet levede i konventionelle par- og familieforhold. Fælles for flertallet af mændene var, at de havde et lille socialt netværk med en enkelt eller ingen nære venner. Hver fjerde mand var til en vis grad økonomisk afhængig af offeret eller dennes arbejdsindsats. Én havde i 1½ år boet i partnerens andelslejlighed og levet af hendes sygedagpenge, idet han ikke havde haft nogen form for forsørgelse.

1/3 af gerningsmændene var tidligere straffet for forskellig *kriminalitet*, og af disse var 5 straffet for drab, vold og trusler på livet mod en tidligere kone eller kæreste, heraf 1 mand for drab på en kæreste og vold med døden til følge mod en anden kæreste.

Ca. 2/3 af drabsmændene var umiddelbart *psykisk opåfaldende*¹⁹. Dog havde 1/3 tidligere været i psykiatrisk behandling, og to mænd var det på gerningstidspunktet. Dertil kom at hver fjerde gerningsmand var diagnosticeret med depression på gerningstidspunktet, og en fjerdedel havde tidligere forsøgt at begå selvmord. 5 blev beskrevet som karakter- eller personlighedsmæssigt afvigende.

Trods en opåfaldende overflade havde flertallet af mændene således forskellige symptomer på psykiske eller psykologiske vanskeligheder. Der har generelt været få oplysninger om drabsmændenes opvækstvilkår i sagerne, men kun for nogle få fremgår det, at de var vokset op med vold mod moderen eller sig selv, heraf to med "daglige tæv"²⁰. For flere mænd er derimod oplyst, at de havde haft en opvækst i en tryk familie.

Oplysningerne om mændenes opvækst er således for begrænsede til at kunne bidrage til at belyse deres psykologiske og psykiske vanskeligheder. Dette gælder også i henseende til at belyse de *relationelle problemer*, næsten 2/3 af mændene havde²¹. Disse mænd er af vidner beskrevet som havende en

¹⁹ For 10 drabsmænd fremgår dette af undersøgelserne, for 5 er der intet oplyst om psykiske forhold, hvilket er tolket, som at der ikke har foreligget særlige psykiske vanskeligheder. Udtrykket psykisk opåfaldende er anvendt flere gange i materialet.

²⁰ I modsætning til voldsudøvende mænd, hvor 78 % af dem, som har søgt behandling, selv har været udsat for vold

²¹ I SARA:SV skemaet er alvorlige relationelle problemer defineret som "Separation fra en partner, og/eller et eller flere meget konfliktfyldte forhold." I det norske politis "Veileder. Risikovurderingsverktøyet SARA:SV." 2014, forklares relationelle problemer som "Problemer i kjærlighetsforholdet kan være en tungtveiende risikofaktor. Eksempler på dette er konflikter i forbindelse med samlivsbrudd. Voldsutøver kan her oppleve sterke følelsesmessige reaksjoner som bunner i svekkelse av makt, økonomi, selvfølelse, innflytelse overfor felles barn og seksuell integritet. Det er ikke uvanlig at voldsutøver ønsker å gjenopprette eller eventuelt inngå et nytt forhold for å gjenvinne de privilegier og fordeler det kan innebære å være i et kjærlighetsforhold." De ovenfor nævnte adfærdsformer kan i denne bredere forståelse ses som fremtrædelsesformer for vanskeligheder ved at knytte og slippe relationer og at indgå i et samspil med en partner.

besiddertrang, være dominerende, kontrollerende og jaloux. I forbindelse med tidligere samlivsophør, hvor kvinden var flyttet, havde 4 mænd udøvet fysisk vold og stalking og 3 fremsat dødstrusler mod deres tidligere partner, ligesom flere indgik i langvarige konflikter med hende.

10 drabsmænd havde et alkoholmisbrug, heraf 3 var blandingsmisbrugere – nogle til trods for, at de arbejdede. Yderligere 2 mænd var amfetaminmisbrugere, men kun 3 var direkte berusede på drabstidspunktet. 2 mænd var amfetaminmisbrugere.

Sårbarhedsfaktorer hos kvindelige ofre

En del undersøgelser har vist, at voldsramte (kvinder) var ganske gode til at vurdere den risiko for alvorlig vold eller drab, de befandt sig i, sammenlignet med en professionel struktureret risikovurdering²². Den voldsramtes vurdering i sammenhæng med den strukturerede risikovurdering har vist sig at føre til en mere præcis risikovurdering end denne alene. Derfor inddrages ofre også i vurderingen, fordi de bl.a. kan give et billede af dynamikken i parforholdet. Hvor SARA:SV vurderingen for at forebygge yderligere vold fra voldsudøveren inddrager sårbarhedsfaktorer hos den voldsramte, tager MARAC udgangspunkt i den voldsramtes frygt og behov for beskyttelse mod gentagen vold. Mange af spørgsmålene går igen i de to vurderinger, men oplysningerne tolkes forskelligt ud fra de forskellige formål. For at få det mest dækkende billede af de dræbte kvinders perspektiv, har vi derfor valgt at behandle oplysningerne om ofrene ud fra de centrale spørgsmål i både MARAC og SARA:SV vurderingerne.

Alvorlig frygt for liv og helbred

I MARAC vurderingen er den voldsramtes frygt for liv og helbred på grund af fysisk og psykisk vold og stalking centrale risikoindikatorer. Det samme er eskalering af hyppighed eller alvor af fysisk vold og systematisk overvågning og elektronisk stalking. I de 11 sager, hvor manden havde begået fysisk vold mod sin partner forud for drabet, var kvinderne tydeligt bange som følge af volden i 3 sager, hvor den fysiske vold var eskaleret under forløbet. I de 3 andre sager, hvor kvinderne havde været udsat for både fysisk og psykisk vold, syntes den psykiske vold iflg. det oplyste at have været mest frygtskabende.

Halvdelen af kvinderne var meget bange for drabsmanden og havde iflg. vidner udtrykt frygt for, at manden ville dræbe dem eller deres børn - også selv om de ikke havde været udsat for fysisk vold under samlivet. I nogle tilfælde var frygten begrundet i gentagne, meget konkrete dødstrusler, i andre i mere indirekte trusler om drab: "Hvis jeg ikke kan få dig, skal ingen have dig".

Nogle af kvinderne havde levet med frygten for at blive slået ihjel i flere år eller i mange måneder, mens andre oplevede frygt i perioden op til drabet.

²². Hanson, R. K., Helmus, L. og Morton-Bourgon, G.: The Validity of risk assessment for intimate partner violence: A meta-analysis. Public Safety Canada. 2007. Bennet Cattaneo, L. , Bonta, J. og Dutton, M. A.: Intimate partner violence victims' accuracy in assessing their risk of re-abuse. Journal of Family Violence 22:429. 2007

Eksempler på alvorlig frygt for liv og helbred hos offeret.

- *En mand havde i løbet af et langt ægteskab flere gange utvetydigt fortalt sin kone, at han ville slå hende ihjel og begå selvmord, hvis hun forlod ham. Kvinden fortalte om sin frygt til vidner, da hun ville forlade manden.*
- *En kvinde havde et år (eller længere) forud for drabet fortalt en veninde på sin arbejdsplads, at hvis hun ikke mødte på arbejde en dag, ville kollegerne vide, hvad der var sket – underforstået at så var hun blevet dræbt af sin samlever. Manden havde sagt til kvinden, at hvis hun ville forlade ham, ville han "slå hende ihjel og grave hende ned i sin baghave".*
- *Drabsmanden havde sagt til kvinden, at hvis hun ville forlade ham, ville han "slagte hende med en kniv, skære hende op og lægge hende i en sort sæk og smide hende væk".*
- *En anden kvinde havde i ugen før drabet opholdt sig hos en slægtning, fordi hun følte sig overvåget og frygtede, at manden ville komme til hendes lejlighed og slå hende ihjel.*

Tre kvinder havde oplevet gentagne, alvorlige trusler fra drabsmanden om, at han ville slå både dem og deres fælles børn ihjel. I den ene sag flyttede kvinden fra manden, umiddelbart efter at han havde fremsat trusler om at slå deres fælles børn ihjel. I to andre sager, havde kvinderne forladt manden hhv. 8 måneder og et år forud for drabet.

Hver fjerde af kvinderne havde iflg. det oplyste været i eller søgt om psykologbehandling som følge af partnerens fysiske eller psykiske vold under samlivet og var deprimerede, havde psykisk stress eller var i krise. Flere havde talt om selvmord. To kvinder var så traumatiserede, at de følte sig afmægtige.

Eksempler på traumatisering, psykisk stress, afmægtighed mm hos offeret

- *I den ene sag havde kvinden i løbet af 2½ år været udsat for eskalerende mishandling. Under samlivet havde hun tre gange fået voldsudøveren til at flytte, men accepterede så vidt kan ses af frygt, at hun flyttede tilbage til hende. Hun bagatelliserede volden over for familie og venner, klædte og sminkede sig for at dække mærker på kroppen og halsen og gled af på spørgsmål om mærkerne. Hun trak sig fra venner og talte i tiden op til drabet kun i telefon med en slægtning og en veninde, når manden med sikkerhed ikke var til stede. Kvinden ringede dog til sidst efter tilskyndelse fra veninden til et krisecenter, og fortalte at hun ønskede at flygte, men at hun ikke magtede det.*
- *Den anden kvinde havde i over 30 år været gift med en mand, der systematisk havde domineret og ydmyget hende offentligt med nedbrudt selvværd, depression og til sidst psykisk sygdom og psykiatrisk behandling til følge. Kvinden fortalte sin veninde, at hun meget længe havde ønsket at forlade sit ægteskab, men ikke magtede det.*

Psykisk vold og stalking

2/3 af kvinderne havde levet med psykisk vold under forskellige former, oftest mandens udad reagerende jalousi og ejendomsfølelse og stærk dominans, men også isolation og ydmygelser. Kvinderne havde fortalt om dette til nærtstående. Iflg. vidner havde i hvert tilfælde 5 af de dræbte kvinder oplevet fysisk og

elektronisk stalking, men flere kan have været stalket. F.eks. havde en mand iflg. vidner søgt om at få en "7/7 ordning" med sin tidligere kæreste om at have deres fælles søn for bedre at kunne overvåge hende²³.

Inkonsekvent optræden og ambivalente attituder

I SARA:SV risikovurderingen vurderes offerets adfærd som en risikoindikator, hvis den bidrager til, at manden oplever offerets optræden som inkonsekvent og ambivalent og usikkerhedsskabende. Uanset om kvindens adfærd udspringer af parrets forhold eller af et forsøg på at "få tingene til at gå", kan den således ud fra viden om voldsudøveres typiske reaktioner vurderes som en risiko.

Næsten halvdelen af de kvindelige ofre var tidligere flyttet fra drabsmanden (eller havde fået ham til at flytte) – nogle én, de fleste flere gange. De var imidlertid flyttet tilbage eller sammen med ham igen efter en kort periode. En del kvinder, som var flyttet fra manden, havde fortsat kontakt med ham eller havde opsøgt ham på drabstidspunktet.

Eksempler på inkonsekvent optræden og ambivalente attituder hos offeret

- *En kvinde var flyttet tilbage til manden, fordi han havde truet med, at hun ikke ville få deres børn at se, hvis hun flyttede.*
- *En havde genoptaget forholdet til manden, fordi han vedholdende erklærede hende sin kærlighed.*
- *En havde forladt manden efter nogle års ægteskab for at stå på egne ben, men var hurtigt vendt tilbage.*

Et par kvinder, som havde været udsat for mishandling og grov vold, bagatelliserede blå mærker og andre tegn på volden. To kvinder, der beskrives som psykisk svingende, havde sendt tvetydige signaler til drabsmændene om deres forhold, idet de havde ladet manden forstå, at han var deres kæreste, men samtidig mere eller mindre åbent havde en anden kæreste. Nogle ofre, der var alkoholmisbrugere, havde skiftende temperamenter, når de var berusede.

Mange af ofrene kan således efter det oplyste vurderes at have haft en inkonsekvent adfærd og have vist ambivalente følelser over for manden.

Eksempler på inkonsekvent optræden og ambivalente attituder hos offeret

- *En kvinde, der var flyttet endeligt fra sin mand, der mange gange havde truet med at slå hende og en af deres sønner ihjel, tog sig stadig af parrets bankforhold og kommunikerede løbende med manden om dette pr. sms.*
- *En kvinde lod ekspartneren have nøgle til sin lejlighed, fordi han besøgte deres fælles søn.*
- *En anden tog imod en invitation fra partneren til at deltage i et festligt lag dagen efter, at hun var flyttet fra ham.*
- *Én kvinde opsøgte drabsmanden for at afhente nogle ting, hun havde hos ham.*
- *En kvinde, hvis eksmand havde tilhold mod at kontakte hende efter dødstrusler, afleverede trods advarsler selv sin datter til manden til samvær.*

²³ Også 3 drabskvinder fortalte under afhøringerne, at de havde oplevet fysisk stalking fra det senere offer og havde været generet eller skræmt af det.

Offeret tør ikke at forlade manden af frygt for sine børns liv

Frygt for vold mod børn eller andre nærtstående udgør i SARA:SV en risikoindikator, hvis kvinden ikke tør forlade manden som følge af frygten. Ingen af de kvinder, hvis børn var blevet truet på livet var, som det fremgår, blevet skræmt til at blive i forholdet af frygt for børnenes liv, men reagerede tværtimod især på dødstruslerne mod børnene.

Det kan i nogle sager være vanskeligt at se, om kvinden blev hos drabsmanden på grund af frygt for sit eget liv. To ofre, der var udsat for mishandling og grov vold, havde dog fortalt vidner, at de frygtede at forlade manden og kan også siges at have udvist en irrationel adfærd som følge af frygt – hvilket er en selvstændig risikoindikator.

Eksempler på, at offeret ikke tør forlade manden

- *En kvinde havde fortalt en veninde, at manden var meget dominerende, totalt ville bestemme over hende og ville slå hende ihjel, hvis hun forlod ham, og at hun derfor ikke turde forlade ham.*
- *En kvinde, som var blevet mishandlet, bad kort tid før drabet telefonisk sin veninde om oplysninger om det lokale krisecenter. Veninden ville tage med kvinden til krisecentret, men kvinden turde ikke forlade hjemmet. Veninden mente, at kvinden blev holdt tilbage i lejligheden og opfordrede hende senere igen til at forlade lejligheden, men kvinden turde fortsat ikke.*

Farlig livssituation

Hvis offeret lever eller arbejder under udsatte eller ubeskyttede forhold, kan hun være vanskelig at beskytte. Dette gælder især, hvis kvinden ikke har adgang til en overfaldsalarm, og indgår i vurderingen af sårbarhedsfaktorer hos kvinden i SARA:SV vurderingen.

Det er vanskeligt ud fra sagerne at se, om nogle af ofrene har levet i en særlig farlig livssituation. Generelt er der opstået en farlig livssituation for kvinderne, da de tog skridt til at opløse eller flytte fra parforholdet. Konkret var en kvinde efter et krisecenterophold flyttet tilbage i nærheden af sin eksmand, som hun frygtede ville slå hende ihjel. Eksmanden vidste, hvor kvinden boede, og hun kan siges at have befundet sig i en særlig risiko på drabstidspunktet ved at have glemt sin overfaldsalarm, da hun havde været på indkøb.

Også situationer, hvor offer og gerningsmand er nødt til at mødes af forskellige årsager, kan udgøre en farlig livssituation. Kvinder vil oftest uanset tidligere vold og trusler have pligt til at samarbejde med deres ekspartner om forældremyndighed og samvær, hvis de har fælles børn. Manden vil som regel have del i forældremyndigheden eller have ret til samvær med børnene. Hvis kvinden frygter at mødes med manden, må hun selv finde en måde at få overleveret børnene, så hun ikke møder ham. Forsøger kvinden at samarbejde med og møde manden i forbindelse med samvær, hvilket mange voldsramte kvinder erfaringsmæssigt gør, kan hun løbe en risiko for sin egen sikkerhed²⁴. Dette var tilfældet i en sag, hvor en kvinde blev dræbt, da hun (trods advarsler) afleverede sit barn til faderen til samvær.

²⁴ Kronborg, Annette, Holmfjord, Lisa, Rasmussen, Nell og Koch, Ida (red.): *Forældreansvarsloven – når der er vold i familien*. Nyt Juridisk Forlag. 2011

Dårlig adgang til social og anden professionel hjælp

Manglende mulighed for kvinden til at søge hjælp på grund af mandens kontrol, manglende viden om eller vanskelig adgang til professionel hjælp, udgør en risikofaktor i SARA:SV vurderingen. Det samme gælder, hvis kvinden er uvillig til at anmelde volden til politiet for at opnå beskyttelse.

Det er ikke muligt ud fra materialet at se, om nogle af ofrene havde undladt at søge hjælp på grund af uvidenhed om deres rettigheder og eksisterende hjælpemuligheder. Der har været gjort mange indsatser for at informere om hjælpemuligheder ved partnervold, især om mulighederne for rådgivning og hjælp på krisecentre. En survey fra EU's Agentur for Fundamentale rettigheder (FRA) i 2014 viste imidlertid, at lidt over halvdelen af de adspurgte danske kvinder (54 %) ikke havde hørt om krisecentre generelt, om Danner eller offerrådgivningen og derfor heller ikke umiddelbart ville have kunnet søge hjælp der²⁵.

Nogle af kvinderne i materialet havde kun haft et lille netværk, mens de fleste havde haft familie og/eller venner, som de havde talt med om volden og (formentlig) kunne have fået eller havde fået støtte fra. For to kvinder ser det imidlertid ud til at have været vanskeligt at søge hjælp i deres netværk på grund af skarp kontrol af dem fra mandens side.

Kun ¼ af de kvindelige ofre havde været i kontakt med politiet på grund af vold eller husspektakler forud for drabet²⁶. Det er en mindre del end anmeldelser for partnervold generelt²⁷. Kvinderne havde selv anmeldt volden til politiet, på nær en sag, hvor kvindens mor, der også var blevet slået, havde anmeldt.

Offerets psykosociale situation

Ca. halvdelen af de kvindelige ofre var ligesom drabsmændene i *arbejde* overvejende i plejesektoren eller som ekspeditricer. Enkelte var selvstændige erhvervsdrivende. Nogle få ofre fik arbejdsløshedsdagpenge og resten forskellige former for overførselsindkomst. 3 kvinder havde mistet deres arbejde som følge af partnervold og for mange sygedage, og et par havde opgivet deres arbejde efter krav fra deres partner.

2/3 af de kvindelige ofre befandt sig i en belastet *psykisk tilstand*, Et par havde tidligere været indlagt på psykiatrisk hospital, og ¼ var deprimerede, havde psykisk stress og var i krise. Endelig 3 kvinder havde forsøgt at begå selvmord, heraf to som følge af den fysiske eller psykiske vold. Hver fjerde offer var enten alkoholmisbruger eller havde haft et stort alkoholforbrug.

Størstedelen af de kvindelige ofre må således anses at have været sårbare og/eller socialt udsatte på drabstidspunktet. Ofrenes psykiske og sociale problemer kan også gøre dem vanskelige at beskytte og kan i sig selv udgøre en risikoinikator. Alkoholmisbrug synes at være en medvirkende årsag til, at to kvinder,

²⁵ FRA: *Violence against women: an EU-wide survey*. Main results. 2014

²⁶ Danske offerundersøgelser viser, at kun knap 1/3 (31 %) af kvinder, der har været udsat for partnervold anmelder volden til politiet. For 11 % af de kvinder, der oplyste at have været udsat for partnervold og ikke havde anmeldt volden, fik politiet viden om volden på en anden måde (f.eks. ved henvendelser om husspektakler). 57 % af kvinderne havde imidlertid ikke anmeldt volden.

Balvig, Flemming, Kyvsgaard, Britta & Pedersen, Anne-Julie Boesen: *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 1995-1996 og 2005-2012*. Københavns Universitet, Justitsministeriet, Det Kriminalpræventive Råd, Rigspolitiet. 2013.

²⁷ Balvig, Flemming og Kyvsgaard, Britta: *Vold og overgreb mod kvinder. Dansk rapport vedrørende deltagelse i International Violence against Women Survey*. (IVAWS) 2006. Undersøgelsen viste, at partnervold sjældnere anmeldes til politiet end anden vold, til trods for at volden ofte var alvorligere og medførte fysiske skader hos ofrene.

som var ofre for mishandling fra deres partner, ikke fik en effektiv beskyttelse mod massiv vold, men endte som drabskvinder.

Risikoindikatorer hos drabskvinderne

Tidligere partnervold

Kun én af de 6 drabskvinder havde med sikkerhed udøvet *fysisk vold* mod den tidligere partner, hendes on-and-off kæreste, som hun senere dræbte. Kvinden havde givet ham en lussing og skubbet ham ud ad døren, fordi han kom uanmeldt på besøg. Offeret var blevet vred over, at kvinden havde besøg af en anden mand og truede med at afsløre noget om hende over for den besøgende.

To kvinder, som var alkoholmisbrugere, levede i ekstremt voldelige forhold, hvor der kan have været gensidig vold. Det fremgår dog ikke klart. Halvdelen af drabskvinderne levede stadig i parforholdet, da de dræbte manden.

Kvindes partnerdrab har ofte været tolket som en reaktion på, at de var udsat for partnervold i deres samliv. Dette var dog kun tilfældet for to af kvinderne, der levede i forhold med ekstrem grov vold, som deres drab iflg. dem selv var en reaktion på. Halvdelen af drabskvinderne blev imidlertid overvåget og stalket af deres samlever eller tidligere kæreste, som de dræbte.

Halvdelen af de 6 drabskvinder havde planlagt eller deltaget i planlægningen af drab hhv. grov vold mod offeret og havde fået flere mænd til at begå drabet²⁸. To af mændene var hhv. en kæreste og en eksmand, de øvrige tre (unge) mænd havde indvilget i medvirke, uden at det fremgår, hvorfor de gjorde det²⁹. I de 3 sager, hvor kvinderne selv gennemførte drabet, var dette sket med kniv, skud og ved kvælning. Drabskvinderne syntes i højere grad at have planlagt drabet end drabsmændene, idet det af forløbet fremgår, at kun to drab næppe var planlagt.

Ingen drabskvinder havde udøvet *eskalerende vold* mod offeret, og det fremgår ikke, at nogle af kvinderne havde udøvet *psykisk vold*.

Dødstrusler og trusler om alvorlig vold

Én af drabskvinderne havde iflg. vidner fremsat dødstrusler mod offeret. Det fremgår dog ikke, om kvinden også havde fremsat truslen over for offeret selv. Kvinden var udsat for mishandling og psykisk vold, herunder trusler om, at manden "ville udrydde hendes stamtræ", hvis hun forlod ham. Kvinden havde sagt til flere vidner, at hun ville få manden slået ihjel, hvis han ikke holdt op med at tæve hende. Derimod var to af drabskvinderne blevet truet med at blive slået ihjel af deres ofre, hvoraf den ene samtidig var blevet truet med en kniv.

Ingen af drabskvinderne ses at have haft *holdninger, som understøttede drabet*. Jalousi er nævnt som et muligt motiv til drabet for én (psykisk syg) drabskvinde. To af drabskvinderne havde imidlertid flere gange

²⁸ I en sag deltog kvindens kæreste og hans ven, i en anden tre unge mænd, som kvinden kun kendte meget begrænset.

²⁹ Alle mændene blev som konsekvens straffet for drab med 12 eller 13 års fængsel.

anmeldt grov fysisk vold og én stalking til politiet, men havde ikke oplevet af få nogen særlig hjælp³⁰. Deres drab kan beskrives som udslag af selvtægt.

Overtrædelse af tilhold

Ingen drabskvinder havde haft tilhold mod at tage kontakt med ofrene.

Drabskvindens psykosociale situation

2/3 af de 6 drabskvinder var psykosocialt marginaliserede - i højere grad end drabsmændene. De havde en eller flere *psykiatriske diagnoser*, var *uden for arbejdsmarkedet og afhængige af en overførselsindkomst*.

Kvinderne havde, med undtagelse af en enkelt (psykisk syg) kvinde, der beskrives som meget jaloux, ikke samme *relationelle problemer* som mændene. Halvdelen af kvinderne havde imidlertid levet i flere tidligere ægteskaber eller forhold, hvor de havde været udsat for fysisk vold. Det har dog ikke været muligt at se karakteren af den tidligere vold. Kun for én kvinde fremgår, at hun var psykisk præget af den tidligere vold, og hun havde et blandingsmisbrug af alkohol og forskellige piller m.m.

2 af kvinderne var *alkoholmisbrugere*, og den ene havde et blandingsmisbrug. 1 kvinde var tidligere dømt for *kriminalitet* – idet hun ti år før drabet havde stukket sin daværende mand i brystet med en kniv og punkteret hans lunge. Kvinden var psykisk syg og blev psykisk ustabil, når hun ikke tog sin ordinerede medicin. En anden kvinde havde over en årrække begået socialbedrageri ved uberettiget at få førtidspension, hvilket kom frem i forbindelse med efterforskningen af hendes drab.

Risikofaktorer hos mandlige ofre

Alvorlig frygt for liv og helbred

Ét mandligt offer havde til sin datter fortalt, at hvis der nogensinde skete ham noget, ville det nok være gerningskvinden, der havde gjort det, hvilket kan have været udtryk for *frygt*. Men derudover synes ingen af ofrene at have næret frygt for deres liv. Ét af de mandlige ofre havde flere gange forsøgt at forlade drabskvinden, men var vendt tilbage. I alle de øvrige sager var det offeret, der ikke ønskede, at drabskvinden skulle forlade ham.

Ingen af de øvrige risikoinikatorer sås i sagerne om drab på mandlige partnere. 2 af ofrene havde adskillige gange været i kontakt med politiet – dog ikke som voldsramte - men som udøvere af massiv vold og mishandling.

³⁰ De to kvinder var alkoholmisbrugere og havde mange gange haft kontakt med politiet, som havde kørt dem på hospital, krisecenter mv., men de oplevede ikke, at politiet beskyttede dem. Den 3. var en ung uselvstændig kvinde, som var meget bange for sin tidligere kæreste. Både hun og hendes familie havde flere gange søgt politiet om tilhold mod ekskæresten, men havde fået oplyst, at et tilhold først kunne gives, når den unge kvinde havde været udsat for fysisk vold to – tre gange.

Ofrenes psykosociale situation

De mandlige ofre var næsten lige så marginaliserede som de kvindelige gerningspersoner. Kun 2 havde *arbejde*. Den ene var ejer af en maskinstation, den anden var jord- og betonarbejder. De øvrige var arbejdsløse, førtidspensionister og i beskyttet arbejde.

Der foreligger kun oplysninger om 3 af de mandlige ofres *psykiske tilstand*. Den ene havde været indlagt på psykiatrisk afdeling adskillige gange og var alkoholmisbruger, mens den anden havde været i psykologisk behandling og havde haft flere selvmordsforsøg og havde truet med selvmord, da drabskvinden fortalte, at hun ville forlade ham. Det tredje offer var paranoid som følge af et overfald og var alkoholmisbruger. De to ofre, som var alkoholmisbrugere, havde levet i samliv med drabskvinder, som også var alkoholmisbrugere, og havde udøvet grov vold og mishandling mod dem.

Diskussion af resultaterne

Analysen af sagerne viser, at alle risikoindikatorer i SARA:SV og MARAC risikovurderingerne om partnervold også forekommer i materialet om partnerdrab, såvel indikatorer for partnervold og gerningspersonernes psykosociale situation, som risiko- og sårbarhedsfaktorer hos ofrene. Dette er ikke overraskende, da partnerdrab ofte er forbundet med tidligere partnervold, og det derfor kunne forventes, at der ville være en række ens risikoindikatorer. Ikke alle indikatorerne viser sig dog at være lige så relevante for at vurdere risikoen for drab som for partnervold. Materialet viser desuden, at risikofaktorer, som ikke er selvstændige indikatorer for partnervold, kan være det i forhold til partnerdrab og at det er nødvendigt at vurdere ikke blot antallet af indikatorer, men også at vurdere dem i en dynamisk sammenhæng.

Det har været ønsket, men ikke muligt at sammenligne sagerne om partnerdrab med et tilsvarende antal partnervoldssager fra den samme periode for at belyse ligheder og forskelle i indikatorer og udvikling i sagerne. Tekniske og metodiske vanskeligheder ved at isolere partnervoldssager fra andre voldssager viste sig for omfattende. Dog er der gennemlæst 10 sager tilfældigt valgte sager om grov partnervold i tre politikredse og alle offentliggjorte partnervoldssager i Tidsskrift for Kriminalret fra 2009 – 2011 for at få et billede af disse³¹. I i alt 15 af disse sager var 11 af voldsudøverne berusede (8) og/eller stofpåvirkede (3) i gerningsøjeblikket. I de sidstnævnte domme, var partnerne overvejende samlevende på tidspunktet for volden, som i en række tilfælde havde været gentagen. I 1/3 af sagerne indgik knivstik i volden. Resultaterne i undersøgelsen om grov partnervold kan - på grund af disse voldssagers manglende repræsentativitet - ikke diskuteres i forhold til disse, og hviler derfor på central international forskning og generel viden om partnervold i Danmark.

De engelske kriminologer, prof. Rebecca E. Dobash og prof. Russell P. Dobash (Dobash og Dobash 2007) har gennemført meget omfattende og dybtgående forskning om partnervold med udgangspunkt i vold mod kvinder og har såvel belyst konteksten, relationen og dynamikkerne bag som individuelle forhold bag partnervold³². Dobash og Dobash har ligeledes forsket i partnerdrab, herunder drabsmændenes

³¹ Dommene er ikke repræsentative, men tegner alligevel et billede af grove partnervoldssager.

³² Dobash, R. Emerson, Dobash, Russell P., Cavanagh Kate, Medina-Ariza, Juanjo: Lethal and Nonlethal Violence Against an Intimate Female Partner. Violence Against Women, Volume 13, Number. 4. April 2007. Dobash og Dobash: When Men murder Women. Oxford. 2015. Dohbash og Dobash egen undersøgelse af drabsmænd bygger på sagsmateriale om og interviews med 271 mænd, hvoraf 105 havde begået partnerdrab, 98 seksuelle drab og 40 havde dræbt ældre kvinder.

psykosociale situation, konteksten bag drabet og dynamikken i parrets relation. De har ud fra deres og andres forskning belyst forskelle og ligheder i risikoindikatorer for partnervold og partnerdrab.

Da Dobash og Dobash' undersøgelse om partnerdrab handler om drabsmænd, som har dræbt deres kvindelige partner, omfatter den følgende diskussion og konklusionerne derfor kun de 24 partnerdrab i materialet, som er begået af en mand mod en kvinde. De udgør dog 4/5 af sagerne og afspejler kønsskævheden i partnerdrab.

Hovedkonklusionerne i Dobash og Dobash' undersøgelser sammenfattes nedenfor, og de væsentligste danske fund om risikoindikatorer for drab og drabsmandens psykosociale situation diskuteres i sammenhæng med disse konklusioner:

Både drabsmændenes og voldsudøvernes og ofrenes gennemsnitsalder var i begyndelsen af 30erne, og deres ofres omkring 31 år. Noget under halvdelen var gift, knap 1/3 samlevende og godt 1/4 forlovede eller kærester. Flertallet af voldsudøvere og drabsmænd var *hvide*. Flertallet af drabsmændene var *arbejdsløse*, men de var oftere end voldsudøvere funktionærer.

Drabsmændene havde sjældnere *alkohol*problemer end voldsudøvere, og kun hver femte drabsmand var berusede på gerningstidspunktet. Beruselse synes således at være en væsentlig mindre risikofaktor for partnerdrab vold end for partnervold.

Drabsmændene var sjældnere dømt for tidligere *kriminalitet*, herunder voldsforbrydelser, end voldsudøvere. Derimod havde de væsentligt oftere udøvet vold mod en tidligere partner end voldsudøvere. Vold mod en tidligere partner kan derfor være en risikoindikator for partnerdrab.

Drabsmændene var vokset op i relativt mere "konventionelle" familier, hvor faderen var faglært eller funktionær og moderen hjemmegående og sjældnere i familier, hvor forældrene og/eller de selv havde problemer. Skønt drabsmændenes baggrund syntes mere konventionel end voldsudøvernes, havde mange i begge grupper dog en baggrund med flere problemer end i befolkningen som helhed, og nogle drabsmænds baggrund lignede voldsudøvernes.

Med hensyn til konteksten og omstændighederne omkring partnervold kunne samlivsform ses som en risikofaktor, idet risikoen for dødelig vold var væsentligt større, hvor personerne var ikke-samlevende, forlovede eller kærester end, hvor de var samlevende eller gifte.

Drabsmåden var oftest strangulering og brug af forskellige våben, herunder kniv. Drabene var forbundet med talrige kvæstelser på offeret og ikke sjældent også et seksuelt overgreb, hvilket kan være en yderligere indikator på objektgørelse af kvinden og en indikator på øget risiko for en dødelig udgang.

Drabene blev oftere end vold begået på et *tidspunkt*, hvor parret var faktisk eller formelt separerede, men både partnervold og -drab foregik i forbindelse med eller inden for en ret kort periode efter opbruddet, og at der var en klar sammenhæng mellem opbruddet og drabet.

I modsætning til det forventede, havde drabsmændene sjældnere udøvet *fysisk vold* mod deres nuværende partner end voldsudøvere. Skønt et flertal af drabsmænd tidligere havde udøvet partnervold (59 %), var

dette ikke tilfældet i et meget stort mindretal af sager (41 %). Fysisk vold var således ikke en enestående indikator for partnerdrab.

Dobash og Dobash konkluderede, at konflikterne i forbindelse med partnervold oftere end ved partnerdrab var forbundet med dagligdags spørgsmål som f. eks. børn, husarbejde og økonomi og i mindre grad med jalousi. I forbindelse med partnerdrab var konflikterne imidlertid oftere forbundet med mandens ejendomsfølelse, dominans, kontrol og stærke jalousi. Som følge af konflikternes forskellige baggrund og karakter var risikoindikatorerne derfor kun delvis de samme.

En del af Dobash og Dobash' indikatorer på partnerdrab genfindes i det danske materiale. Det gælder såvel med hensyn til psykosociale faktorer hos drabsmanden som til dynamikken forud for og konteksten omkring drabet på partneren. Endvidere er deres teser og bagvedliggende diskussioner interessante for tolkningen af det danske materiale.

Drabsmændene

Oplysningerne i materialet om drabsmændenes opvækstvilkår er desværre for få til at kunne bidrage til at forklare deres psykiske tilstand, herunder de relationelle problemer, over 60 % af dem havde. Mændenes generelle orientering i forhold til kvinder, til samliv og til deres partner specifikt må imidlertid antages at have betydning for, hvordan disse mænd handler i hverdagen. Her tegner der sig nogle mønstre. I den daglige omgang og samværet med deres partner, syntes mændene at have konstrueret en orden, som kvinden forstyrrede med sine planer om opbrud. Deres maskulinitet syntes i relationen med partneren at være hegemonisk, hvilket kan forklare, at så mange mænd af vidner blev beskrevet som besidderiske, dominerende, kontrollerende og udad reagerende jaloux³³.

Knap halvdelen af drabsmændene havde problemer med alkohol, og nogle var direkte alkoholikere. Kun knap 1/3 af dem var dog alkoholpåvirkede på drabstidspunktet og kun et par direkte berusede. Selv om denne andel er højere end i Dobash og Dobash' undersøgelse, var også langt de færreste af drabsmændene i det danske materiale alkoholpåvirkede ved drabet. Alkoholbrug synes derfor – i modsætning til partnervold - ikke at være en stærk enkeltstående risikoindikator for partnerdrab.

Fysisk vold, men også stalking af og langvarige konflikter med en *tidligere partner* er også en selvstændig risikofaktor for partnerdrab, som vist af Dobash og Dobash. En sådan adfærd kan tolkes som den senere drabsmands vanskeligheder med at slippe den tidligere partner. Manden synes i det senere parforhold at forsøge at genvinde de privilegier og den kontrol, han havde haft i det tidligere forhold, og tabet af disse positioner i det senere forhold kan skærpe mandens oplevelse af svigt og bedrag og udløse hans reaktion på dette. Selv om kun en mindre del af mændene i det danske materiale havde udøvet vold mod en tidligere partner, underbygger sådanne relationelle problemer, at tidligere vold mod en partner udgør en selvstændig risikofaktor for partnerdrab.

³³ Conell, R. W. Conell, R.: *Masculinities*. 2. ed. Berkeley, California. University of California Press. 2005. "En hegemonisk maskulinitet kan betragtes som en kulturel prototype eller ideel maskulinitet, der er alment anerkendt og accepteret i samfundet af både mænd og kvinder - også selv om de ikke personligt lever op til idealet." Citat fra Gravesen, Ida Dal, Olsen, Mette Tegtmeier, Winther Marie: *Når mænd udsættes for partnervold af en kvinde – en narrativ analyse af maskuliniteter og voldsudsathed*. Speciale. Roskilde Universitet. 2015.

Drabene

Mange undersøgelser viser, at tidligere *fysisk vold mod partneren* under samlivet også er en væsentlig risikoindebitor for partnerdrab³⁴. I det danske materiale er denne indikator dog noget mindre central for partnerdrab end for -vold, idet kun knap halvdelen af drabsmændene én eller flere gange havde udøvet fysisk vold mod den dræbte partner³⁵. Kun i tre sager var fysisk vold eskaleret i hyppighed og grovhed, og kun i en sag endte et voldeligt forløb med døden. Dette billede var anderledes end forventet ud fra den viden, vi har om partnervold fra nordisk forskning. Eskalering af volden synes således at være en mindre væsentlig indikator for partnerdrab end for partnervold.

Partnerdrab beskrives og tolkes i medierne ofte som affektdrab. Materialet lægger imidlertid op til en anden tolkning. Drabet kan, som anført af Dobash og Dobash, tolkes som begrundet i den konkrete trussel om mandens tab af den daglige kontrol over kvinden. Også selv om manden ikke føler eller oplever sig som magtfuld, får tabet ham til at føle sig magtesløs – ikke fordi det udfordrer hans magt – men fordi det udfordrer hans internaliserede kulturelle forventning om at være berettiget til magt³⁶. Denne tolkning giver også mening i forhold til det danske materiale. I 2/3 af de sager, hvor der ikke var udøvet fysisk vold under samlivet, havde mændene forstærket deres kontrol af og trusler mod kvinderne, da de havde bebudet deres opbrud fra samlivet.

Såvel i henseende til partnervold som til partnerdrab er der - uanset samlivsform og varighed - en signifikant sammenhæng med kvinders opbrud fra samlivet eller kort tid derefter. Iflg. Dobash og Dobash er kvindens opbrud dog ikke en enkeltstående risikofaktor, men må ses som en dynamisk proces og må forstås i sammenhæng med den enkelte mands personlige karakteristika og forholdet mellem partnerne. Psykisk vold, herunder dødstrusler mod partneren, er, som det fremgår, væsentlige risikoindebitorer forud for partnerdrab. Mandens villighed - eller det modsatte - til at lade kvinden forlade forholdet, og intensiteten af hans ejendomsfølelse er centrale faktorer i den dynamiske proces frem til drabet.

Næsten halvdelen af kvinderne i materialet havde tidligere forladt drabsmanden, men var vendt tilbage, uanset, om de havde været udsat for fysisk vold eller ej. Det særlige på drabstidspunktet, hvor kvinden har besluttet at forlade manden eller har forladt ham, er iflg. Dobash og Dobash' hypotese, at manden definerer dette opbrud som forskelligt fra det/de tidligere, idet han oplever, at bruddet vil blive permanent - f. eks. fordi kvinden har fået en lejlighed eller har ansøgt om separation eller skilsmisse. Manden oplever dette som en udfordring af hans hidtidige autoritet og besiddelse af den kvindelige partner og bliver fremmedgjort over for hende. Dette kan føre til, at manden "ændrer projekt" fra at prøve at overtale eller tvinge kvinden til at blive og fra at straffe hende til at ødelægge hende.

Partnerdrab er traditionelt blevet betegnet som "jalousidrab" i retsvæsenet og medierne, og jalousi er også det hyppigst nævnte motiv til mændenes drab. Jalousi anses imidlertid ikke som en enkeltstående risikofaktor i risikobedømmelser, selv om jalousi eller ejendomsfølelse ofte er en let identificerbar – men også overfladisk – faktor, der dækker over flere følelser. Den ensidige fokus på jalousi skygger dog for de komplekse psykiske vanskeligheder og relationelle problemer, mange af mændene har, og for viden om

³⁴ Ibid note 25.

³⁵ Hvis de 4 sager, hvor manden kun har udøvet vold én gang fraregnes, havde kun knap 1/3 af mændene udøvet fysisk vold.

³⁶ Kimmel, Michael: Reducing men's violence: the personal meets the political. I Breines, Ingeborg, Conell, Robert, og Eide, Ingrid. (eds.) *Male Roles, Masculinities and Violence. A Culture of Peace Perspective*. p. 239 – 247. UNESCO. 2000.

andre kilder til konflikt i relationen med partneren. Der er derfor behov for mere viden og opmærksomhed om mændenes generelle relationelle problemer og konflikter i forbindelse med partnerdrab.

Halvdelen af mændene i materialet havde *ikke* udøvet fysisk vold mod partneren under samlivet, men havde udøvet psykisk vold. Dette er en højere andel end i Dobash og Dobash' undersøgelse, hvor drabsmændene i en ganske stor andel af sager (41 %) ikke havde udøvet vold mod deres aktuelle partner. Dette resultat var overraskende både ud fra international og nordisk forskning, bl.a. om voldsspiralen³⁷. Resultatet kan måske have sammenhæng med forskelle i politiets efterforskningsmateriale. Politiet kan f.eks. i nogle sager have vurderet, at det ikke var nødvendigt eller relevant at spørge om tidligere fysisk vold. Sager kan også være kategoriseret som vold med døden til følge uden for partnerdrabskategorien. Materialet har dog tegnet det billede, at politiet systematisk har søgt viden om evt. tidligere fysisk vold i parforholdet, og at forklaringen på den lave forekomst af fysisk vold ikke kan søges i forskelle i politiets efterforskning. Endvidere har Justitsministeriets Forskningskontor kun registreret få tilfælde af vold med døden til følge i undersøgelsesperioden, og kun den tidligere nævnte sag vedrørte partnervold. Materialets begrænsede omfang gør det dog nærliggende at undersøge dette forhold nærmere på et større materiale.

Konklusioner

Det overordnede mål for undersøgelsen har som nævnt været at belyse, om de risikovurderinger for at forebygge partnervold, som har været anvendt i de nordiske lande og nu også Danmark, også kan anvendes for at forebygge partnerdrab? For at dette kan lade sig gøre, vil det kræve, at risikoindeksorer for partnerdrab er de samme som for partnervold, eller at evt. selvstændige indikatorer for drab fremstår klart. Det vil også forudsætte, at de valgte betingelser for at anvende en risikovurdering er opfyldt, og at de overordnede rammer for at forebygge partnervold og –drab er til stede.

Psykisk vold og kvindens frygt

Alle risikoindeksorer for partnervold genfindes i materialet om partnerdrab; men deres vægt er i denne sammenhæng ikke den samme. Fysisk vold mod en tidligere partner anses som en væsentlig risikoindeksor både for partnervold og for partnerdrab, fordi den afspejler relationelle problemer hos en voldsudøver med fare for gentagelse ved et nyt opbrud. Mens tidligere fysisk vold mod en aktuel partner imidlertid er den centrale indeksor for fremtidig partnervold, er den fysiske vold i materialet en væsentlig, men ikke en tilsvarende central indeksor for partnerdrab. Fysisk vold, især grov og/eller eskalerende fysisk vold, havde ikke været en del af hverdagen i flertallet af parrenes samliv. Kun i tre sager eskalerede fysisk vold med mulig risiko for en dødelig udgang. I disse sager var der også udøvet psykisk vold, herunder fremsat dødstrusler, mod kvinderne.

Gerningspersonens alkoholforbrug synes f.eks. - i modsætning til partnervold - heller ikke at være en stærk risikoindeksor for partnerdrab.

³⁷ Vatnar, Solveig Karin Bø: Bjørkly, Stål: Lethal Intimate Partner Violence: An Interactional Perspective on Women's Perceptions of Lethal Incidents. I Violence and Victims, Volume 28, Number 5, 2013. Artiklen henviser til en række, primært amerikanske, undersøgelser med en høj forekomst af fysisk vold forud for partnerdrab.

Derimod ses adfærd i form af ejedomsfølelse, kontrol, dominans, døds- og andre trusler og udad agerende jalousi hos manden som et centralt element i parforholdet i mere end halvdelen af sagerne. Psykisk vold synes derfor at udgøre en væsentlig selvstændig risikoindikator for partnerdrab, hvis betydning stiger i forbindelse med kvindens opbrud fra forholdet.

Hos de kvinder i materialet, der havde været udsat for trusler og stalking, havde denne psykiske vold i sig selv skabt frygt – hos nogle i lang tid. Selv om drab kun realiseres i promiller af de tilfælde, hvor en person truer sin partner med det, og dødstrusler måske i nogle forhold er "hverdagskost," skaber sådanne trusler frygt og svækker den truedes handlefrihed. Dette medvirker til at forhøje kvindens sårbarhed og risikoadfærd. En række undersøgelser har vist, at voldsramte kvinders egen vurdering af risikoen for yderligere vold ofte er rimelig præcis, og at dens sikkerhed stiger i kombination med en struktureret risikovurdering³⁸. Dette synes også at gælde med hensyn til at vurdere risikoen forbundet med dødstrusler og anden psykisk vold. Kvindens frygt er derfor en væsentlig selvstændig risikoindikator. Dette er også udgangspunktet i MARAC risikovurderingen – dog forudsat at der har været fysisk vold forud og kun i forhold til partnervold.

Omgivelsernes reaktion

Gennemgangen af sagerne viser, at mange af kvinderne havde fortalt familie og/eller venner og arbejdskolleger, at de frygtede for deres liv, fordi deres partner havde truet med at slå dem ihjel. Kvindernes frygt var uafhængig af, om de udelukkende havde været udsat for psykisk vold, eller om de også havde været udsat for fysisk vold. Selv om nære personer i en del tilfælde har talt med kvinden om hendes frygt og har været alvorligt bekymrede for hende, fremgår det generelt ikke, at de har foretaget sig noget derudover. I enkelte tilfælde udviste nære pårørende manglende forståelse af en kvindes frygt for gentagne dødstrusler - "Nu er du paranoid". I et enkelt tilfælde havde en mor anmeldt vold mod sin datter til politiet. Det var dog en klar undtagelse.

Passivitet over for fysisk og psykisk partnervold er af mange grunde meget udbredt i befolkningen og udgør en meget stærk barriere mod at forholde sig til og at agere i konkrete situationer. Dette faktum udgør en selvstændig risikofaktor, som myndigheder må inddrage og tage højde for i deres planlægning af forebyggelsestiltag mod partnervold og -drab.

Som nævnt er der i sagerne flere eksempler, hvor det kan undre, hvorfor personer omkring offeret ikke tog trusselsbilledet mere alvorligt:

- I en sag havde drabsmanden, (der havde et tilhold mod at nærme sig sin tidligere kone), fortalt 7 personer, der indgik som vidner i drabssagen, at han ledte efter kvinden for at slå hende ihjel. To af vidnerne havde advaret kvinden om mandens trusler.
- En kvinde havde bedt naboer om at ringe til politiet, hvis de hørte larm fra parrets lejlighed. Kvinden blev forud for drabet udsat for grov voldtægt og skreg flere gange i løbet af (mindst) 10

³⁸ Kropp, P.R.: Intimate partner risk assessment and management. *Violence and Victims*. 23: 202. 2008. Connor-Smith, J. K., Henning S. Moore, and Holford, R.: Risk assessment by female victims of intimate partner violence: Predictors of risk perceptions and comparison to actuarial measure. *Journal of Interpersonal Violence* 26: 2517. 2011. Her fra henvisning I Northcott, Melissa: Intimate Partner Violence Risk Assessment Tools: A Review. Research and Statistics Division, Department of Justice Canada. 2012.

minutter. Flere naboer i beboelsen hørte kvindens skrig, men foretog sig intet. Én ringede dog til sin mor om skrigene, men blev rådet til ikke at blande sig og fulgte dette råd.

En undersøgelse fra efteråret 2015 af 177 partnerdrab i Norge fra 1990 – 2012 viste et mønster i familie og venners reaktion på at blive bekendt med en risiko for partnerdrab, enten som følge af egne observationer eller af det senere offers oplysninger. Processen gik fra, at omgivelserne blev opmærksomme på eller fik information, som vakte bekymring for, at noget var alvorligt galt i parforholdet eller hos manden i parret. Nye observationer eller samtaler med andre nærtstående eller deres indre dialog bidrog til at nedjustere bekymringerne, hvorefter nye observationer eller informationer vakte ny bekymring. Derefter skete en ny nedjustering, etc. Nogle nærtstående gik videre til at formidle deres bekymring til politi, sundhedsvæsen og hjælpeinstanser, men oftest gjorde de ikke. De nærtstående, der havde formidlet deres bekymring om partnervold eller –drab videre oplevede, at alvoren ikke blev forstået af disse instanser³⁹.

Politianmeldelse – en forudsætning for en risikovurdering

Psykisk vold er et anerkendt psykologisk fænomen, der er potentielt traumatiserende for den ramte⁴⁰. Såvel fagfolk i det sociale system og i hjælpeinstanser for voldsramte som behandlende psykologer inddrager psykisk vold i deres voldsforståelse.

Den engelske prof. Evan Stark, som har udviklet forståelsen af psykisk vold som en alvorlig frihedsforbrydelse – “tvangsmæssig kontrol (coercive control) har beskrevet den: “Not only is coercive control the most common context in which [women] are abused, it is also the most dangerous”⁴¹. I Danmark – i modsætning til f.eks. Sverige, Frankrig og England⁴² - anerkendes psykisk vold kun formelt i en kombination af straffelovsparagraffer, som ikke er anvendt i praksis⁴³.

Anerkendelse af psykisk vold i retssystemet er væsentligt for at mindske risikoen for partnerdrab⁴⁴. Der er derfor behov for, at fænomenet psykisk vold bliver analyseret, konkretiseret og retligt begrebsliggjort i en operationel definition i lighed med stalking. Det vil være nødvendigt, at Folketinget tager stilling til, om adfærd, der udgør psykisk vold skal kriminaliseres, eller om andre typer af sanktioner kan anvendes.

Nogle kvinder i materialet anmeldte dødstrusler til politiet, som foretog et skøn om, hvorvidt de skulle have en overfaldsalarm, eller om der var grundlag for at give manden et tilhold. I nogle tilfælde vurderede politiet, at der ikke var grundlag for at handle, fordi manden ikke havde udøvet vold, der medførte skader.

³⁹ Vatnar, Solveig Karin Bø: *Partnerdrap i Norge 1990-2012. En mixed methods studie av risikofaktorer for partnerdrap*. Oslo 2015.

⁴⁰ Syddansk Universitet, Videnscenter for Psykotraumatologi: Psykisk vold er oversat.

http://www.sdu.dk/om_sdu/institutter_centre/institut_psykologi/forskning/forskningsgrupper/videnscenter_for_psykotraumatologi/nyheder.

⁴¹ Stark, Evan: *Coercive Control. How Men Entrap Women in Personal Life*. New York: Oxford 2007.

⁴² England har i 2015 kriminaliseret “coercive or controlling behavior” med en straf op til 5 års fængsel, i Serious Crimes Act, art. 76. I Home Office’s vejledning til politiet beskrives forbrydelsen: “This offence is constituted by behaviour on the part of the perpetrator which takes place “repeatedly or continuously”. The victim and alleged perpetrator must be “personally connected” at the time the behaviour takes place. The behaviour must have had a “serious effect” on the victim, meaning that it has caused the victim to fear violence will be used against them on “at least two occasions”, or it has had a “substantial adverse effect on the victims’ day to day activities”. The alleged perpetrator must have known that their behaviour would have a serious effect on the victim, or the behaviour must have been such that he or she “ought to have known” it would have that effect.

⁴³ Justitsministeriet henviser i sine bemærkninger til Danmarks gennemførelse af Istanbulkonventionen til, at konventionens art. 33 er opfyldt ved straffelovens §§ 245 stk. 2 om at tilføje en anden person skade på legeme eller helbred (inkl. psykiske traumer) og straffelovens § 266, om at true med at foretage en strafbar handling, som er egnet til hos nogen at fremkalde alvorlig frygt for eget eller andres liv, helbred eller velfærd.

⁴⁴ Anbefaling i Institut for Menneskerettigheder: *Ret til et liv uden vold. Juridisk analyse af Danmarks opfyldelse af Europarådets Konvention til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet*. Institut for Menneskerettigheder. 2014.

Eksempel på kontakt med politiet

I et par tilfælde havde politiet en uformel samtale med manden og formanede ham om at slutte med sine trusler. Dette var tilfældet i en sag, hvor en tidligere kæreste, efter at hans unge kæreste havde forladt ham, blev ved med at opsøge kvinden og true hende med, at hun skyldte ham penge. Bl.a. kom han om natten, hamrede på døren til hendes bolig og råbte, at han nok skulle få hævn, etc. Den unge kvinde var meget bange for den tidligere kæreste, som havde været voldelig over for hende, og ringede til politiet for at få et tilhold mod manden. Hun fik at vide, at politiet ikke kunne gøre noget, før hun havde fået tæv to - tre gange. Hendes forældre kontaktede ligeledes politiet og fik samme besked. Den unge kvinde og hendes nuværende kæreste endte med at skyde den tidligere kæreste.

I nogle tilfælde må politiet afvise en anmeldelse om dødstrusler på grund af manglende beviser. Det er en følge af de retlige krav, der er til strafforfølgelsen, og som politiet har til opgave at bidrage til⁴⁵. Politiet har imidlertid iflg. politilovens § 1 også pligt til at medvirke til at forebygge kriminalitet. Når politiet skal medvirke til at forebygge partnerdrab, forudsætter det imidlertid en ganske anden tilgang, idet udgangspunktet der er anmelderens konkrete frygt, uanset om der er beviser for trusler eller ej.

Processen forud for, at en voldsramt kvinde selv søger hjælp hos politiet, er kompleks⁴⁶. Dette gælder også, når en kvinde søger hjælp hos politiet på grund af psykisk vold, trusler og stalking. En norsk undersøgelse af voldsramte kvinders oplevelse af vold som potentielt dødelig viste, at kvinder, der søgte hjælp, i signifikant højere grad anså fysisk vold som potentielt livstruende end psykisk vold og psykisk vold, herunder trusler, som mere potentielt livstruende end seksuel vold⁴⁷.

At fysisk vold blev oplevet som mere livstruende end psykisk vold er ikke forbavsende. Derimod er det interessant, at psykisk vold blev oplevet som mere truende end seksuel vold, idet en del undersøgelser har identificeret forudgående seksuel vold som en risikoindikator for partnerdrab, og mange kvinder, der har været udsat for voldtægt, har oplevet en dødsangst. Mere end ¾ af de voldsramte kvinder opfattede den form for fysisk vold, de havde været udsat for som potentielt dødelig, og mere end 60 % af kvinderne opfattede psykisk vold, de havde været udsat for, som potentielt dødelig. Af de sidstnævnte havde næsten 90 % oplevet trusler om at blive slået ihjel. Dette understøtter anden forskning, som viser, at den væsentligste enkeltstående indikator for, om kvinderne søgte hjælp var, at de frygtede for deres liv. Når kvinderne oplevede psykisk vold og trusler som potentielt dødelig, anmeldte de oftere truslerne til politiet, end de søgte hjælp i forbindelse med fysisk vold⁴⁸.

En kvindes politianmeldelse vil være udtryk for, at hun oplever en (forhøjet) risiko for sit liv og helbred på grund af trusler. Alvorlige trusler bør derfor kunne danne selvstændigt grundlag for en risikovurdering, ikke blot hvis kvinden også har været udsat for fysisk vold, og ikke blot ved strafbare dødstrusler, men også hvor andre trusler og den sammenhæng, de er fremsat i, har ført til, at kvinden frygter for sit liv.

⁴⁵ Institut for Menneskerettigheder: Retten til et liv uden vold. Juridisk analyse af Danmarks opfyldelse af Europarådets Konvention til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet. København. 2014.

⁴⁶ Ibid, note 41.

⁴⁷ Vatnar, Solveig Karin Bø: Bjørkly, Stål: Lethal Intimate Partner Violence: An Interactional Perspective on Women's Perceptions of Lethal Incidents. I Violence and Victims, Volume 28, Number 5, 2013. Volden var opdelt i 4 grader af alvor, som indeholdt både eksempler på fysisk og psykisk vold. Dødstrusler blev kategoriseret som ekstremt alvorlig psykisk vold (abuse). Ibid, note 41.

⁴⁸ Ibid, note 40.

En sådan konkret tilgang kan – på grund af forudsætningen om forudgående fysisk vold - ikke opnås i dag med politiets brug af SARA:SV risikovurderingen og ville heller ikke kunne opnås ved brug af MARAC, som ellers tager udgangspunkt i kvindens frygt,

Den norske undersøgelse af partnerdrab fra 1990 – 2012 viser, at i flertallet af partnerdrabssager i Norge havde sundhedsvæsenet, politi og det sociale system og privatpersoner observeret dokumenterede risikofaktorer for partnerdrab og –vold⁴⁹. I lighed med det finske indenrigsministeriums undersøgelse forud for introduktionen af MARAC risikovurderingen konkluderer den norske undersøgelse (s. 13):

”Forekomsten av partnerdrap er svært lav sammenlignet med partnervold. Hovedforskjellen mellom prediksjon og risikoanalyse er derfor viktig å understreke: Poenget med risikoanalyser er ikke å forutsi partnerdrap, men å gjøre strukturerte vurderinger av i hvilke situasjoner og for hvilke personer risikoen for partnerdrap er høy, og på grunnlag av analysene iverksette intervensjoner for å redusere risikoen. Denne studien viser at dersom vi systematisk og strukturert registrerer partnervold i interaksjon med sosiodemografiske data, kliniske faktorer, kontekst, kontakt med helsevesen, politi, hjelpeapparat og informasjon fra privatpersoner, har vi reelle muligheter til å identifisere saker med høy risiko for partnerdrap. På bakgrunn av dette bør forebyggingspotensialet i partnerdrapssakene prioriteres og gis tilstrekkelig ressurser.”

Skønt den norske undersøgelse viser, at mændene i flertallet (70 %) af partnerdrabssagerne havde udøvet fysisk vold en eller flere gange, omfatter konklusionen også sager, hvor der ikke har været fysisk vold forud for drabet. Vi mener, at konklusionen i den norske undersøgelse - med tilstrækkelig opmærksomhed på betydningen af psykisk vold og med udgangspunkt i kvindens frygt – også er dækkende for partnerdrab i Danmark.

Ud fra materialet og de nordiske erfaringer med forebyggelse af partnervold og -drab er vi af den opfattelse, at MARAC risikovurderingen vil være velegnet til at identificere sager med høj risiko for partnerdrab. Som risikovurderingsværktøj har MARAC ikke åbenbare fortrin for SARA:SV, men i og med, at SARA:SV tager sigte på at forebygge recidiv, er kredsen af brugere af vurderingen indsnævret til politiet, Kriminalforsorgen og behandlingsinstanser for voldsudøvende mænd.

MARAC kan gennemføres af alle myndigheder og hjælpeinstanser, som en truet kvinde kan have kontakt med, så som socialforvaltning, krisecenter, politi og evt. sundhedsvæsen. Sandsynligheden for, at en truet kvindes situation bliver afdækket og håndteret tidligt, vil alt andet lige være større, jo flere instanser der har mulighed for at blive opmærksomme på den. Erfaringerne fra Finland viser, at de fleste sager, som henvises til MARAC-møde kommer fra sociale myndigheder og hjælpeinstanser⁵⁰. I lyset af at det danske politi i 2015 har introduceret SARA:SV modellen til vurdering af risikoen for partnervold, vil det være nærliggende at undersøge, om denne og MARAC modellen vil kunne kombineres eller samarbejdes som led i udviklingen af en egentlig forebyggelsesplan mod partnervold og partnerdrab.

⁴⁹ Ibid, note 40.

⁵⁰ Samtale med forsker Minna Piispa. En evaluering i 11 byer viser, at de involverede instanser er meget positive over for det tværsektorielle og tværfaglige MARAC-møde, der gennemføres i højrisikosager for at vurdere kvindens situation og beskyttelsesbehov fungerer, fordi det er fast struktureret med en meget klar ansvarsfordeling, opfølgings- og tilbagemeldingspligt.

Risikovurderinger

SARA:SV-modellen

SARA:SV (Spousal Assault Risk Assessment – Short Version), er en forkortet og tilpasset udgave af SARA risikovurderingsmodellen. Modellen stammer fra USA. Den anvendes i Sverige og Norge og er taget i brug i Danmark i 2015. Den bygger på risikofaktorer, som er identificeret i den videnskabelige litteratur om partnervoldsforskning. SARA:SV risikovurderingen anvendes overvejende af politiet.

Værktøjet består af en checkliste med 15 spørgsmål og en manual. Checklisten er udviklet til at arbejde med voldsudøvere, og spørgsmålene handler om kriminel baggrund, tidligere vold, aktuel risiko for vold og psykosocial tilpasning samt andre overvejelser. Fem af checklistens spørgsmål handler om sårbarhedsfaktorer hos ofrene, som kan have betydning for beskyttelsen af hende/ham. Det noteres om de enkelte faktorer foreligger, og det vurderes, om der er særligt kritiske faktorer i "den aktuelle situation" (inden for de seneste fire uger) og "tidligere" (før de seneste fire uger). I manualen betones, at der ikke er tale om en lineær vurdering, men at enkelte kritiske faktorer kan føre til en vurdering af, at der foreligger høj risiko, selv om andre faktorer ikke foreligger.

Risikovurderingen foretages på grundlag af alle tilgængelige kilder, f.eks. forhør af voldsudøveren, interviews med den voldsramte, pårørende og evt. vidner. Også oplysninger om fysisk og psykisk vold og mishandling, misbrug, etc. fra f.eks. politiets sagsakter eller fra behandling eller andre sammenhænge kan inddrages.

Den politiperson, som foretager vurderingen lægger pointene sammen for at vurdere, om der foreligger en umiddelbar risiko for (fornyet) partnervold, eller om der foreligger en umiddelbar risiko for vold mod en anden person, f.eks. børn, slægtninge eller en tidligere samlevers nye partner. Risikoen vurderes på en 3-trins skala, hvor 1 er lav risiko, 2 middel og 3 høj risiko. Til sidst i skemaet skrives vurderingen og formålet og sammenhængen med vurderingen, sammenfatningen af de 20 faktorer, og hvilke faktorer, som forøger risikoen, dennes karakter og tidsperspektiv og forslag til risikohåndtering.

Sammenfattende kan man sige, at målgruppen for SARA:SV risikovurderingen er voksne voldsudøvere. Modellen omfatter kun i begrænset grad børn. Målsætningen med modellen er at forebygge, at voldsudøveren fortsætter med partnervold eller trusler herom. Checklisten til risikovurdering og en manual, og modellen er videnskabeligt afprøvet. Modellen anvendes overvejende af politiet, (i mindre udstrækning af sociale myndigheder) og forudsætter, at volden kommer til politiets kendskab. Modellen tager ikke sigte på forebyggelse af partnerdrab.

MARAC-modellen

I Finland anvendes MARAC risikovurderingsmodellen (Multi-Agency Risk Assessment Conferences) til vurdering af risikoen for gentagen partnervold. Modellen tager sigte på at forebygge, at en voldsramt udsættes for yderligere vold og trusler, og at beskytte vedkommende mod dette. Modellen stammer fra England. Den bygger på risikofaktorer, som er identificeret i den videnskabelige litteratur om partnervoldsforskning. MARAC risikovurderingen kan anvendes af alle myndigheder f. eks. politiet, de sociale myndigheder og skadestuer, men også f. eks. krisecentre og offerrådgivninger og -organisationer, som er i kontakt med en voldsramt.

Et risikovurderingsskema med 24 spørgsmål om risikofaktorer, herunder høj-risikofaktorer, anvendes i en samtale med den voldsramte. Spørgsmålene tager udgangspunkt i offerets frygt og tilstand, går videre med den aktuelle vold og slutter med spørgsmål om voldsudøveren. De særlige faktorer for forhøjet risiko for vold er uddybet i manualen, så den fagperson, som fortager vurderingen forstår de mekanismer og konsekvenser, der er forbundet med volden. Udover spørgsmålene til den voldsramte kan andre kilder inddrages. Risikovurderingen kan foretages af enhver af de myndigheder, den voldsramte person er i kontakt med.

I manualen findes instruktioner om risikovurderingen og formålet med spørgeskemaet, og om hvad der skal spørges om i interviewet med den voldsramte. Bl.a. fremhæves betydningen af at tale med den voldsramte i en rum under trygge forhold og af at udrede, hvor den voldsramte og evt. børn befinder sig, og endelig om hvordan de oplysninger, som gives i forbindelse med risikovurderingen, vil blive håndteret.

Efter risikovurderingen tager fagpersonen stilling til øvrige relevante oplysninger om f. eks. voldsudøveren, hvorvidt der er behov for beskyttelsesforanstaltninger, om risikoen for vold mod evt. børn og behov for underretning til de sociale myndigheder mv. Endelig tager fagpersonen stilling til, om sagen skal overgå til en MARAC arbejdsgruppe. Kriterierne for, om en arbejdsgruppe skal vurdere sagen er, om den voldsramte har givet 14 eller flere ja-svar på spørgsmålene i spørgeskemaet. (Sagen kan overgå til arbejdsgruppen på grundlag af færre point). Endvidere kan det være, at fagpersonens helhedsvurdering for, at risikoen for vold er høj, og endelig at politiet inden for de seneste 12 måneder har rykket ud til familien mindst tre gange.

Hvis risikoen for gentagen vold er høj, og den voldsramte giver samtykke til, at sagen behandles i MARAC, udpeges en uddannet støtteperson fra en frivillig organisation for den voldsramte. Støttepersonens opgave er at være i kontakt med den voldsramte og støtte hende i praktiske spørgsmål og formidle kvindens synspunkter og ønsker til MARAC gruppen. Endvidere skal støttepersonen søge at motivere den voldsramte til at følge sikkerhedsplanen og tilbyde støtte i hele processen.

MARAC-mødet er et fast tilbagevendende tværsektorielt møde, hvor fagpersoner fra de relevante myndigheder og evt. hjælpeorganisationer udveksler oplysninger og beslutter evt. sikkerhedsplan og beskyttelsesforanstaltninger, og den voldsramte informeres om beslutningerne. Hver myndighed beskriver herefter de beskyttelsesforanstaltninger, den har ansvar for, og en handlingsplan danner grundlag for den videre opfølgning. Hvis kvinden udsættes for ny vold, sendes sagen tilbage til MARAC gruppen til en ny gennemgang og fornyede overvejelser om sikkerhedsplan og beskyttelsesforanstaltninger.

Sammenfattende omfatter MARAC risikovurderingen målgruppen voksne voldsudsatte og delvis børn. Målsætningen er at forebygge en eskalering i udsathed for partnervold eller trussel herom, æresvold og stalking. Den består af en checkliste til risikovurdering og et skema til indhentning af samtykke med manualer. Modellen er tværsektoriel og anvendes af fagpersoner i de myndigheder, som kommer i kontakt med voldsramte. Modellen tager ikke sigte på forebyggelse af partnerdrab.

Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer

Hvordan civilsamfund og fagpersoner kan inddrages i forebyggelsen

København juni 2016

Esther Nørregård-Nielsen ph.d., cand. scient. soc.

Niels Westermann-Brændgaard, stud. scient. soc.

I samarbejde med Nell Rasmussen, konsulent, cand. jur.

Indholdsfortegnelse

Hvorfor interessere sig for partnervold?.....	61
Opbygning af projektet: Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer.....	62
Survey: Den enkelte danskers holdning til partnervold	62
Undersøgelse 2016	63
Der skal meget til, før man inddrager politiet	66
Vi gør som de andre – social pejling	69
Deskriptive normer og præsriptive normer	69
Hvorfor anvende Social Norm Approach	70
Social Norms Approach som forklaringsmodel på vores villighed til at gribe ind overfor partnervold ...	72
Vold i familien – social pejling	74
Social Norm Marketing	78
Social Norms Marketing i Danmark	80
Social Norms Marketing og partnervold	80
En helt anden kampagne kunne rette sig mod arbejdspladserne	82
Viden om partnervold i 2005	82
Fagpersoner: Undervisning om partnervold i 2015	85
Skadestuen	85
Udvidet og/eller ubetinget underretningspligt	86
Konklusion	87

Indledning

Næsten hver måned – og ikke sjældent oftere – skriver medierne om et partnerdrab, som regel på en kvinde. Ofte er der tale om meget voldsomme hændelser, og man må hver gang spørge sig selv, om sådanne partnerdrab kan forebygges, eller om de kommer ”ud af den blå luft”?

Et forebyggende perspektiv på partnervold, herunder på at forebygge dødelig vold og drab, er meget lidt udforsket og beskrevet i Danmark. Formålet med undersøgelsen var derfor som udgangspunkt at undersøge, om risikovurderinger med henblik på at forebygge partnervold, som anvendes i mange europæiske lande, herunder Norge, Sverige og Finland, også kunne anvendes i Danmark til at forebygge, at nogle tilfælde af partnervold eskalerer og ender i dødelig vold eller drab. Da undersøgelsen startede i 2013 var sådanne risikovurderinger ikke introduceret i Danmark. I 2015 indførte politiet SARA:SV, et redskab der skal hjælpe politiet i risikovurderingen i situationer med vold. Redskabet kan dog kun anvendes, såfremt volden har været fysisk, og såfremt volden kommer til politiets kendskab.

Hvorfor interessere sig for partnervold?

Inden for de seneste 10-15 år er der kommet en stigende erkendelse af, at vold er et alvorligt folkesundhedsproblem. Verdenssundhedsorganisationen, WHO, fremhæver, at vold på globalt plan er den tredje vigtigste årsag til død blandt 15-44-årige, og den femte vigtigste årsag til tabte gode leveår blandt kvinder (WHO 2002). Det betyder, at kroniske fysiske og psykiske helbredsproblemer som følge af vold belaster livet i alvorligt omfang for kvinder. Vi må formode, at voldsrelaterede helbredsproblemer også forekommer blandt mænd.

Der er af samme grund store sundhedsøkonomiske udgifter forbundet med de akutte følger af vold. En undersøgelse i Århus politikreds (Brink 1999) og en tilsvarende i Finland (Heiskanen & Piispa 2001) skønner, at den samlede udgift i sundhedsvæsenet til behandling af akutte voldsskader udgør knap 1 mia. kroner pr. år. Dertil kommer et betydeligt antal tabte arbejdstimer¹.

Det skønnes ud fra undersøgelser, at omkring 33.000 kvinder og 13.000 mænd årligt udsættes for partnervold. Der foretages dog kun omkring 500 politianmeldelser af partnervold, mens godt og vel 2000 kvinder årligt befinder sig på et krisecenter som resultat af partnervold (Helweg-Larsen 2012:15)². Sager om partnervold lander således sjældent på politiets bord og resulterer sjældent i et ophold på krisecenter. Den enorme disproportion – med 46.000 årligt udsatte for partnervold hvoraf de færreste får kontakt til nogle af de mest centrale aktører på området – siger noget om, at langt størstedelen af partnervolden aldrig forlader hjemmet, selvom man måske har haft kendskab til eller mistanke om partnervold enten i familien, blandt kollegaer eller blandt venner. Det er sikkert, at en større bevågenhed og et større engagement fra fagfolk tæt på familierne (pædagoger, lærere, sundhedspersonale mm) samt et større engagement i befolkningen er nødvendig, når det kommer til bekæmpelsen af partnervold.

¹ <http://www.si-folkesundhed.dk/upload/susy-kap13.pdf> (Hentet maj 2016).

² Vold i nære relationer. Omfang, karakter, udvikling og indsats i Danmark. 2012. Karin Helweg-Larsen. Statens Institut for Folkesundhed i samarbejde med Ministeriet for Ligestilling og Kirke.

Opbygning af projektet: Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer

Undersøgelsen: "Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer" er følgelig bygget op af tre elementer, der alle er samlet som et dokument. De er beskrevet hver for sig, men i samme dokument, fordi de forskellige bidrag hænger tæt sammen, men samtidig er så forskellige, at det ikke giver mening at ensarte dem. I stedet giver de hvert deres bidrag i forhold til et alvorligt emne.

- Første element er baseret på gennemlæsning af en række politisager vedrørende drab og dødelig vold i nære relationer i perioden 2009 til og med 2011.
- Andet element handler om civilbefolkningens parathed til at gå ind i sager om familievold.
- Tredje element omhandler fagpersoners uddannelse i forhold til at kunne håndtere familier præget af vold.

I denne del af rapporten indgår kun omtale af civilbefolkningens parathed til at indgå i sager om familievold samt fagpersoners uddannelse i forhold til at kunne håndtere familier præget af vold. Det første element kan læses i en særskilt afrapportering (Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Gennemgang af sagsakter hos politiet) ligesom såvel begge rapporter – både netop omtalte og nærværende er medtaget i en kortfattet rapport (Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Kort version samt fakta-ark).

Den enkelte danskers holdning til partnervold

Analysen af politisagerne viste, at en af udfordringerne i forhold til at hjælpe familierne er, at familierne ikke er kendt af systemet, men at venner og familie, kolleger og naboer ofte har vidst, at der var alvorlige problemer³. Spørgsmålet er, hvad der betinger, at mennesker ofte ikke handler, når vi oplever eller mistænker partnervold?

Det understreger udfordringen ved at antage, at politi, sundhedsvæsen eller NGO'er alene kan løse problemet med vold i nære relationer, samtidig med at det peger på, at hele befolkningen med fordel kunne blive draget ind i kampen mod partnervold.

Alfredsson et al.⁴ har – i en surveybaseret undersøgelse – fokuseret på villigheden til at gribe ind over for partnervold i Sverige. I undersøgelsen undersøger han villigheden til at gribe ind overfor partnervold ud fra årsager som respondenternes motivation, deres følelser angående partnervold, deres viden eller mangel på samme samt andre årsager til ikke at gribe ind. Disse årsager bliver underinddelt i henholdsvis personlige normer og følelsesmæssige reaktioner⁵.

Alfredsson et al. finder i undersøgelsen, at en vigtig prædiktor for, hvorvidt individet er villig til at gribe ind overfor partnervold, er, hvorvidt respondenterne mener, at man er forpligtet til at gribe ind overfor partnervold eller ej. En anden vigtig prædiktor er, hvorvidt man føler samvittighed over ikke at handle. En tredje prædiktor er respondenternes følelsesmæssige reaktioner på partnervold. Alfredsson et al. forklarer blandt andet dette ved, at det for de respondenter, som har stærke følelsesmæssige reaktioner på partnervold, er muligt at afhjælpe dette ubehag ved at gribe ind over for volden⁶. Den oplevede udbredelse

³ Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer. Gennemgang af politiets sagsakter.

⁴ H Alfredsson, K Ask, C von Borgstede (2013). Intimate partner violence: Beliefs and psychological predictors of the propensity to intervene: Foreligger såvel som bog som i form af oplæg til konference. The 9th meeting of Nordic Network of Psychology and Law, Aarhus, Denmark .

⁵ Til at måle henholdsvis de personlige normer og deres følelsesmæssige reaktioner på partnervold, blev respondenterne blandt andet bedt om at svare på, i hvilken grad de følte sig henholdsvis vrede, triste, frastødte og bange, når de hørte om partnervold. (Alfredsson et al 2013)

⁶ Alfredsson et al. 2013:

af partnervold spillede en mindre, men dog afgørende rolle. Respondenter der mener, at partnervold er et udbredt problem, er mere tilbøjelige til at ville gribe ind end omvendt.

Undersøgelse 2016

For at supplere læsningen af politisagerne, har vi foretaget en national spørgeskemaundersøgelse blandt danskere i alderen 18 – 85 år. Spørgeskemaet er udviklet af Rådgivende Sociologer⁷. Dataindsamlingen er gennemført som webinterviews af Epinions Danmarkspanel (CAWI). Der er i alt modtaget 1042 besvarelser. Svarene er vægtede. Dataindsamlingen startede d. 29/10 2015 og blev afsluttet d. 5/11 2015.

Spørgeskemaet afdækker, gennem en række spørgsmål, villigheden til at gribe ind overfor partnervold samt en række barrierer for at gribe ind. Det består af følgende 8 spørgsmål:

- Jeg mener, at vold mellem ægtefæller er et privat anliggende.
- Jeg ved generelt meget lidt om partnervold.
- Jeg har ikke overskud til at reagere på nogen, der er udsat for partnervold.
- Jeg vil udtrykke bekymring over for en person, hvis jeg flere gange ser vedkommende have blå mærker eller lignende.
- Jeg vil forsøge at overbevise en person, der er udsat for partnervold om, at parret bør søge hjælp.
- Jeg vil forsøge at overbevise en person, der er udsat for partnervold om, at vedkommende bør forlade partneren.
- Jeg vil ringe til politiet, hvis jeg hører eller ser et par råbe og skrike ad hinanden.

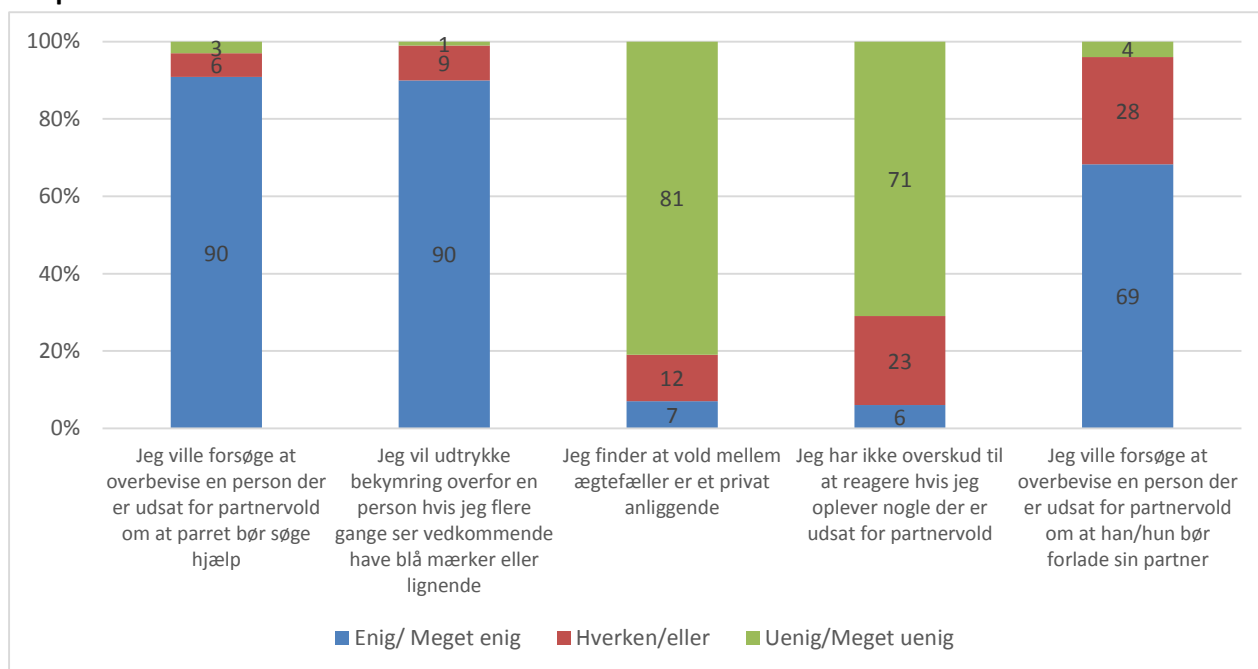
Normative spørgsmål

Spørgsmålene om forskellige situationer, hvor man skal forholde sig til partnervold, er med vilje formuleret således, at man nogle gange skal erklære sig enig og nogle gange uenig, såfremt man skal have den normativt mest rigtige adfærd. Eksempelvis er der spurgt om, hvorvidt man mener, vold mellem ægtefæller er et privatanliggende. Til det spørgsmål anses det som normativt rigtigst at svare, at man er uenig i at vold mellem ægtefæller er et privatanliggende. Der er også spurgt om, hvorvidt man ville forsøge at overbevise en person, der er udsat for partnervold, om at parret bør søge hjælp. Her anses det for normativt rigtigst at sige, at det er man enig i, at man ville.

Det er således vurderet, at det er rigtigere at forsøge at overbevise (hjælpe) en person, der har været udsat for partnervold, om, at vedkommende bør søge hjælp end at forholde sig passivt. Det er ligeledes vurderet, at det er rigtigere at mene, at vold mellem ægtefæller ikke er en privatsag, ud fra tanken om, at vi aldrig bør mene, at nogen har ret til at slå andre, mens vi ser stiltiende på.

⁷ Designet og spørgsmålene er udarbejdet med inspiration fra følgende undersøgelser "Women's Perceptions of Their Community's Social Norms Towards Assisting Women Who Have Experienced Intimate Partner Violence" (McDonnell et al. 2011) "Engaging Men as Social Justice Allies in Ending Violence Against Women: Evidence for a Social Norms Approach" (Fabiano et al. 2010). "Personal and Perceived Peer Attitudes Supporting Sexual Aggression as Predictors of Male College Students' Willingness to Intervene Against Sexual Aggression" (Brown & Messman-Moore 2010).

Fig 1: Hvordan ville man selv forholde sig i en række situationer, hvor man oplevede eller havde mistanke om partnervold

Note: Spørgsmålets originale ordlyd fremgår af grafikken. N= 1004.

I grafikken ovenfor – figur 1 – er kolonnerne ordnet normativt. Det vil sige, at der er taget stilling, hvilken opførsel der er den rigtigste i henhold til samfundsmoral og medmenneskelig omgang.

Stort ønske om at hjælpe

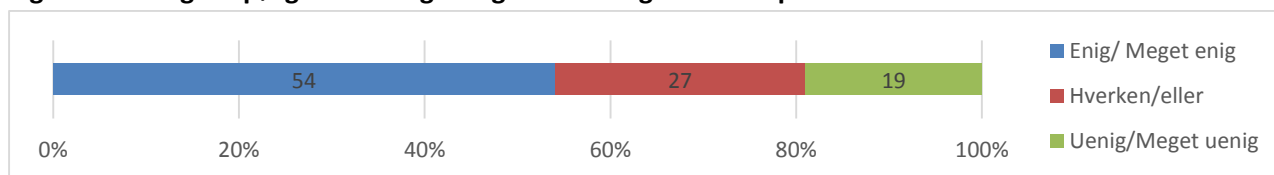
Flest er enige i, at de ville forsøge at overbevise en person, der var udsat for partnervold, om at parret bør søge hjælp, samt at de ville udtrykke bekymring overfor en person, de flere gange har set have blå mærker. Næstflest – men fortsat mere end 80 % - mener ikke, at vold mellem ægtefæller er et privat anliggende. De mener således, at det er noget, mennesker rundt om parret, gerne må have en mening om og gribe ind i. Kun 7% er enige i, at det er noget, parret må klare internt. Næsten tre ud af fire er uenige i, at de ikke har overskud til at reagere, hvis de oplever nogle være udsat for partnervold. Næsten lige så mange er enige i, at de ikke bare vil opfordre parret til at søge hjælp, men også opfordre den, der udsættes for partnervold, til at forlade partneren.

Ser man alene på opslutningen til de fire udsagn er der således en holdning til partnervold og en stor opmærksomhed og stort ønske hos 69 % eller flere om at gå ind i sager med partnervold og aktivt spille en rolle.

Viden om partnervold mangler

I undersøgelsen blev der også spurgt om den enkeltes viden om partnervold. Spørgsmålet er bevidst stillet, så det fremstår let og mere acceptabelt at angive, såfremt man ikke har viden.

Fig 2: Fordeling af spørgsmålet: Jeg ved generelt meget lidt om partnervold. Pct

Note: Spørgsmålets originale ordlyd fremgår af grafikken. N= 1004.

Som figur 2 viser, er mere end halvdelen enige eller helt enige i, at de generelt ved meget lidt om partnervold. Kun hver femte angiver, at de ikke er enige i, at de har lille viden om partnervold. Der er således hos mange en oplevelse af at mangle viden, hvilket giver baggrund for at antage, at mange vil føle sig usikre på, hvordan de skal vurdere en situation, de mistænker for at være partnervold. Manglende viden og usikker vurdering, kan meget let tænkes at have betydning for, hvorvidt man vil reagere på partnervold, hvis man oplever den. En ting er at ville reagere, hvis man føler sig sikker på, at man observerer partnervold eller tegn på partnervold. Noget andet er at reagere, hvis man ikke er sikker på, hvad man oplever. Ikke føler sig på sikker grund.

Der er – som det fremgår af gennemgangen af politiets sagsakter – eksempler på, at der sådan set har været meget tydelige tegn på en voldsom aktivitet, uden at de personer, der havde hørt om volden, havde reageret. Det gælder både blandt naboer, familie, kolleger og venner. Mange af kvinderne havde fortalt familie og/eller venner og arbejdskolleger, at de frygtede for deres liv, fordi deres partner havde truet dem med at slå dem ihjel. Kvindernes frygt var uafhængig af, om de udelukkende havde været udsat for psykisk vold eller også fysisk vold. I et enkelt tilfælde havde en mor anmeldt vold mod sin datter til politiet. Men selv om kvindernes omgivelser i en del tilfælde har talt med kvinden om hendes frygt og har været alvorligt bekymrede for hende, fremgår det generelt ikke, at de har foretaget sig noget derudover. I enkelte tilfælde udviste nære pårørende manglende forståelse af en kvindes frygt for gentagne dødstrusler - "Nu er du paranoid".

- Eks. Én kvindes nye kæreste havde flere gange advaret hende mod at mødes med sin eksmand alene, hvilket kvinden alligevel gjorde med fatale følger, da hun afleverede sin datter til samvær.

-I en sag havde drabsmanden, der havde et tilhold mod at nærme sig sin tidligere kone, iflg. 7 vidner fortalt dem, at han ledte efter kvinden for at slå hende ihjel. To af vidnerne havde advaret kvinden om mandens trusler.

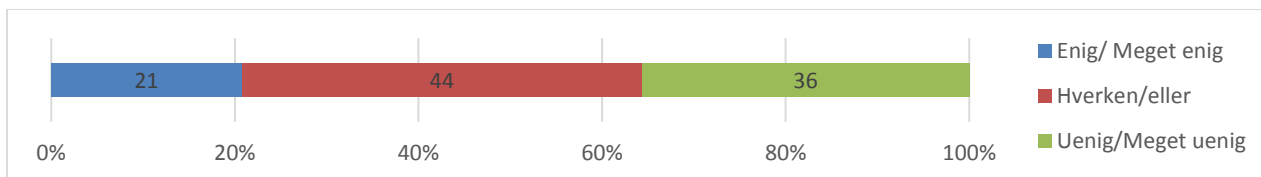
-En kvinde havde bedt naboer om at ringe til politiet, hvis de hørte larm fra parrets lejlighed. Kvinden blev forud for drabet udsat for grov voldtægt og skreg flere gange i løbet af (mindst) 10 minutter. Flere naboer i beboelsen hørte kvindens skrig, men foretog sig intet. Én ringede dog til sin mor om skrigene, men blev rådet til ikke at blande sig og fulgte dette råd.

Passivitet over for fysisk og psykisk partnervold er af mange grunde meget udbredt i befolkningen og udgør meget stærke barrierer mod at forholde sig til og at agere i konkrete situationer. Dette faktum udgør en selvstændig risikofaktor, som myndigheder må inddrage og tage højde for i deres planlægning af forebyggelsestiltag på voldsområdet.

Vil man inddrage politiet

I undersøgelsen blev der også spurgt om, hvorvidt man ville ringe til politiet, hvis man ser eller hører et par råbe af hinanden. Spørgsmålet er lidt drejet i sin formulering, idet der er en vis grad af forventning i spørgsmålsformuleringen om, at man vil kontakte politiet. Spørgsmålet kan således siges at antyde, hvad det rigtige svar er. Ikke desto mindre er næsten halvdelen af de adspurgte usikre på, hvad de vil gøre, og yderligere hver tredje er uenige eller meget uenige i, at de ville kontakte politiet.

Fig 3: Fordeling af spørgsmålet: Ville ringe til politiet, hvis jeg hører eller ser et par råbe og skribe af hinanden. Pct

Note: Spørgsmålets originale ordlyd fremgår af grafikken. N= 1004.

Man kan med rette mene, at spørgsmålet tegner et for upræcist billede af en voldelig situation, til at man som udeforstående kan vurdere, hvorvidt det er en situation, man vil trække politiet ind i. Omvendt kan det anføres, at der er tale om en spørgeskemasituation, hvor det er "gratis" at angive, at man vil involvere politiet, således som spørgsmålet mere eller mindre kraftigt opfordrer til. At sige "ja" til at man vil inddrage politiet, er jo ikke "farligt". Man kan i øvrigt anføre, at spørgsmålet er stillet efter alle de øvrige spørgsmål om partnervold, hvorfor tankegangen hos den, der skal svare, allerede er sporet kraftigt ind på emnet partnervold. Når hver tredje er uenig eller meget uenig i, at de vil kontakte politiet, kan man derfor godt, med forsigtighed overveje, om den tøvende holdning til at inddrage politiet også handler om, at det virker meget voldsomt at inddrage politiet. At der skal meget til (selv i en tænkt situation), før vi tager kontakt til dem, og i særlig grad, når vi ikke føler os sikre på, om vi har tilstrækkelig viden til at vurdere situationen jf. forrige figur 2. Det er dernæst interessant at overveje, hvor vi mener, at grænsen for privatlivets fred går. På den ene side angiver 81 % af dem, der svarer, at de ikke mener, at vold mellem ægtefæller er et privat anliggende. På den anden side vil man ikke tilkalde politiet, hvis man ser et par råbe og skribe af hinanden. Det åbner for en overvejelse om, hvor, på det man lidt prosaisk kunne kalde en familievoldsskala, privatlivets fred ophører.

Der skal meget til, før man inddrager politiet

I og med at politiet er en meget afgørende faktor for at få startet en sag mod den voldelige partner, er det interessant, at der er så store forbehold for at inddrage politiet. Både hos kvinden og dem omkring kvinden. Processen forud for, at kvinder søger hjælp hos politiet i forbindelse med partnervold, er kompleks. Dette gælder også, når en kvinde søger hjælp hos politiet på grund af trusler. En norsk undersøgelse af voldsramte kvinders oplevelse af vold som potentielt dødelig, viste, at kvinder, der søgte hjælp, i signifikant højere grad anså fysisk vold som potentielt livstruende end psykisk vold og psykisk vold, herunder trusler, som mere potentielt livstruende end seksuel vold⁸. Det første er ikke uventet, mens det sidste er interessant, fordi en del undersøgelser har identificeret seksuel vold som en risikoindikator for

⁸ Vatnar, Solveig Karin Bø: Bjørkly, Stål: Lethal Intimate Partner Violence: An Interactional Perspective on Women's Perceptions of Lethal Incidents. I Violence and Victims, Volume 28, Number 5, 2013. Volden var opdelt i 4 grader af alvor, som indeholdt både eksempler på fysisk og psykisk vold. Dødsrusler blev kategoriseret som ekstremt alvorlig psykisk vold (abuse). Vatnar, Solveig Karin Bø: Partnerdrap i Norge 1990-2012. En mixed methods studie av risikofaktorer for partnerdrap. Oslo 2015.

partnerdrab⁹. Mere end ¼ af de voldsramte kvinder opfattede den form for fysisk vold, de havde været udsat for som potentielt dødelig, og mere end 60 % af kvinderne havde oplevet psykisk vold, som de opfattede som potentielt dødelig. Af disse havde næsten 90 % oplevet trusler om at blive slået ihjel. Dette støtter anden forskning, som viser, at den væsentligste enkeltstående indikator for, om kvinderne søgte hjælp var, at de frygtede for deres liv. Når kvinderne oplevede psykisk vold, herunder trusler som potentielt dødelig, anmeldte de i højere grad truslerne til politiet, end de søgte hjælp i forbindelse med fysisk vold.

En kvindes politianmeldelse af, af frygt for sit liv på grund af sin partners eller tidligere partners trusler vil som regel være udtryk for en forhøjet risiko for hendes liv og helbred. Alvorlige trusler bør derfor kunne danne grundlag for en egentlig risikovurdering, ikke blot hvis kvinden også har været udsat for fysisk vold, og ikke blot ved strafbare dødstrusler, men også hvor andre trusler og sammenhængen, de er fremsat i, har ført til, at kvinden frygter for sit liv.

Nogle kvinder i materialet anmeldte dødstrusler til politiet, som foretog et skøn om, hvorvidt de skulle have en overfaldsalarm, eller om der var grundlag for at give manden et tilhold. I nogle tilfælde vurderede politiet, at der ikke var grundlag for at handle, fordi manden ikke havde udøvet vold, der medførte skader.

Eks. I et par tilfælde havde politiet en uformel samtale med manden og formanede ham om at slutte med sine trusler. Dette var tilfældet i en sag, hvor en tidligere kæreste, efter at hans unge kæreste havde forladt ham, blev ved med at opsøge kvinden og true hende med, at hun skyldte ham penge. Bl.a. kom han om natten, hamrede på døren til hendes bolig og råbte, at han nok skulle få hævn, etc. Den unge kvinde var meget bange for den tidligere kæreste, som havde været voldelig over for hende, og ringede til politiet for at få et tilhold mod manden. Hun fik at vide, at politiet ikke kunne gøre noget, før hun havde fået tæv to - tre gange. Hendes forældre kontaktede ligeledes politiet og fik samme besked. Den unge kvinde og hendes nuværende kæreste endte med at skyde den tidligere kæreste.

Konklusionen er således, at næsten ingen finder, at partnervold er en privatsag. Og næste alle vil gerne aktivt gøre noget, hvis de oplever partnervold. Det vil de i en grad, så de erklærer, at det vil de have overskud til, hvad enten det er at råde den voldsudsatte til at gå i parterapi eller på anden måde få hjælp til at håndtere situationen eller direkte at opfordre vedkommende til at komme ud af det voldelige forhold. Samtidig oplever mange, at de har en usikker viden at bygge deres handlinger og holdninger på, og de færreste ønsker at inddrage politiet.

Små variationer

Vi undersøgte forskelle i svarmønstre på baggrund af, hvor i landet man bor, køn, alder og uddannelse. Det er baggrundsforhold, der ofte har betydning for, hvad man svarer, og vores hypotese var, at i særlig grad køn, men også uddannelse ville have betydning for svarene. Disse forventninger havde bund i, at vold mellem ægtefæller ofte omtales som noget, der i særlig grad rammer kvinderne – der er altså som udgangspunkt et aspekt omkring køn, som vi forventede at genfinde i svarene. Forventningerne til svarforskelle i forhold til alder skyldes en formodning om, at vold i familien er blevet mere italesat de senere år, det er blevet lettere at klare sig selv som enlig kvinde, hvorfor vi forventede større modstand mod vold blandt de yngre. Vi har vurderet svarene i forhold til et 5% signifikansniveau, og anvendt chi²-test på alle kryds og gammatest i de tilfælde, hvor det var muligt.

⁹ Ibid.

Helt overordnet gælder det, at vi har fundet overraskende få forskelle i svarmønstrene baseret på de udvalgte baggrundsvariable. Ikke blot er det overraskende, at der er så få steder, hvor baggrunden har en betydning, men også at selv disse forskelle er små om end signifikante.

Alder

Et spørgsmål der giver anledning til lidt varierede svar er spørgsmålet om, hvorvidt man anser vold mellem ægtefæller som et privatanliggende. 75 % af dem i alderen 18-28 år, er uenige eller meget uenige i, at det er et privatanliggende. Det gælder for 84 % af dem der er 60 år eller ældre. Alderen har også lidt betydning for, hvorvidt man er enig i, at man ville forsøge at overtale den voldsramte til at forlade partneren. Det vil 76 % af dem i alderen 18-28 år, men kun 62 % af dem, der er over 60 år. Svarene på disse to spørgsmål, som er de eneste, hvor alderen har lidt betydning, hænger ikke helt sammen. Man skulle forvente, at de unge - hvis de gerne vil overtale den voldsramte til at forlade partneren - også måtte mene, at vold mellem ægtefæller dermed ikke er et privatanliggende. Og omvendt mener en del af de ældre, at vold ikke er et privatanliggende, men at gå så langt som til at anbefale at man skal forlade ægtefællen grundet vold, vil de dog heller ikke. Vi har ikke mulighed for at gå dybere ind i forklaringerne med vores materiale.

Køn

Køn har større betydning for, hvad man svarer end alder. Der er for alle spørgsmål, vi har med i undersøgelsen, tale om, at kvinderne er enten lidt mere uenige eller lidt mere enige i det spørgsmål eller den påstand, der stilles, end mændene. Der er tale om signifikante, men svage forskelle. Således gælder f.eks. at 85 % af kvinderne er uenige eller meget uenige i, at vold er et privat anliggende. Det gælder 77 % af mændene. 49 % af kvinderne er enige eller meget enige i, at de ved for lidt. Det gælder 60 % af mændene. Forskellen er gennemgående 7-10 %.

Uddannelse og hvor man bor har ikke betydning for, hvordan man svarer.

Vi fik delvis vores hypotese bekræftet, idet alder og køn er de to forhold, der har mest betydning for, hvad man svarer. Uddannelse og sted man bor har ingen betydning. Samtidig er der dog tale om, at køn og alder har ret lille betydning for, hvad man svarer på, hvordan man selv ville forholde sig, såfremt man oplever andre blive udsat for familievold.

Vi gør som de andre – social pejling

Som sagt når vi i vores undersøgelse frem til at flertallet gerne vil hjælpe og mener, at vold ikke er en privatsag, og at det er en problemstilling de vil have/ tage sig overskud til at handle på, hvis de møder den. Dermed ligger undersøgelsen på linje med Alfredsson et al., der når frem til, at mange gerne vil handle, i særlig grad hvis man mener, man er forpligtet til at hjælpe.

Hvad Alfredsson et al. dog ikke har inkluderet i undersøgelsen, er de situationer, hvor vi ganske vist har et ønske og en intention om at handle på en særlig (og rigtig) måde, men hvor vi i realiteten handler anderledes, end vi ønsker. Det sker, dels fordi vi er bange for at træde ved siden af det, vi skønner som socialt acceptabelt, dels fordi vi forsøger at leve op til de forventninger, vi forventer, der er til os i en given situation¹⁰. Sagt mere populært, glemmer man ofte sine idealer, sin viden og sine holdninger, når man bliver stillet i situationer, hvor man enten reelt oplever at blive ekskluderet fra en eftertragtet social sammenhæng eller er bekymret for at blive det grundet sine idealer og holdninger.

Sociale normer kan i bredeste forstand beskrives som implicitte og explicitte regler for passende adfærd (LaBrie et al 2010)¹¹. Det er således sociale normer, der er grundlaget for, hvilke typer af opførsel vi finder henholdsvis passende og upassende i de fleste situationer. For at belyse indflydelsen af sociale normer på vores villighed til at gribe ind over partnervold, præsenterer vi Social Norms Approach (SNA), der også ofte kaldes social pejling. Teorien beskæftiger sig med, hvordan vores adfærd ofte påvirkes af forkerte antagelser om, hvordan andre individer tænker og agerer. Et eksempel på dette kan findes i Cialdini et al.'s undersøgelse fra 1990, der beskæftiger sig med vores tilbøjelighed til at smide affald på jorden (Cialdini et al 1990)¹². Undersøgelsen viste, at forsøgspersonerne var mere tilbøjelige til at smide affald på gaden, hvis de fik indtrykket af, at det gjorde de fleste, mens færre ville smide affald på gaden, hvis de mente, at det gør de færreste, og dermed at det at smide affald er i modstrid med gældende sociale normer.

Deskriptive normer og Præskriptive normer

Der findes to forskellige former for sociale normer:

- Deskriptive normer: Hvad gør vi? Hvor mange ryger?
- Præskriptive normer: Hvad er det rette at gøre? Hvor mange synes, det er i orden at ryge?

Udfordringen ved at have både et tænkt og et faktisk niveau er, at vi også orienterer os mod de andre. Hvad gør de? Hvilke handlinger foretager de. Og samtidig at vi orienterer os mod deres holdninger. Hvad synes andre, er det rigtige at gøre?

- Det vi siger, vi gør, og det vi gør, hænger ikke altid sammen
- Det vi tror, andre gør, og det de gør, hænger heller ikke altid sammen.

¹⁰ Balvig og Holmberg 2014: 18 i Balvig og Holmberg 2014:: Flamingoeffekten. Sociale overdrivelser og social pejling. Jurist og Økonomforbundets forlag.

¹¹ Joseph W. LaBrie, Justin F. Hummer, Clayton Neighbors, Mary E. Larimer. Whose opinion matters? The relationship between injunctive norms and alcohol consequences in college students. Addictive Behaviors: Volume 35, Issue 4, April 2010, Pages 343–349

¹² Cialdini, Robert B.; Reno, Raymond R.; Kallgren, Carl A. :A focus theory of normative conduct: Recycling the concept of norms to reduce littering in public places. Journal of Personality and Social Psychology, Vol 58(6), Jun 1990, 1015-1026.

Forskellen mellem faktiske og oplevede normer er af stor betydning. Inden for Social Norms Approach vurderes det, at det er de oplevede normer, som har den største effekt på vores adfærd, da vi sjældent har nogen egentlig viden om de faktiske normer. Vores forventning om eller tro på, hvad andre mener, styrer således vores laden og gøren i meget høj grad. Det, der styrer os, er langt fra altid de meninger, en anden person har, men de meninger og holdninger vi tillægger en anden person.

Sociale misforståelser

Som nævnt handler teorien om Social Norms Approach om, hvordan vores egen adfærd påvirkes af vores forestillinger og tanker om, hvad andre mener, hvordan de handler og af hvilke grunde. Pointen er, at vores forventning til andres meninger og handlinger ofte adskiller sig fra "virkeligheden". Er der uoverensstemmelser mellem oplevede og faktiske normer - hvad end der er tale om deskriptive eller præskriptive normer - kaldes det sociale misforståelser:

Sociale underdrivelser: Man tror, at der er færre, der enten mener eller gør noget bestemt, end det faktisk er tilfældet. Hvis antagelsen bliver, at en problemstilling ikke er særlig udbredt, vil der blive taget meget lidt hånd om den, og den kan udvikle sig til en mindretalsmisforståelse.

Mindretalsmisforståelser: Man tror, at det er mindretallet, der enten mener eller gør noget bestemt, men det viser sig, at det faktisk er flertallet. Man tror f.eks., at man er den eneste, der ikke har forstået det underviseren fortæller. For at være en del af gruppen og af angst for at stikke ud, undlader man at spørge om det, man ikke forstår. I realiteten – hvis der er tale om en mindretalsmisforståelse - er næsten alle i tvivl og ville have været glade for afklarende spørgsmål.

Sociale overdrivelser: Man tror, at ret mange mener eller gør noget bestemt, end det faktisk er tilfældet. Den sociale overdrivelse risikerer at blive til flertalsmisforståelser, såfremt for mange tror på det.

Flertalsmisforståelser: Man tror, at det er flertallet, der enten mener eller gør noget bestemt, men det viser sig, at det faktisk er mindretallet. Man tror måske, at rigtig mange danskere smider skrald ud af bilvinduet, men i virkeligheden gør de færreste det^{13,14}.

Udfordringen er, at en hverdag der er levet på, hvad andre gør og hvad vi tror andre gør, i stedet for på viden, egne værdier med mere, risikerer at føre til, at der ikke tages tilstrækkelig hånd om de ting, som vi mener, vi burde tage hånd om. Hvis vi mener, at alle kører bil, selvom de har drukket, vil vi mene, at det blot er næsten i orden, at vi sætter os bag rattet efter en våd aften, uanset at vi har en masse viden om alkohols negative indflydelse på evne til at køre bil.

Hvorfor anvende Social Norms Approach?

Teorien om Social Norms har været brugt med succes i arbejdet med kortlægning af sociale misforståelser og deres effekt på udbredelsen af bestemte typer af risikoadfærd samt til inkorporering af denne viden i det forebyggende og behandlende arbejde.

¹³ Balvig & Holberg 2014:20 i Balvig og Holmberg 2014: Flamingoeffekten. Sociale overdrivelser og social pejling. Jurist og Økonomforbundets forlag.

¹⁴ Cialdini, Robert B.; Reno, Raymond R.; Kallgren, Carl A. :A focus theory of normative conduct: Recycling the concept of norms to reduce littering in public places. Journal of Personality and Social Psychology, Vol 58(6), Jun 1990, 1015-1026.

Der er således gennemført studier af teoriens anvendelsesmuligheder i arbejdet med forebyggelse af seksuel vold og vold i nære relationer. Et af de mere fremtrædende arbejder er Neighbors et al.'s undersøgelse af normative misforståelser omkring partnervold hos udøvere af partnervold¹⁵. Undersøgelsen bygger på resultater fra tidligere undersøgelser, hvor individer, der udøver en eller flere typer af risikoadfærd (som eksempel overforbrug af alkohol) ofte og konsistent overvurderer i hvilken udstrækning andre udøver en lignende risikoadfærd. Efterfølgende har man haft succes med at arbejde med disse sociale misforståelser i et videre forebyggende og behandlende arbejde.

Neighbors et al. udforsker således potentialet for at anvende teorien om Social Norms Approach i arbejdet med forebyggelse af partnervold¹⁶. Undersøgelsen er baseret på surveydata fra 128 mænd, der har henvendt sig til forskerne bag undersøgelsen, og angivet at de udøver partnervold men aldrig er blevet dømt for det. De er på baggrund heraf blevet taget med i undersøgelsen, og er som led i denne, blevet spurgt om forekomsten af syv typer af partnervold i deres eget forhold. Dernæst er de blevet spurgt om deres antagelse om, hvor mange amerikanske mænd, der har udøvet en eller flere af disse syv typer af partnervold. Resultaterne fra undersøgelsen tyder på, at udøverne af partnervold overvurderede mængden af partnervold hos andre mænd både hvad angår type og hyppighed, og at jo mere de overvurderede hyppigheden eksempelvis fysisk eller psykisk partnervold, jo mere tilbøjelige var de til selv at udøve fysisk eller psykisk partnervold og ligeledes omvendt, jo mindre de overvurderede hyppigheden af fysisk eller psykisk partnervold, jo mindre tilbøjelige var de til selv at udøve fysisk eller psykisk partnervold. Neighbors et al. udviklede endvidere materiale, der kan anvendes i terapeutiske sessioner ved at 'konfrontere' udøvere af partnervold med forskellen på deres egne oplevede og de faktiske sociale normer vedrørende partnervold. Dette gør det lettere potentielt at ændre deres adfærd på dette område. Undersøgelsen præsenterer dog ingen data for, i hvilken grad de havde succes med dette.

Undersøgelsen har en række begrænsninger, som forfatterne bag undersøgelsen også selv nævner. De 128 mænd er med al sandsynlighed ikke repræsentative for den samlede population af amerikanske mandlige udøvere af partnervold. Der mangler således sammenlignelige data på, hvordan mænd der ikke har udøvet partnervold, vurderer forekomsten af de samme syv typer af partnervold for at se, hvorvidt der er forskel på gruppen af udøvende og ikke udøvende mænd af partnervold. Rekrutteringen er ikke foregået ved tilfældig udvælgelse, idet udøverne selv har taget kontakt til forskerne på baggrund af opfordringer fra radioreklamer, flyers, fagprofessionelle og lignende. Videre er det heller ikke muligt for undersøgelsen at slå fast, hvorvidt adfærden er et resultat af sociale misforståelser eller omvendt. Neighbors et al. er dog fortalere for, at der er tale om et reciprokt forhold. Den sociale misforståelse menes delvist at have udspring i egen adfærd og at være udtryk for en projektion af egne normer ud på andre for at skabe et billede af, at man befinder sig indenfor normalområdet, men at det ikke er den fulde fortælling. Neighbors og Dillard med flere har tidligere lavet en undersøgelse af det tidsmæssige forhold mellem oplevede normer og adfærd i forbindelse med unges alkoholforbrug. De fandt, at oplevede normer vedrørende alkoholforbrug hos andre unge var en signifikant prædiktør for unges alkoholforbrug målt over tid¹⁷. Eller sagt med andre ord – de unge drikker mere, når de tror, at deres venner drikker meget. Det tyder på, at

¹⁵ Clayton Neighbors, Denise D. Walker, Lyungai F. Mbilinyi, Allison O'Rourke, Jeffrey L. Edleson, Joan Zegree, Roger A. Roffman. Normative Misperceptions of Abuse Among Perpetrators of Intimate Partner Violence. *Violence Against Women* April 2010 vol. 16 no. 4 370-386

¹⁶ Ibid

¹⁷ Neighbors, Clayton; LaBrie, Joseph W.; Hummer, Justin F.; Lewis, Melissa A.; Lee, Christine M.; Desai, Sruti; Kilmer, Jason R.; Larimer, Mary E. Group identification as a moderator of the relationship between perceived social norms and alcohol consumption. *Psychology of Addictive Behaviors*, Vol 24(3), Sep 2010, 522-528.

sociale misforståelser i nogen udstrækning er bestemmende for vores adfærd. Ved at 'rette op' på disse misforståelser, kan man ændre på en given type adfærd, viser undersøgelserne. Resultaterne fra tidligere undersøgelser garanterer selvfølgelig ikke, at en sådan sammenhæng også findes, når det drejer sig om sociale misforståelser i forbindelse med partnervold. Men undersøgelserne peger på at oplevede sociale normer har en indflydelse på vores adfærd generelt, hvorfor Social Norms Approach i brede kredse også vurderes som et meningsfuldt værktøj i arbejdet med partnervold.

Social Norms Approach som forklaringsmodel på vores villighed til at gribe ind overfor partnervold

Som beskrevet viser Neighbors et al., hvordan Social Norms Approach kan være et brugbart værktøj i arbejdet med udøverne af partnervold, og hvordan man - ved at overkomme sociale misforståelser hos udøverne - potentielt kan mindske forekomsten af partnervold. Berkowitz med flere mener dog, at Social Norms Approach ikke udelukkende er anvendeligt i situationer, hvor man søger at få en gruppe til at afstå fra at udøve en bestemt type af risikoadfærd. Teorien og metoden kan også bruges i situationer, hvor individer er tilskuere 'bystanders' og afstår fra at reagere på andres problematiske adfærd. Det er eksempelvis ofte tilfældet ved hjertestop, hvor mange afholder sig fra at hjælpe af bekymring for at gøre noget forkert¹⁸. Det tilsvarende kan man se omkring partnervold¹⁹. Man kan godt vælge at være tilskuer (holde sig udenfor situationen) til trods for, at de fleste af os har en idé om den negative effekt, det har, at man ikke træder til. De fleste ved f.eks. godt, hvilken negativ betydning partnervold har for både offeret og omgivelser, men ønsker ikke at blande sig²⁰.

Et eksempel er Fabiano et al.'s undersøgelse af sammenhængen mellem egne holdninger og oplevelsen af andres holdninger i en undersøgelse, der dels fokuserede på, hvor vigtigt man mener, at samtykke ved seksuelt samvær er, dels villigheden til at gribe ind overfor forskellige typer af seksuel vold hos amerikanske college studerende²¹. 2500 studerende blev inviteret til at deltage i en spørgeskemaundersøgelse. Heraf deltog 25 %. Spørgeskemaet udforskede to centrale temaer: "Vigtigheden af samtykke forud for seksuelt samvær" og "Villighed til at gribe ind i situationer, der kan lede til seksuel vold". De studerende blev bedt om at svare på spørgsmålene med udgangspunkt i dels egen holdning, dels hvad de tror, deres mandlige medstuderende mener, dels hvad de tror, deres kvindelige medstuderende mener.

Undersøgelsen viser at:

- Vigtigheden af *samtykke forud for seksuelt samvær* er stor for både mænd og kvinder med en score på henholdsvis 11,4 og 11,6 på en skala fra 0 – 12.
- Mænd antager, at andre mænd vil vurdere vigtigheden af samtykke til 8,4 og at kvinder vil vurdere vigtigheden til 10,0.

¹⁸Rådgivende Sociologer 2013: Barrierer for at gribe ind ved Hjertestop. En interviewundersøgelse. Gennemført af Rådgivende Sociologer for Hjerteforeningen 2013

¹⁹ Gary W. Paquin: A Statewide Survey of Reactions to Neighbors' Domestic Violence. J Interpers Violence December 1994 vol. 9 no. 4 493-502

²⁰ Alan D. Berkowitz (2010): Fostering Healthy Norms to Prevent Violence and Abuse: The Social Norms Approach. To be published in Keith Kaufman, Ed (2010): The Prevention of Sexual Violence: A Practitioner's Sourcebook, NEARI Press.

²¹Patricia M. Fabiano, H. Wesley Perkins, Alan Berkowitz, Jeff Linkenbach & Christopher Stark: Engaging Men as Social Justice Allies in Ending Violence Against Women: Evidence for a Social Norms Approach. Journal of American College Health Volume 52, Issue 3, 2003 pages 105-112

- Det vil sige, at der er tale om en social underdrivelse, da man antager, at andre vil vurdere vigtigheden lavere, end de egentlig gør.
- Mænd, der vurderede vigtigheden af samtykke højt for deres mandlige medstuderende selv lagde stor vægt på samtykke.
- Villigheden til at *gribe ind i situationer, der kan lede til seksuel vold* er på henholdsvis 5.8 for mænd og 6.0 for kvinder.
- Mændene vurderer andre mænds villighed til at gribe ind til 4.7, mens de vurderer kvindernes villighed til at gribe ind til 6.7.
- Der var altså tale om en social overdrivelse, hvad angår mændenes forestillinger om kvinders villighed til at gribe ind, mens der er tale om en social underdrivelse, når det gælder oplevelsen af andre mænds villighed til at gribe ind (Fabiano et al. 2010: 108).
- Mænd der angav at være villige til at gribe ind i situationer, der kan lede til seksuel vold, havde også en forventning om, at andre mænd ville være villige til at gribe ind.

På baggrund af dette angiver forfatterne, at de mener, at man skal rette større opmærksomhed på mændenes fejlagtige antagelse om, at andre mænd ikke er villige til at gribe ind. Kan man rette op på mænds sociale underdrivelse af andre mænds villighed til at gribe ind, vil det påvirke deres egen villighed til at gribe ind i en positiv retning²².

Social pejling i Danmark

Social Norms Approach eller social pejling, som det oftest omtales i dansk kontekst, kan dateres helt tilbage til 1960'erne, hvor det første kendte kontrollerede eksperiment i verden vedrørende flertalsmisforståelser blev gennemført som en undersøgelse om hashforbrug blandt 9. klasser på tre skoler²³. Der er siden lavet et fremtrædende forsøg indenfor dette - "Ringstedforsøget" - med professor emeritus ved Københavns Universitet Flemming Balvig i spidsen i samarbejdet med Det Kriminalpræventive Råd, Ringsted Kommune samt Ringsted Politi. Forsøget blev gennemført med elever fra 5. og 6. klasse, som blev tilfældigt opdelt i henholdsvis forsøgs- og kontrolklasser, som hver blev bedt om at svare på et spørgeskema omhandlende forskellige typer af risikoadfærd herunder alkohol, tobaksrygning og brug af stoffer med henblik på at vurdere både egen og blandt andre skolekammeraters engagement i disse typer af risikoadfærd. Der blev efterfølgende lavet en række 'forsøgsg dage', hvor de unge fra forsøgsklasserne blev konfronteret med deres sociale misforståelser og blev bedt om at diskutere dem i mindre grupper og som samlet klasse. Der blev et år senere igen målt på engagement i forskellige typer af risikoadfærd, og her viste det sig blandt andet, at signifikant færre drikker sig fulde månedligt, har røget hash inden for det seneste år eller generelt begået kriminalitet i forsøgsklassen. Samlet set er forebyggelseseffekten vurderet til 35 % målt i antal episoder, hvor eleverne har været engageret i risikoadfærd²⁴. "Ringstedforsøget" blev i 2006 tildelt The European Crime Prevention Award, og gav videre anledning til etableringen af Videncenter for Social Pejling oprettet i samarbejde mellem Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet og TrygFonden. Videncenteret havde til formål at udvikle, indsamle og formidle viden vedrørende brug af social pejling som forebyggelse af risikoadfærd i Danmark. Centeret lukkede planlagt efter 3 år, og er ikke blevet genoprettet eller videreført i anden art. Sidenhen har Flemming Balvig og Lars Holmberg udgivet bogen "Flamingoeffekten – Sociale

²² Fabiano et al. 2003: 110

²³ Balvig og Holmberg 2014:27 i Balvig og Holberg 2014: Flamingoeffekten. Sociale overdrivelser og social pejling. Jurist- og økonomiforbundets forlag.

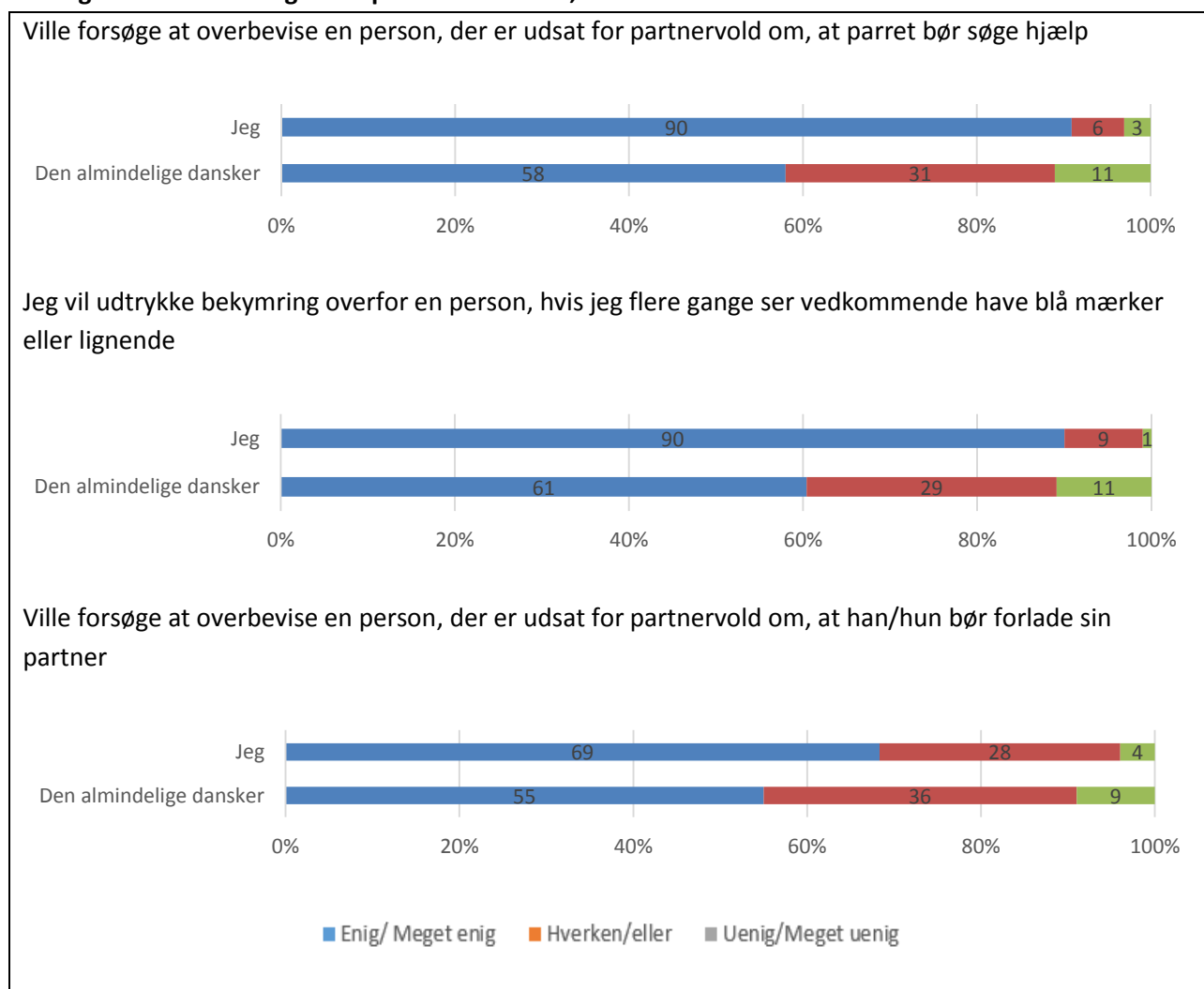
²⁴ Balvig, F., Holmberg, L. & Sørensen, A.S. (2005): Ringstedforsøget. Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet. København: Jurist- & Økonomiforbundets Forlag.

overdrivelser og social pejling”, som er en omfattende introduktion til feltet både i dansk og international kontekst²⁵. Der er endnu ikke lavet undersøgelser omkring anvendelsen af Social Norms Approach eller social pejling i Danmark.

Vold i familien - social pejling

Som led i undersøgelsen af danskernes holdning til vold i familien, spurgte vi også, hvorledes de troede, at den almindelige dansker forholdt sig til emnet. De blev således både spurgt om egen holdning og hvad de forventede, at den almindelige dansker ville svare. Formålet var at undersøge, hvorvidt der er sociale over- eller underdrivelser, der kan have betydning for, hvorledes man selv agerer, uanset hvilke holdninger man selv har. Som nævnt tidligere, mente de adspurgte selv, at vold i familien ikke var en privatsag, at man ville opsøge dem til at få hjælp og også ofte til, at den voldsramte forlod forholdet, lige som man ville udtrykke bekymring, hvis man observerede blå mærker. Til gengæld angav de fleste, at de generelt vidste meget lidt om familievold og kun de færreste ville involvere politiet, hvis de så et par råbe og skrike af hinanden.

Fig 4: Social pejling: Hvordan vil man selv reagere og hvordan forventer man, at den almindelige dansker vil reagere i en række sager om partnervold. Pct. , N=1004

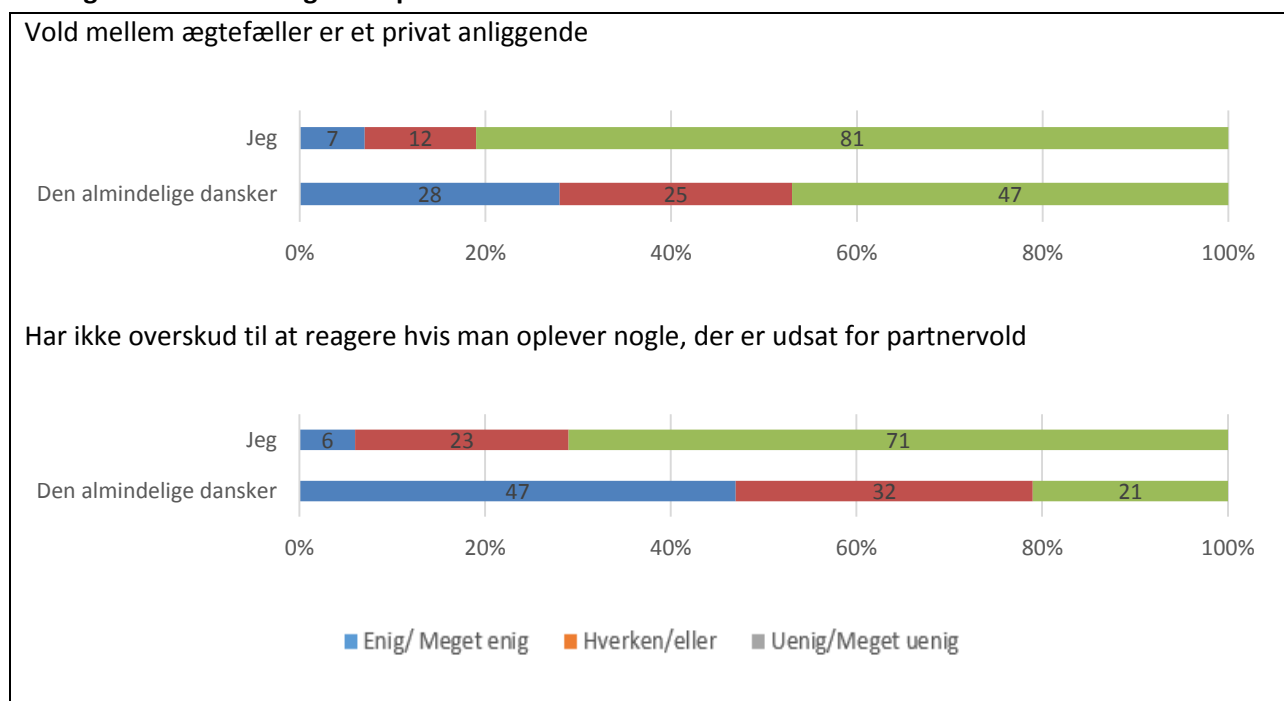
²⁵Balvig og Holmberg 2014: Flamingoeffekten. Sociale overdrivelser og social pejling. Jurist og Økonomforbundets forlag.

Som det fremgår af figur 4 angiver mere end 90 %, at de vil forsøge at overbevise en person, der er udsat for partnervold om, at vedkommende skal søge hjælp. Men forventningen er, at mindre end 60 % af danskerne generelt vil forsøge det samme. Som vist i tidligere undersøgelser, har vores forventninger til, hvad de andre vil gøre stor betydning for, hvor villige vi selv er til at handle. En så markant social underdrivelse vil meget let betyde, at vi – stillet overfor en person der har været udsat for vold, ikke vil gå i dialog med vedkommende og råde vedkommende til at søge hjælp sammen med sin partner.

Det samme gælder en langt mere synlig ting, nemlig at have observeret blå mærker på en anden gentagne gange. Igen har man langt højere forventninger til, hvad man selv vil gøre, end til hvad den generelle danske vil gøre. Eller også er man usikker på, hvordan den almindelige dansker stiller sig til den sag. I følge teorien om social pejling, vil det føre til, at man tøver, at man skubber sin egne normer og værdier og måske også viden væk, og i stedet handler på følelser og fornemmelser af hvad andre anser for det rigtige. Og ofte vil disse følelser eller fornemmelser være forkerte.

Man kan se, at jo mere radikale løsninger der foreslås, jo mere er man i tvivl om ikke bare de andres men også egen holdning. Næsten hver tredje er således i tvivl, om hvorvidt de direkte vil opfordre til, at den voldsramte forlader partneren, men også her ser vi, at forventningerne til hvad de andre vil gøre er lavere end forventningerne til en selv. Se fig. 5.

Fig 5: Social pejling: Hvordan vil man selv reagere og hvordan forventer man, at den almindelige dansker vil reagere i en række sager om partnervold. Pct.

N= 1004

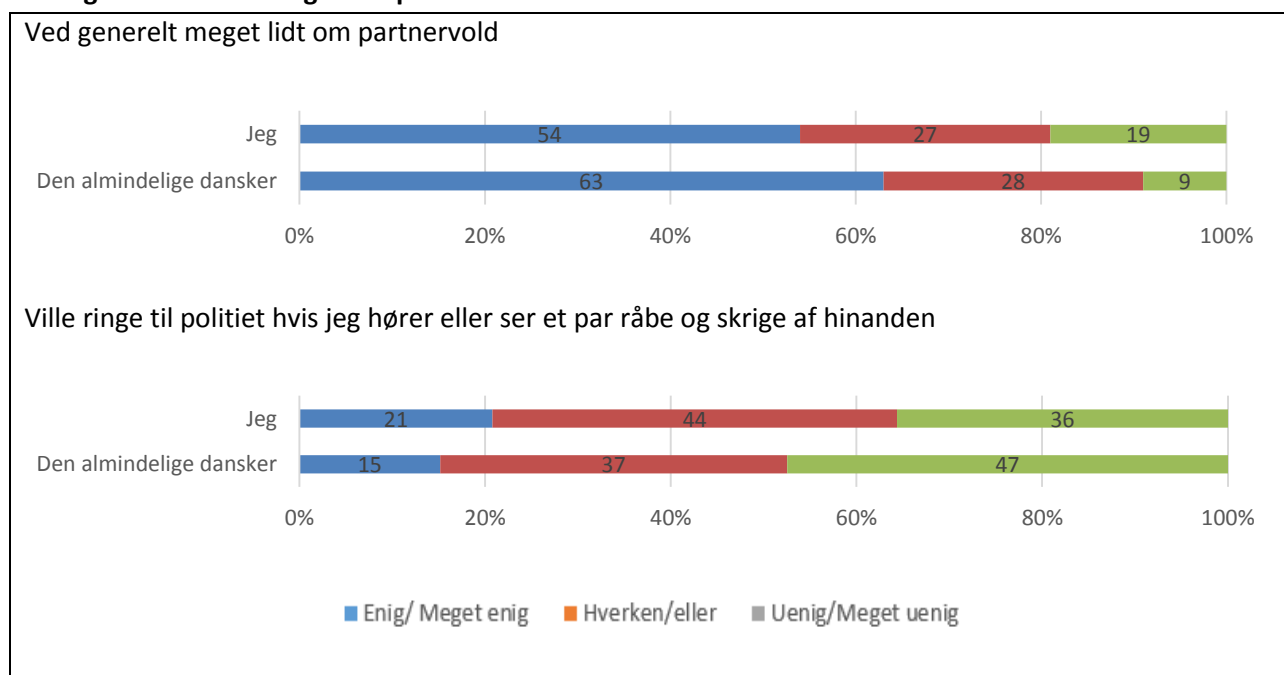
Også adspurgt om, hvorvidt man mener, at vold mellem ægtefæller er en privatsag, er der meget stor forskel på, hvad man selv mener, og hvad man tror, andre mener. Selv mener mere end 80 %, at det ikke er en privatsag, og kun 7 % finder, at det er en privatsag. Men forventningen hos 28 % eller næsten hver tredje er, at den almindelige dansker mener, at vold mellem ægtefæller er en privatsag. Og yderligere 25 %

er ikke sikre på, hvad de skal tro. Mere end 50 % af den danske befolkning, går således rundt med en tanke om, at den øvrige befolkning (muligvis) mener, at partnervold hører til i hjemmet, hvilket kan være en betragtelig barriere for at henvende sig til andre med en mistanke om partnervold, men det kan også hæmme villigheden til at dele egne oplevelser af partnervold med andre.

På samme måde er næsten tre ud af fire, uenige i, at de ikke ville have overskud til at reagere, hvis de oplevede nogle, der blev udsat for partnervold. Til gengæld forventer kun 2 ud af 10, at den almindelige dansker vil have overskud til at reagere, hvis man oplever nogle, der er udsat for partnervold, og næsten halvdelen forventer, at den almindelige dansker ikke vil have det overskud.

Denne forskel på om man selv oplever at have overskud og om man tror andre har, vil – ifølge teorien om social norms – betyde, at det er meget lettere ikke at handle, fordi man vil mene, at langt de færreste ville have reageret. Dermed fører en mindretalsforventning meget let til en manglende handling. Så selvom vi ikke mener, at vold mellem ægtefæller er en privat ting, kan vi lade være at handle, fordi vi med urette tror, at andre synes, det er noget, vi ikke skal blande os i. Og samtidig giver vi os selv en udvej til ikke at handle, hvis vi antager, at langt de færreste ville finde overskuddet til at handle.

Fig 6: Social pejling: Hvordan vil man selv reagere og hvordan forventer man, at den almindelige dansker vil reagere i en række sager om partnervold. Pct.

N= 1004

Endelig er der spurgt til, hvilket niveau af viden om partnervold man har, og om man ville involvere politiet, hvis man så et par råbe og skringe af hinanden. Det er tydeligvis to spørgsmål, man er mere i tvivl om, hvad man skal svare på, hvorfor næsten hver tredje har placeret sig i midten. For de øvrige svar (positive som negative) gælder, at forskellen på, hvad man angiver om sig selv, og hvad man angiver om andre, ikke er så stor som det har været i flere af de andre spørgsmål om synet på partnervold hos en selv og hos andre.

Det er interessant, at mere end halvdelen af den danske befolkning er enige eller meget enige i, at de oplever, at de generelt ved meget lidt om partnervold, og det forventer de også, at andre gør. Trods kampagner og andre former for oplysninger er det et felt, man ikke føler sig hjemme på. Som nævnt tidligere, kan det også være årsagen til, at kun hver femte ville ringe efter politiet, hvis de oplevede et par råbe og skrig af hinanden. Fremstillingen af den situation der skulle få en til at ringe, et par der skændes voldsomt - er ganske vist ikke så spidsvinklet, hvilket kan være årsag til tøven, men som det ses, er der hverken en forventning om at man selv, eller andre, ville ringe. Denne distance, til at bringe politiet ind, antyder, at der virkelig skal meget til, før vi føler, at nu skal der bringes nogle ind udefra. Det vil formentlig også betyde, at der skal meget til, før en person, der udsættes for vold, definerer det som sådan og inddrager politiet.

Hvis man kan tale om en familievoldsskala, er det spørgsmålet, hvornår vi føler, at nu er det ikke længere den form for omgang mellem ægtefæller, at det kan klassificeres som privatlivets fred, men er blevet et offentligt anliggende. Det er dermed også spørgsmålet, om de mange personer, der findes rundt om et par, og som kunne træde til, har tilstrækkelig viden eller føler de har tilstrækkelig viden til at turde afgøre, hvornår man passerer den grænse på skalaen, at det ikke længere bare er en sag mellem parret.

Små variationer

Vi har også her undersøgt forskelle i svarmønstre på, hvad man forventer af andres handlinger, afhængig af hvor i landet man bor, ens køn, alder og uddannelse. Vores forventning er her, at der ikke ville være stor forskel på svarene afhængig af køn, alder og bosted. Til gengæld havde vi en forventning om, at ens uddannelsesniveau kan have betydning for, hvor meget tillid man har til, at andre vil agere på samme vis, som man selv vil. Denne hypotese byggede vi på, at undersøgelser har vist, at jo flere ressourcer en person har i form af uddannelse, godt erhverv mm, jo mere tillid vil vedkommende have til samfundets institutioner og til andre mennesker²⁶. Der er tale om et ret udbygget teoriapparat blandt andet af Uslaner, der mener, at forældrene er de vigtigste morallærere, der socialiserer os til at se på andre som en del af et forpligtende fællesskab²⁷. Der er på sin vis tale om to lidt modstridende teorier. På den ene side har uddannelse betydning. Af den grund forventer vi, at uddannelse vil have betydning for, hvilken tillid man viser til andre. På den anden side er tillid også et spørgsmål om opdragelse og hvilken morallære, man har fået med sig, og dette er påvirket af mange forhold, der formentlig mere eller mindre udviser forskellene på køn, alder og bosted.

Vi har vurderet svarene i forhold til et 5% signifikansniveau, og anvendt χ^2 -test på alle kryds og gammatest i de tilfælde, hvor det var muligt.

Helt overordnet gælder det, at vi har fundet overraskende få forskelle i svarmønstrene baseret på de udvalgte baggrundsvariable. Ikke blot er det overraskende, at der er så få steder, hvor baggrunden har en betydning, men også, at selv disse forskelle er små om end signifikante. Når man svarer på, hvordan man selv vil reagere, og hvilken viden man har om vold, så er der forskel i svarene på de to køn. Når man bliver

²⁶ Paul Hegedahl og Sara Lea Rosenmeier (red): Social Kapital som teori og praksis. 2007. Forlaget samfundslitteratur

²⁷ Eric M. Uslaner (2002) The Moral Foundations of trust. Cambridge. Cambridge University Press. Og Eric M Uslaner (2004/2006): Where You Stand Depends Upon Where Your Grandparents Sat. The Inheritability of Generalized Trust. Arbejdsrapport. University of Maryland

spurgt om, hvilke forventninger man har til andre menneskers ageren, når det drejer sig om vold, så handler de fleste forskelle om uddannelsesforskelle.

Alder

Betyder kun noget på ét forhold, nemlig hvorvidt man tror, at den almindelige dansker vil prøve at overbevise en person, der er udsat for partnervold, til at forlade partneren. Det mener 65 % af dem på 18-29 år og 46 % af dem på 60 år eller ældre. Der er større forskel på aldersgrupperne, når de bliver spurgt om, hvad de tror den almindelige dansker vil gøre, end når de bliver spurgt om hvad de selv ville gøre. Men forskellen vender på samme måde.

Uddannelse

Kun på uddannelse er der som nævnt en del forskel på, hvilke forventninger man har til den almindelige dansker. Men retningen er modsat af det forventede. Således gælder det, at jo kortere tids skolegang jo større forventning har man til, at den almindelige dansker ville reagere, hvis vedkommende så blå mærker, hørte et par råbe og skrig af hinanden.

Køn

Køn har større betydning for, hvad man svarer end alder. Der er for alle spørgsmål, vi har med i undersøgelsen tale om, at kvinderne er enten lidt mere uenige eller lidt mere enige i det spørgsmål eller den påstand, der stilles, end mændene. Der er tale om signifikante, men svage forskelle. Således gælder f.eks., at 85 % af kvinderne er uenige eller meget uenige i, at vold er et privat anliggende. Det gælder 77 % af mændene. 49 % af kvinderne er enige eller meget enige i, at de ved for lidt. Det gælder 60 % af mændene. Forskellen er gennemgående 7-10 %. 60 % af kvinderne forventer, at den almindelige dansker vil forsøge at overbevise den voldsudsatte til at forlade partneren og det gælder 51 % af mændene.

Eneste lille forskel man kan se omkring region er, at 56 % af dem der bor i Region Hovedstaden mener, at den almindelige dansker ville give udtryk for bekymring, hvis vedkommende observerede blå mærker. Det gælder 69 % i Region Nordjylland. Det er nærliggende at forklare det med storbydistancen, fremmedgørelsen, men faktum er, at vi ikke kan se lignende regionale forskelle på de andre spørgsmål.

Social Norms Marketing

Der er allerede stort fokus på forebyggelsen af partnervold i Danmark, og der findes en lang række indsatser på både nationalt, regionalt og kommunalt plan. Det forebyggende arbejde bliver håndteret af mange forskellige aktører, på mange forskellige niveauer, med mange forskellige værktøjer. Vores sigte med dette arbejde er at opmuntre til at involvere civilbefolkningen i bekæmpelsen af partnervold i endnu højere grad end før og ved hjælp en række af værktøjer, som endnu ikke er brugt på partnervoldsområdet i Danmark. Derfor har vi valgt SNA og SNM.

Social Norms Marketing

Social Norms Marketing (SNM) er et koncept, som ligger i naturlig forlængelse af Social Norms Approach (SNA). Grundtanken bag Social Norms Marketing er - meget lig den bag SNA - at der ofte er forskel på egne personlige normer og oplevelsen af sociale normer. En mand kan være positivt stemt overfor kvinders rettigheder og mene, at det at støtte og yde hjælp til ofre for partnervold er prisværdigt. Alligevel vil han

afholde sig fra selv at yde hjælp eller ytre sig positivt, hvis han har oplevelsen af, at den slags holdninger og adfærd ikke er det, der forventes af ham (blandt kollegerne), og at han derfor risikerer at træde ved siden af fællesskabet²⁸. Social Norms Marketing søger - gennem tilrettelagte budskaber - at overbevise sit publikum om, at bestemte holdninger og typer af adfærd netop er normale og tilstræbellesværdige ved at ændre på publikums opfattelse af gældende sociale normer. Dette kan gøres med budskaber som "Mændene her i kommunen behandler kvinder med respekt!", idet man fremhæver, at normen i en given social kontekst er at respektere kvinder, og gør man ikke det, så skiller man sig ud fra mængden. Denne tilgang adskiller sig fra øvrige lignende typer af marketing ved at forsøge at ændre på oplevelsen af normerne i et fællesskab, fremfor direkte at ændre normer hos individet gennem kampagner som eksempelvis "Kvinder fortjener respekt!", hvor man ved at fremhæve egenskaber, værdier eller viden vil lave en holdningsændring hos den enkelte.

Vi identificerer os både som borgere i Danmark, familiemennesker og måske endda også som EU- eller verdensborgere, men samtidig også som arbejdende, musikinteresserede ellers som medlemmer af den lokale idrætsforening. Alle disse gruppers sociale normer har betydning for vores adfærd – også når vi ikke befinder os i en kontekst specifikt knyttet til den enkelte gruppe. Sociale normers styrke er ofte forbundet til gruppens størrelse. Sociale normer i større grupper er mere diffuse og kan have mindre indflydelse end normer i små og sammentømrede grupper²⁹. Det er dog ikke udelukkende størrelsen og samhørigheden i en social gruppe, der afgør, hvorvidt den - fremfor andre - er den bedste at henvende sig til, når man skal lave social marketing. Der er ofte flere sociale grupper, hvis sociale normer har en indflydelse på en specifik type af adfærd, men ikke nødvendig med samme tyngde. Det er vigtigt at forsøge at ramme netop den gruppe, der har den stærkeste relevans for den adfærd, man ønsker at ændre³⁰. Et eksempel kan være, hvis man ønsker at ændre åbenhed omkring partnervold og vores villighed til at tale med hinanden om emnet. Laver man en lokal indsats i eksempelvis en enkelt idrætsforening, kan det godt være, at man har succes med, at man internt i foreningen bliver i stand til at tale mere åbenhjertet om partnervold, men man risikerer, at denne åbenhed forstummer, når den enkelte træder ind i andre og bredere sammenhænge som eksempelvis arbejdspladsen eller familien. Der er altså både fordele ved arbejdet med social marketing i mindre grupper og i større grupper, og hvilken gruppe man i sidste ende vælger at henvende sig til afhænger i høj grad af målsætning, ressourcer og en afvejning af, hvor man tror, man kan få størst indflydelse.

Når man skal tilrettelægge en social marketing kampagne, kan man rette sin opmærksomhed mod enten deskriptive eller præskriptive normer. Paluck & Ball mener, at det af flere årsager som udgangspunkt har størst effekt at benytte sig af præskriptive normer. Ved kampagner rettet mod deskriptive normer i mindre grupper, er der risiko for, at disse udfordres ud fra den hverdagslige oplevelse af den deskriptive norm. Bringer man eksempelvis et budskab om, at unge i gennemsnit kun drikker 5-6 genstande om ugen, og ikke 8-10, som mange tror, så kan dette nemt udfordres af den enkelte, når de oplever unge, der drikker langt mere end 8-10 genstande, selvom disse repræsenterer et mindretal³¹. Videre er faren ved at bruge deskriptive normer, at man risikerer at opmuntre individer til at øge en bestemt type risikoadfærd. Hvis vi vender tilbage til eksemplet med unges alkoholvaner, risikerer man, ved at oplyse om at normen for unge

²⁸ Elizabeth Levy Paluck and Laurie Ball, Chloe Poynton and Sarah Sieloff. Social norms marketing aimed at gender based violence: A literature review and critical assessment. Conducted for the International Rescue Committee. May 2010

²⁹ Paluck & Ball 2010:10

³⁰ Ibid

³¹ Paluck & Ball 2010: 14

er at drikke 5-6 genstande om ugen, at opmuntre unge, der drikker mindre, til at øge deres alkohol forbrug. Når man arbejder med deskriptive normer, skal man altså både skabe tilstrækkelig troværdighed omkring sin kampagne samtidig med, at man sikrer sig, at den norm, man beskriver, kan favnes sikkert af den samlede gruppe af mennesker, man henvender sig til.

Social Norms Marketing i Danmark

I Danmark er der udført kampagner som bygger på Social Norms Marketing eller social pejling på nationalt plan. En kampagne var rettet mod at mindske verbale og fysiske overfald af metropersonale ved med plakater at henvende sig til metropassagerer og fortælle, at langt de fleste metropassagerer faktisk opfører sig pænt og venligt overfor for metropersonalet. Der er ikke foretaget en egentlig evaluering af projektet, hvorfor det ikke er muligt at kommentere på effekten. Den anden kampagne er Det Kriminalpræventive Råds kampagne "Knivfri". Kampagnens budskab var "Færre går med kniv, end man skulle tro", og blev spredt gennem både plakater ved busstoppesteder, tv-spots og deres hjemmeside www.knivfri.dk. I en spørgeskemaundersøgelse foretaget af Rådgivende Sociologer i 2008 viste det sig, at mens kun 2 % af de unge svarede ja til inden for den sidste måned at have haft en eller anden form for våben med (eksempelvis en kniv), antog ca. 18 % af de adspurgte unge, at det var mange eller alle, der bar våben i nattelivet, og ca. 50 % mente, at der var en del, der gjorde det³². Der var altså tale om en tydelig social overdrivelse. Kampagnen forsøgte gennem oplysende arbejde at komme denne sociale misforståelse til livs ved at beskrive de faktiske normer og havde succes med sin kampagne i den udstrækning, at den blev bemærket af de unge og sågar fik DR's pris.

Social Norms Marketing og partnervold

At bruge Social Norms Approach og Social Norms Marketing i det forebyggende arbejde med partnervold er en forholdsvis ny ting, og der er – så vidt vi har kunnet afdække - ikke lavet kampagner til forebyggelse af partnervold med udgangspunkt i Social Norms Marketing i Danmark, men internationalt er der lavet en række tiltag:

"Men Can Stop Rape" har gennemført flere kampagner herunder "My Strength" og "Where do you stand?", der på flere platforme herunder sociale medier, peer-to-peer og øvrige reklamer har forsøgt at skabe sociale normer, der styrker et miljø uden vold mod kvinder.

Kampagnen "The Social Norms Poster Campaign" foretaget af amerikanske RAINN (Rape, Abuse & Incest National Network) forsøger at fostre et studentermiljø, hvor mænd i højere grad er villige til at gribe ind i situationer, hvor de har mistanke om, at seksuel vold eller øvrig vold mod kvinder kunne opstå. Der gør de blandt andet gennem plakater som disse (Castelino et al 2013:30).

³² Rådgivende Sociologer (2008): Unge, vold og utryghed. Udarbejdet for Trygfonden og Det Kriminalpræventive Råd.

Fig 7: Eksempler på kampagne der gør brug af social norms marketing

**74% OF COLLEGE MEN
WOULD
INTERVENE
TO PREVENT A
SEXUAL ASSAULT**

Be a Friend
With a few well-timed words or actions, you could save a friend from becoming a victim of sexual assault. Or from becoming one.

2008 survey by National Sexual Assault Hotline
For more help, please contact us at 1-800-656-3897, Texas: 1-800-656-3897
For more help, see www.1-800-656-3897

RAINN
LIFE
LINES
NIGHT
HEATLINE
NETWORK

**83% OF COLLEGE MEN
RESPECT
THEIR PARTNER'S WISHES ABOUT
SEXUAL ACTIVITY**

Trust your instincts
If the situation seems unclear, stop and make sure you both want the same thing. Trust might not work, but like you hoped, you'll both have an easier time doing what you want.

2008 survey by National Sexual Assault Hotline
For more help, please contact us at 1-800-656-3897, Texas: 1-800-656-3897
For more help, see www.1-800-656-3897

RAINN
LIFE
LINES
NIGHT
HEATLINE
NETWORK

Ved at opklare sociale misforståelser omkring villigheden til at gribe ind, håber man at skabe bedre muligheder for, at unge mænd faktisk griber ind overfor vold mod kvinder, hvis de oplever det. Der foreligger ikke endnu ingen egentlig evaluering af denne kampagne, men den får sit potentiale gennem Fabioni et al.'s undersøgelse "Engaging Men as Social Justice Allies in Ending Violence Against Women: Evidence for a Social Norms Approach" fra 2010, som vi tidligere har præsenteret³³.

³³ For flere eksempler på Social Norms Marketing i arbejdet med partnervold og vold mod kvinder se Castolino et al. 2010.

En helt anden kampagne kunne rette sig mod arbejdspladserne.

Vold koster hvert år samfundet mange penge i tabt arbejdsfortjeneste. Mennesker der er for nedbrudte til at gå på arbejde, mennesker der bærer præg af vold og ikke vil vise sig for kollegerne, mennesker der ikke kan koncentrere sig om arbejdet. Det betyder ikke bare, at disse personer arbejder dårligere, men de risikerer også at blive flaskehalse. Deres oplevelser med vold bliver det, der betyder, at kollegerne ikke kan arbejde, som de gerne vil. Alene grundet tabt arbejdstid er vold i hjemmet også arbejdspladsens sag. Indsatser på arbejdspladserne, der på samme vis handler om, at der hos alle er et stort ønske om at gøre noget, kunne være en interessant vej at gå.

Chris Poole henvender sig netop til arbejdspladser, med henblik på, hvordan man her kan være med til at fokusere på de problemer med vold, mange ansatte oplever³⁴. En vigtig pointe hos Chris Poole er, at man ikke blot bør afvente, at den voldsramte selv tager initiativ. Arbejdspladsen kan være et helle og samtidig give adgang til menneskelige ressourcer, der kan give et afgørende skub videre. Det er dog oftest således, at vedkommende skal guides og kollegerne have viden om, hvad de kan gøre og hvordan. Man kunne således også henvende sig til arbejdspladsen med budskabet om, at den enkelte kan og bør gøre en forskel.

Uddannelsernes fokus på vold i familien

Som det fremgår af rapporten vedrørende arbejdet med politisagerne, anbefaler vi MARAC risikovurderingsmodellen frem for SARA:SV til det forebyggende arbejde med kvinder og mænd, der er i risiko for partnerdrab. Det gør vi ikke mindst på baggrund af den anbefaling af det tværsektorielle arbejde, som er fundamentet for MARAC-modellen.

Der er dog samtidig en lang række udfordringer forbundet med det tværsektorielle arbejde i praksis, hvorfor heller ikke denne model kan stå alene. En væsentlig udfordring ser ud til at kunne udgøres af et for lavt vidensniveau hos mange af de faggrupper, der netop med fordel kunne arbejde sammen i sager om familievold. Det lave vidensniveau ser ud til at hænge tæt sammen med, at familievold ikke er et emne, der prioriteres højt på uddannelsesinstitutionerne. I løbet af projektperioden har vi gentagne gange fået at vide, at diverse faggrupper er meget trænede i at håndtere personer, der er udsat for familievold. Undersøgelser af faggruppers viden om emnet vold i familien, efterlader os dog med en oplevelse af, at de fagpersoner, der kunne gribe de voldsramte familier, er klædt for lidt på til at håndtere en så alvorlig problemstilling som familievold. Mange har ikke kompetencerne til at genkende en skjult voldsproblematik og/eller føler sig usikre på, hvad de ser, og hvordan de skal håndtere såvel en åbenlys vold som en skjult vold og undlader derfor at handle.

Viden om partnervold i 2005

På vegne af Videns- og Formidlingscenter for Social Udsatte foretog Ann Maskall³⁵ i perioden marts til november 2005 en undersøgelse af, hvordan emnet vold mod kvinder i familien indgår i undervisningen på en række uddannelser. I undersøgelsen medvirkede i alt 106 uddannelsesinstitutioner fordelt på 12

³⁴ Chris Poole: Partnervold – om arbejdspladsens forebyggelse og håndtering. FIU. 2012

³⁵ Ann Maskell: Vold i familien – et forsømt eller prioriteret undervisningsemne? *En undersøgelse af relevante uddannelsers inddragelse af emnet vold mod kvinder*. VFC Socialt Udsatte 2005.

forskellige uddannelser: Pædagoger, lærere, socialrådgivere/-formidlere, psykologer, polititbetjente, jurister, læger, sygeplejersker, sundhedsplejersker, jordemødre, social- og sundhedsassistenter samt fysioterapeuter. Maskell fandt at:

- 53 % af de adspurgte uddannelsesinstitutioner inddrog emnet vold mod kvinder i studieforløbet.
- På halvdelen af de uddannelsesinstitutioner, der rapporterede at inddrage vold mod kvinder i undervisningen, kunne de studerende fuldstændigt undgå emnet, hvis de ikke selvstændig valgte det til.
- Selvom en uddannelsesinstitution angav, at de inddrog emnet i studieforløbet, var emnet frivilligt på langt de fleste studier, idet emnet eksempelvis indgik som et valgfag, et projektemne, en valgfri studiekreds, en frivillig temadag mm.
- Det var kun på 27 ud af de i alt 106 uddannelsesinstitutioner, at de studerende var sikre på at møde emnet vold mod kvinder i løbet af deres uddannelsesforløb³⁶.

Disse tal fra undersøgelsen udgjorde uddannelsesinstitutionernes egen vurdering af inddragelsen af emnet vold mod kvinder ud fra et ledelsesmæssigt og administrativt niveau. Undersøgelsen inddrog endvidere en spørgeskemaundersøgelse blandt de studerende for at afdække, hvorvidt de oplevede at blive præsenteret for emnet vold mod kvinder i deres studie. Her viste det sig, at det udelukkende var på politiuddannelsen og jordemoderuddannelse, (hvor emnet er en obligatorisk del af studieordningen), at samtlige af de adspurgte studerende rapporterede at have modtaget undervisning om vold mod kvinder. På ingen af de øvrige uddannelser oversteg andelen 50 % af de adspurgte studerende, hvilket underbygger billedet af, at størstedelen af de uddannelsesinstitutioner, som inddrager vold mod kvinder i undervisningen, gør det på en sådan måde, at det er op til den enkelte studerende at tilvælge netop dette emne, og dermed også fravælge andre emner³⁷.

³⁶Maskell 2005:27.

³⁷ Maskell 2005:28

Et eksempel: Temadage om vold – nej tak

I 2007 blev Rådgivende Sociologer kontaktet af foreningen Børn og unge i voldsramte familier – nuværende navn "Bryd tavsheden". Foreningen arbejdede dengang som nu med de mange børn og unge (i gennemsnit 2 i hver klasse), der lever med vold i familien eller som har en voldelig kæreste. Mange af disse børn eller unge er alene med problemet og har brug for voksne, der tør gå ind i problemet og hjælpe dem. Her er lærere meget vigtige ressourcepersoner.

Foreningen havde derfor fået støtte af Socialministeriet til at afholde gratis temadage på landets 18 seminarier omhandlende vold i familien og kærestevold for at ruste de kommende lærere til at kunne håndtere og handle på problematikken. Foreningen havde på det tidspunkt flere års erfaring med at lave temadage rundt på landets skoler for eleverne. Problemet var dog, at der ikke umiddelbart var interesse hos seminarierne for temadage om familievold særligt tilrettelagt til dem, der har med eleverne at gøre i hverdagen. Nogle seminarier var svære at komme i kontakt med, andre steder prioriterede ledelsen åbenlyst emnet lavt.

Foreningen var forundret og ønskede en undersøgelse, der belyste de lærerstuderendes kendskab til og interesse for emnet vold i familien samt kærestevold. Undersøgelsen, der baserede sig på kvantitative og kvalitative data, viste,

- at de studerende ikke modtog obligatorisk undervisning om familievold og kærestevold, men at nogle seminarier tilbød det som korte valgfriforløb.

Dette harmonerede mindre godt med undersøgelsens øvrige resultater, der viste, at flertallet:

1. Ikke var klar over, at man som lærer har skærpet ansvar for at sørge for, at der bliver fulgt op på en mistanke om vold og yde omsorg for barnet.
2. Var interesserede i emnet og også i en temadag om emnet.
3. Ikke følte sig klædt på til at håndtere børn i voldsramte familier.
4. Efterspurgte information og råd om, hvilke indikatorer, der er på, at et barn er udsat for familievold eller kærestevold.
5. Savnede viden om, hvor de skulle gå hen med en mistanke om, at et barn var udsat for vold, og hvad der sker, når man går videre med en mistanke om vold.
6. Havde en opfattelse af, at lærerens rolle først og fremmest var at undervise – ikke at hjælpe børn med problemer. Dog var de klar over, at læreren har en tæt kontakt til børnene og derfor ofte vil være den, der opdager, at noget er galt.

Der skulle efterfølgende meget intensivt arbejde fra foreningens side til, for at gøre seminarierne interesserede i et tilbud om gratis undervisning i familievold og kærestevold, uanset at der var tale om undervisning af en faggruppe, der har skærpet indberetningspligt, hvilket flere af de studerende ikke vidste selv efter mange år på uddannelsen. Med tiden er det lykkedes foreningen at komme ind med temadagene, men temadagene er fortsat ikke obligatoriske, og gennemføres kun i det omfang foreningen har midler til at tilbyde temadagen gratis.

Fagpersoner: Undervisning om partnervold i 2015

Da vi i denne undersøgelse om dødelig partnervold flere gange er blevet præsenteret for den holdning, at uddannelsesstederne klæder de forskellige faggrupper udmærket på i forhold til at håndtere familier, der er udsat for vold, besluttede vi at lave en mindre afdækning af, på hvilken måde emnet partnervold indgår i pensum på forskellige uddannelsessteder i 2016.

Afdækningen er på ingen måde fyldestgørende, men blot en række nedslag på uddannelsessteder rundt i landet. Vi har således kun spurgt enkelte uddannelser, enkelte universitycolleges samt enkelte universitetsinstitutter, der kunne tænkes at tilbyde viden om partnervold som en del af deres uddannelse.

Følgende uddannelser er medgået i vores undersøgelse:

- Sygeplejesker
- Læger
- Pædagoger
- Folkeskolelærere
- Socialrådgivere

Tilbagemeldingerne var ret ens. Enkelte steder kan de studerende, der finder emnet interessant, vælge det som tema i forbindelse med nogle af de opgaver, de skal skrive. Men emnet er ikke fast på pensum. Situationen synes således ikke – baseret på en meget lille stikprøve - at være meget anderledes end i 2005.

Der er fokus på dette emne rundt i flere organisationer, der gennem projekter forsøger at løfte vidensniveauet og dermed beredskabet hos relevante faggrupper, for at sikre at de, der skal hjælpe, har de fornødne kompetencer. Et eksempel er Dansk Stalking Center, der samarbejder tæt med Sydøstjyllands politi, med henblik på at øge viden om stalking hos de politifolk, der skal tage imod anmeldelserne og foretage en videre guidning og klargøring til proces. Der er tale om et pilotprojekt, der formentlig skal løftes ud i hele politiet. Resultaterne er meget tydelige. Hvor man i politiets registre hos Sydøstjyllands politi kunne finde 1 anmeldelse om stalking i 2001, kunne man lige før projektstart i 2014 finde 7 sager. Efter projektet gik i gang, har man bare på første kvartal af 2016 foretaget 35 anmeldelser af stalking. Det er et udtryk for evnen til at anerkende og forstå stalking hos politiet, og ikke et spørgsmål om øget frekvens af stalking. Der er således betydelig gevinst ved at opkvalificere fagfolk, og den viden kunne også ligge i andre faggrupper, der kunne guide den voldsudsatte til at henvende sig til politiet.

Skadestuen

En undersøgelse vedrørende skadestuernes møde med voldsudsatte kvinder viser, at dokumentationen og viden omkring partnervold er meget usystematisk på mange skadestuer³⁸. Rapporten når frem til, at det er vanskeligt at finde frem til, hvor mange kvinder, der henvender sig til skadestuen på grund af vold i hjemmet, da ikke alle oplyser årsagen. Skadestuerne havde en meget forskellig opfattelse af, hvor mange der henvender sig efter vold i hjemmet, men var dog enige om, at et antal kvinder ikke opgiver den korrekte årsag til deres henvendelse. Når en patient henvender sig til skadestuen, registreres årsagen til

³⁸ Susan Andersen, Karin Helweg-Larsen, Karin Sten Madsen (2011): Vold gør sårbar: Skadestuernes møde med voldsudsatte kvinder. Statens Institut for Folkesundhed. Syddansk Universitet.

skadestuekontakten umiddelbart af skadestuesekretæren på skadesedlen og indgår i registreringen til Landspatientregisteret. Får man senere viden om, at skaden er opstået af anden grund end først oplyst, eks. ved vold, kan oplysningen på skadesedlen ændres, således at skaden registreres som et voldstilfælde. Der er imidlertid stor spredning blandt skadestuerne i besvarelserne af, hvorvidt dette fandt sted, og det er sjældent, at registreringen til Landspatientregisteret ændres.

Rapporten når endvidere frem til, at på nogle af de undersøgte skadestuer er der udpeget en kontaktperson, oftest en sygeplejerske, der varetager modtagelsen af kvinder udsat for vold. På flere af skadestuerne er der dog ikke en sådan kontaktperson med særlig kompetence på området. I undersøgelsen – som rapporten hviler på, fremgår det, at de ansatte på skadestuerne generelt ikke mener, at der er stor bevågenhed omkring partnervold. Der tilbydes ikke en særlig optræning af personalet i skadestuen, således at disse kan varetage modtagelsen og behandling af voldsramte kvinder. Oplæring sker i stedet ved sidemandslære eller 'learning by doing'. Det fremgår endvidere af rapporten, at på flertallet af skadestuer informeres en voldsramt kvinde altid mundtligt om mulighederne for kontakt til de sociale myndigheder, krisecentre og psykolog, men at der er skadestuer, hvor ingen sygeplejersker har oplevet et samarbejde med socialforvaltningen, og skadestuer hvor halvdelen af sygeplejerskerne har oplevet et sådant samarbejde. Kendskabet til lokale kvindekrisecentre ligger forholdsvist højt blandt sygeplejersker og sekretærer, men lavt blandt læger. På et par skadestuer har dog op til en tredjedel af sygeplejerskerne ikke kendskab til de lokale kvindekrisecentre.

Udvidet og/eller ubetinget underretningspligt

Ifølge Servicelovens § 154 gælder for enhver borger en ubetinget underretningspligt, når børn eller unge under 18 år lever i en alvorligt truet situation. Bestemmelsen lyder: "Den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældres eller opdragers side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen".

En udvidet underretningspligt gælder imidlertid efter servicelovens § 153 for personer, der udøver offentlig tjeneste eller hverv, det vil bl.a. sige ansatte i dagtilbud. Det vil sige at "*Personer, der udfører offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunen, hvis de under udførelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage*".

- *at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte efter kapitel 11,*
- *at et barn umiddelbart efter fødslen, kan få behov for særlig støtte efter kapitel 11 på grund af de vordende forældres forhold, eller*
- *at et barn eller en ung under 18 år har været udsat for vold eller andre overgreb."*

Fagpersoner er

- lærer
- pædagog/pædagogmedhjælper
- dagplejer
- leder af børneinstitutioner

- sundhedsplejerske
- jordemoder
- sygeplejerske/læge
- skolepsykolog
- ansat i PPR
- ansat i den kommunale tandpleje
- SSP-medarbejder ved politiet

Udover fagpersoner har offentlige ansatte og personer, der udøver et offentligt erhverv, også en skærpet pligt til at underrette myndighederne, hvis de får kendskab til bekymrende forhold³⁹.

Adspurgt svarer fagpersonalet, vi har interviewet, at de altid er opmærksomme på deres skærpede indberetningspligt. Det betyder, at tegn på at et barn udsættes for vold, fører til en indberetning. Adspurgt, om de som personale ville gå ind i en sag, hvor de mistænkte, at der var partnervold i hjemmet, svarede flertallet, at det mente de ikke, at de var forpligtede til. Vi finder dog, at man bør overveje, om ikke den skærpede underretningspligt også gælder i det tilfælde, at der f.eks. er tale om partnervold i barnets familie. Loven definerer, at kendskab til bekymrende forhold eller forhold, der giver formodning om, at et barn eller en ung kræver særlig støtte, bør føre til underretning. Baggrunden for en sådan overvejelse er, at undersøgelser tyder på, at det er mere skadeligt for et barn psykologisk set, at være vidne til eller vidende om vold mod eksempelvis moren, end selv at være udsat for fysisk vold, og at konsekvenserne er de samme, når de oplever vold i familien, som når de oplever vold på egen krop. Der er tale om symptomer såsom nedsat koncentration og dermed også indlæringsvanskeligheder, isolation og ensomhed, søvnbesvær, fordrejet virkelighedsopfattelse med mere⁴⁰. At psykisk vold er værre end fysisk vold bekræftes flere steder i litteraturen.

Konklusion:

Som sagt er der ikke tale om en undersøgelse, der på grundig vis afdækker, på hvilket niveau viden om vold i familien indgår i uddannelsesstedernes curriculum. Svarene tyder dog på, at konklusionen fra 2005 fortsat står til troende, og at vold i familien ikke er et emne, der fagligt prioriteres højt. Det betyder, at en meget stor andel af de faglærte dels kender meget lidt til konsekvenserne af vold, dels står mere eller mindre uden redskaber til at aflæse symptomerne på vold, dels mangler redskaber til at gå ind i problematikker omkring vold i hjemmet. Det kan få konsekvenser for det arbejde, der udføres, hvilket er en udfordring i og med at tal fra gentagne rapporter viser, at vold i familien omfatter mange både direkte og indirekte, og har store konsekvenser for sygefravær, arbejdsevne, koncentration og indlæring.

Derfor er det tankevækkende, at undersøgelser omkring viden om vold i familien hos de studerende, der snart kan stå overfor familier med den problematik, samt studierne prioritering af undervisning i familievold alle peger på manglende viden hos de studerende og lav prioritering af opkvalificering via studierne. Det betyder, at der er meget stor sandsynlighed for, at den person i børnehaven, på hospitalet, i skolen, på kommunekontoret m.fl. som den voldsramte kunne hente hjælp fra, ikke har større viden om

³⁹ <https://ast.dk/born-familie/underretninger/fagpersoners-saerlige-underretningspligt>

⁴⁰ Children Who See Too Much. Lessons from the Child Witness to Violence Project. Betsy McAlister Groves. 2003. <http://www.childwitnessstoviolence.org/products--publications.html>

vold eller flere redskaber at bruge i kontakten med den voldsramte end lægmand (dvs. veninden, forældrene, kollegaen osv.) har. Sandsynligheden for at disse faggrupper ved, hvorledes de skal afdække om, der er tegn på vold, hvorledes de skal gå i dialog med den voldsramte, gå videre med mistanken etc, er meget lille. Tallene sandsynliggør, at uanset at der er en antagelse om, at de fagprofessionelle, qua deres uddannelse, er rustet til at varetage problemer i familier, der er præget af familievold, så er dette langt fra tilfældet.

Det synes væsentligt at styrke dette område, da der som sagt er store samfundsudgifter og store menneskelige tragedier forbundet med familievold. Denne anbefaling står da også at læse i regeringens handlingsplan, i den anbefales, at der formidles information til voldsudsatte og fagfolk for at øge deres viden om voldens konsekvenser og voldens signaler, samt om hvilke muligheder, der er for at få støtte og hjælp.